

Vabariigi Valitsuse määruse
„Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolevate hoiualade ja püsielupaikade kaitsekorda, tagatakse siseriiklik kaitse kogu loodusalale, moodustatakse Käntu-Kastja looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ja kehtestatakse kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Lääne maakonnas Lääne-Nigula vallas Kastja, Üdrumaja Keskküla külas, Pärnu maakonnas Lääneranna vallas Jõeääre ja Rumba külas ning Rapla maakonnas Märjamaa vallas Teenuse ja Läti külas.

Rapla maakonda jääv kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 2006. aastast Käntu-Kastja hoiualana, kui Vabariigi Valitsus võttis 27. juulil vastu määruse nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas”. Valdav osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist võeti esimest korda kaitse alla 2007. aastal Käntu-Kastja hoiualana, kui Vabariigi Valitsus võttis 18. mail vastu määruse nr 155 „Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” muutmise”. Väiksem osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist on olnud kaitse all Üdruma suur-konnakotka püsielupaigana alates 2006. aastast, kui keskkonnaminister kinnitas 3. juulil määruse nr 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri”.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate hoiualade ja püsielupaiga kaitsekorda, kaitstava loodusobjekti tüüp looduskaitsealaks, laiendatakse kaitstavat ala ning tagatakse siseriiklik kaitse kogu loodusalale. Kaitstava loodusobjekti tüüpi ja kaitsekorda muudetakse, et tagada paremini alal elavate kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumispaikade ning kaitsealuste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitude, soode ja väärtusliku metsamassiivi kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab osaliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluva Käntu-Kastja linnu- ja loodusala.

Määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Kirsi Loide (tel 5682 2032, e-post kirsi.loide@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Moonika Järvela (tel 5365 4532, e-post moonika.jarvela@keskkonnaamet.ee) ning Kliimaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@kliimaministeerium.ee), eksperdihinnangu on andnud Indrek Sell osauhingust ELF RING ja keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavesel mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Lisaks kaitstakse kaitsealal liike, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25; edaspidi *linnudirektiiv*) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), suur-konnakotkas (*Aquila clanga*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), kanakull (*Accipiter gentilis*), rohunepp (*Gallinago media*), jäälind (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), metsis (*Tetrao urogallus*), teder (*Lyrurus tetrix*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), rukkirääk (*Crex crex*) ja händkakk (*Strix uralensis*).

Samuti kaitstakse kaitsealal nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liike ja nende elupaiku. Need liigid on võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lamperta fluviatilis*), saarmas (*Lutra lutra*), paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*), kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina esthonica*).

Lisaks kaitstakse kaitsealuseid taimeliike ja nende kasvukohti. Need liigid on aasnelk (*Dianthus superbus*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), kuninga-kuuskjalg (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*) ja künnapuu (*Ulmus laevis*).

Veel kaitstakse kaitsealuseid loomaliike ja nende elupaiku. Need liigid on väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*) ja tõugjas (*Aspius aspius*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus, sh võetakse kaitseala kaitse alla juhul, kui see on vajalik selleks, et rakendada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on kaitsealale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus ning linnudirektiivist ja loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka

nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, leidub 2009. ja 2020. aastal tehtud inventuuride põhjal kaitsealal järgmisi kaitsealuseid liike: põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*), veelendlane (*Myotis daubentonii*), hink (*Cobitis taenia*), kodukakk (*Strix aluco*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), hallpea-rähn (*Picus canus*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), väikekoovitaja (*Numenius phaeopus*), väiketüll (*Charadrius dubius*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), hallõgija (*Lanius excubitor*), hoburästas (*Turdus viscivorus*), väänkael (*Jynx torquilla*), musträhn (*Dryocopus martius*), valge-toonekurg (*Ciconia ciconia*), sookurg (*Grus grus*), laululuik (*Cygnus cygnus*), kuklane (*Formica sp.*), hiireviu (*Buteo buteo*), õõnetuvi (*Columba oenas*), lääne-mõõkrohi (*Cladium mariscus*), balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), võõthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), soo neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), siberi võhumõõk (*Iris sibirica*), suur käopõll (*Listera ovata*), harilik porss (*Myrica gale*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), hall käpp (*Orchis militaris*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja haavanääs (*Junghuhnia pseudozilingiana*).

Haruldased ja ohustatud poollooduslikud kooslused **liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)**, **niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)**, **lamminiidud (6450)**, **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)**, **puisniidud (6530*)**, **liigirikkad madalsood (7230) ning puiskarjamaad (9070)** on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*) on tüüpilised silikaatsete muldadega Fennoskandia madalikele, neile on iseloomulik soontaimede liigirikkus ja seal leidub ohustatud seeneliike. Sellesse elupaigatüüpi on arvatud nii liigirohked aruniidud lubjavaestel kuivadel või parasniisketel muldadel kui ka liigirikamad paluniidud. Selles koosluses kasvavad toitainete suhtes vähem nõudlikud taimeliigid. Taimkate on kujunenud pikaegse karjatamise või niitmise

mõjul¹. Peamine ohutegur on võsastumine, mis võib toimuda väga kiiresti (kümme aastat on täiesti piisav tiheda kase- või lepavõpsiku tekkimiseks), kuna pärisaruniidud on puittaimedele soodsate kasvutingimustega².

Niiskuslembesed kõrgrohusud (6430) on tüüpilised veekogude ja metsaalade puhvertsoonid. See elupaigatüüp hõlmab Eestis kõrgemakasvuliste soontaimedega rohustuid, mis palistavad kitsa ribana peamiselt jõekaldaid, kuid ka metsaservi. Omaette kooslustena neil niiduribadel kaitseväärtust ei ole, kuid need moodustavad sageli puhverala väärtuslikuma tuumala ümber³. Niiskemaid kooslusi ohustab peamiselt kuivendamine. Ühest küljest muudab kuivendamine soostunud niidu kergemini hooldatavaks, kuid selle tagajärjel võime kaotada spetsiifilise taimekoosluse ja mõjutame niiskete tingimustega seotud loomaliike. Veel on oluline ohutegur koosluse võsastumine. Mõõdukalt soostunud niidud võsastuvad hoolduse lakkamisel üsna kiiresti, peamiselt paakspuu ja pajudega⁴.

Jõgede, ojade ja järvede ülejutatavatel lammidel paiknevad **lamminiidud (6450) ehk luhaniidud** on tüüpilised Eesti suuremate jõgede ja järvede ääres (Emajõe, Kasari, Halliste, Raudna, Pedja jne). Need niidukooslused on kõige lopsakama taimekasvuga tänu väga viljakale mullale, mida rikastavad tulvaveest kantud toitainerikkad setted. Taimestikust valitsevad sageli kõrgekasvulised kõrrelised ja tarnad⁵. Suurim ohutegur on hooldamise lakkamine ning sellega seoses alade võssa kasvamine ning liigirohkuse ja niitude pindala vähenemine. Spetsiifilisematest ohtudest võib mitmel pool lamminiitudel kasutatav hekseldamine või purustamine (multšimine) mõjuda negatiivselt luhalinnustikule. Lühemanokalistele kurvitsatele (sh rohunepp) võib lisaks multšimisel tekkivale kulukihile toidu hankimist takistada ka suurem niitmiskõrgus. Kulu on ka otsene orgaanilise reostuse allikas ja mõjutab luhtadega seotud vee-elustikku. Orgaanika kuhjumisest ja lagunemisest tingitud hapnikupuudus vanajõgedes ja madalas luhavees mõjutab kalasid eelkõige noorjarkudena ja kudeajal⁶.

Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510) elupaigatüüpi kuuluvad vähesel määral kuni mõõdukalt väetatud rohumaad. Sellised kooslused ei ole Eestis enamasti looduskaitsele väärtusega, kuna koosluste liigirikkus on väetamise tõttu oluliselt vähenenud. Samas on need niidud kohati olulised puhveralad muude väärtuslike koosluste vahel ja ümber. Sellesse elupaigatüüpi arvatakse ka 30 aastat ja rohkem aega tagasi sööti jäetud põllumaad, mille looduslik taimkate on peaaegu taastunud⁷. Peamine ohutegur on võsastumine, mis võib toimuda väga kiiresti (kümme aastat on täiesti piisav tiheda kase- või lepavõpsiku tekkimiseks), kuna pärisaruniidud on puittaimedele soodsate kasvutingimustega. Samuti on õistaimede poolest liigirikkad aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud ohustatud väetamise tõttu, kuna neid kasutatakse sageli kultuurrohumaade või -karjamaadena. Kultuuristamine vähendab kiiresti liigirikkust⁸.

Puisniiduks (6530*) nimetatakse regulaarselt niidetava rohustuga hõredat looduslikku puistut. Puisniit on poollooduslik pärandkooslus, hõreda puurindega alad on Eestis tekkinud võsa ja puude osalise raiumise, niitmise ja karjatamise koosmõjul. Sel moel loodud mitmekesised

¹ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

² Mesipuu, M. 2011. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

³ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

⁴ Mesipuu, M. 2011. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁵ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

⁶ Metsoja, J.-A. 2011. Luhtade hoolduskava.

⁷ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

⁸ Mesipuu, M. 2011. Aru- ja soostunud niitude hoolduskava. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

valgus- ja niiskustingimused võimaldavad kõrvuti kasvada niidu- ja metsataimedel. Kõige rohkem on puisniite varem leidunud, siiani säilinud ja viimasel aastakümnenil ka taastatud läänesaartel, Lääne- ja Pärnumaal⁹. Peamised ohutegurid on traditsiooni katkemine, mille tõttu puisniidud võsastuvad, ja intensiivne põllumajandus, mis põhjustab puisniitude kultuuristamist. Samuti on ohuks puisniitude metsastamine¹⁰.

Karbonaatse veega **liigirikkad madalsood (7230)** on peamiselt põhjaveest toituvad sood, mille rohurindes kasvab rohkesti tarnu ja teisi lõikheinalisi. Paljud liigirikkad madalsood on elupaigaks käpalistele ning need on levinud peaaegu kõigis Euroopa Liidu maades, välja arvatud Luksemburgis ja Portugalis. Eestis on need rohkem levinud Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis¹¹. 2013. aastal ilmunud raamatu „Eesti soode seisund ja kaitstus”¹² alusel oli Natura 2000 soodelupaiku hõlmavate loodusalaade olukord Eestis aastatel 2001–2006 rabadel soodus, siirde- ja õõtsiksoodel ebarahuldav ja liigirikastel madalsoodel ebarahuldav. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine soodelupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. Sood kaitse seisneb nende loodusliku veerežiimi tagamises ja rikutud soode looduslikkuse taastamises¹³.

Puiskarjamaad (9070) on hõreda puurindega või puudetukkade ja niidulaikude vaheldumisega taimekooslused, mis on kujunenud põõsaste ja puude osalise raiumise, niitmise ja karjatamise koosmõjul. Rohukamar, mille moodustavad eeskätt niidutaimed, on kujunenud pikaajase karjatamise mõjul ning püsib vaid juhul, kui jätkub tavapärase kasutus. Puurindes kasvab sageli laialehiseid liike (tamm, pärn, saar jt). Puiskarjamaid leidub rohkem Lääne-Eestis ja sealsetel saartel¹⁴. Peamised ohutegurid on traditsiooni katkemine, mille tõttu puiskarjamaad võsastuvad, ja puiskarjamaade metsastamine¹⁵.

Poollooduslike koosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma kõige liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasaabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ja nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur¹⁶. Lisaks on tegemist kooslustega, mis on väga iseloomulikud Lääne-Eestile ja osalt ka jõgede mõjutatud piirkonnale¹⁷.

Haruldased ja ohustatud looduslikud kooslused **jõed ja ojad (3260)**, **rabad (7110)**, **siirde- ja õõtsiksood (7140)**, **nokkheinakooslused (7150)**, **vanad loodushäälised metsad (9010*)**, **vanad laialehised metsad (9020*)**, **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** ning **siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** on samuti haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse.

⁹ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratrukk.

¹⁰ Talvi, T. 2010. Eesti puisniidud ja puiskarjamaad - hooldamiskava. Viidumäe: Keskkonnaamet.

¹¹ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratrukk.

¹² Paal, J., Leibak, E. 2013. Eesti soode seisund ja kaitstus. Tartu: Eestimaa Looduse Fond, AS Regio.

¹³ Keskkonnaministeerium 2012. [Looduskaitse arengukava aastani 2020](#). Tallinn: Keskkonnaministeerium. (Külastatud 26.08.2022.)

¹⁴ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratrukk.

¹⁵ Talvi, T. 2010. Eesti puisniidud ja puiskarjamaad - hooldamiskava. Viidumäe: Keskkonnaamet.

¹⁶ Keskkonnaministeerium 2012. [Looduskaitse arengukava aastani 2020](#). Tallinn: Keskkonnaministeerium. (Külastatud 26.08.2022.)

¹⁷ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratrukk.

Elupaigatüüp **jõed ja ojad (3260)** hõlmab Eestis jõgede ja ojade neid lõike, mis on püsinud looduslikus või looduslähedases seisundis. Nendeks on jõed ja ojad, millel on säilinud looduslik looklev meandritega voolusäng, mille vee kvaliteet ei ole inimtegevuse mõjul oluliselt muutunud ja mis on kalade tähtis kudemispaik¹⁸. Selle elupaigatüübi peamised ohutegurid on reostus (ka liigne setete kandumine jõkke), voolusängi muutmine ja voolu tõkestamine (ka paisutamine)¹⁹.

Looduslikus seisundis rabad (7110*) on sood, kus taimejuured ei ulatu läbi түseda turbakihi (keskmine түsedus Eesti rabades 3,2 m) toitainerikka veeni ja toitaineid toovad peamiselt sademed. Valitsevad turbasamblad ja puhmastaimed, puisrabades kasvab ka mände ja üksikuid kaski. Looduslikke rabasid on Euroopas, välja arvatud Soomes ja Rootsis, säilinud vähe²⁰. Rabad kui ökosüsteemid hõlmavad sageli **nokkheinakoosluste (7150)** elupaigatüüpi, mida Kesk-Euroopas, kus on rikkumata rabasid vähe, väärtustatakse eraldi elupaigana (seevastu Soomes ja Rootsis ei eristata seda tüüpi üldse). Eestis asuvad nokkheinakooslused rabaälvestes ja moodustavad osa rabale iseloomulikust taimkattekompleksist. Seda elupaigatüüpi käsitletakse rabakoosluse loomuliku koostisosana ega kaardistata eraldi²¹. Elupaigatüübi kaitse toimub rabade elupaiga kaitse kaudu.

Mitmekesiselisi taimekooslusi hõlmavaid **siirde- ja õõtsiksoid (7140)** leidub üle kogu Eesti kõigis suuremates sookompleksides väikeste kildudena, tavaliselt madalsoode ja rabaalade vahel. Siirdesoo on vaheaste madalsoo arenemisel rabaks, kus taimedele on omane nii põhjakui ka sademeveest toitumine. Mättavahedes kasvavad madalsoole omased tarnad ja teised rohttaimed, mätastel aga lisaks turbasammaldele puhmastaimed nagu rabaski. Õõtsiksood on kujunenud veekogude kinnikasvamisel. Taimede juurte ja vartega läbipõimunud ning osaliselt turvastunud õõtskamara alla jääb püdel muda- või veekiht; õõtsikssoos kasvavad valdavalt madalsootaimed²².

Need sookooslused toetavad oluliselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja ohustatud liikide püsimajäämist²³, lisaks on sood olulised süsinikuringe reguleerijad ja puhta vee säilitajad. Sajand tagasi oli Eesti soode pindala u 1 miljon hektarit, praeguseks on nende ulatus peaaegu kolm korda vähenenud. Peaaegu 30% rabadest ja lausa 90% madalsoodest on kultuuristatud või laiaulatusliku kuivenduse tõttu kadunud. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine sooelupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt²⁴. Soode kaitse seisneb eelkõige nende loodusliku veerežiimi tagamises.

Vanade loodusmetsade (9010*) elupaigatüüpi kuuluvad Eestis mitme kasvukohatüübi metsad. Pidades silmas seda, et täiesti inimtegevusest mõjutamata metsi meil vaevalt enam leidub, arvatakse siia elupaigatüüpi niisugused metsad, mis on küll kujunenud suuremal või vähemal määral inimtegevuse tulemusena, kuid vastavad põlismetsa või loodusmetsa kriteeriumitele²⁵. Vanade loodusmetsade peamine ohutegur on metsaraie, mis rikub metsa struktuuri ja vanuselist koosseisu ning halvendab sellele metsaelupaigatüübile omase elustiku säilimist.

¹⁸ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratükk.

¹⁹ Timm, H., Järvekülg, R., Pall, P., Vilbaste, S. 2019. Eesti jõed. Tallinn: Varrak.

²⁰ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratükk.

²¹ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratükk.

²² Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratükk.

²³ Paal, J., Leibak, E. 2013. Eesti soode seisund ja kaitse. Tartu.

²⁴ Keskkonnaministeerium 2012. [Looduskaitse arengukava aastani 2020](#). Tallinn. (Külastatud 26.08.2022.)

²⁵ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Auratükk.

Vanad laialehised metsad (9020*) kui üleminek läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. Iseloomulik on metsakoosluse pikaajaline kasvamine samas paigas, surnud puude rohkus ning samblike, seente, putukate ja mullafauna suur liigirikkus²⁶. Vanade laialehiste metsade peamine ohutegur on metsaraie, mis rikub metsa struktuuri ja vanuselist koosseisu ning halvendab sellele metsaelupaigatübile omase elustiku säilimist.

Soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) elupaigatüüp hõlmab Eestis soostuvaid metsi, madalsoometsi ja lodumetsi, mis kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Põhjavee tase on muutuv: kevaditi on see kõrge, ulatudes tihti maapinnale, suvel langeb sügavamale. Soostuvates metsades on turbahorisondi tusedus alla 30 cm, madalsoo- ja lodumetsades on keskmiselt või hästi lagunenenud turvas sügavam²⁷. Soostuvate ja soo-lehtmetsade peamised ohutegurid on metsaraie ja kuivendamine. Metsaraiega rikutakse metsa struktuuri ja vanuselist koosseisu ning halveneb sellele metsaelupaigatübile omase elustiku säilimine. Kuivendamine rikub sellele metsaelupaigatübile iseloomulikku veerežiimi, mille tagajärjel kooslus muutub.

Siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) elupaigatüüp erineb siirdesoo- ja õõtsiksoo- tüübist ning rabadest märgatavalt tihedama ja kõrgema puurinde poolest. Kuna siirdesoomets on vaheaste madalsoometsa arengul rabametsaks, siis moodustavad seal puurinde sookask ja mänd, rabametsades valitseb mänd. Alustaimestik on siirdesoometsas mosaiikne. Rabametsi leidub väiksematel aladel kõikjal Eestis. Siirdesoometsad kasvavad eeskätt rabalaamade äärtel ja tasasel madalatel aladel. Rohkem kui mujal leidub neid Kirde-, Kesk- ja Lääne-Eestis²⁸. Niisketel aladel levivaid kooslusi ohustab enim kuivendamine, aga ka metsaraie. Metsaraiega rikutakse metsa struktuuri ja vanuselist koosseisu ning seeläbi halveneb sellele metsaelupaigatübile omase elustiku säilimine. Kuivendamine rikub sellele metsaelupaigatübile iseloomulikku veerežiimi, mille tagajärjel kooslus muutub.

Eespool loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele. Eesti metsanduse arengukava aastani 2020²⁹ kohaselt on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu, selleks on range kaitse alla vaja võtta vähemalt 10% metsamaa pindalast ning parandada kaitse all olevate metsade esinduslikkust. Oluline on sealjuures jälgida, milliste metsade tüübirühmade esindatust, kui palju ja kus tuleks parandada, et tagada rangelt kaitstava metsa tüpoloogiline esinduslikkus³⁰. 2016. aastal valminud analüüsi kohaselt on kõige suurem täiendava kaitse vajadus (A. Lõhmuse analüüsis I prioriteetsusklass) salu- ja laanemetsade puhul. Loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpidest kuuluvad Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkideks seatavatest kooslustest nendesse tüübirühmadesse vanad loodusmetsad ja vanad laialehised metsad. Mõõduka täiendava kaitse vajadusega (viidatud analüüsis II prioriteetsusklass) on soovikumetsad. Siia hulka kuuluvad Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkideks seatavatest kooslustest soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad. Enim ohustavad loodusmetsi (sh 9010, 9020, 9080 ja 91D0) raiumine

²⁶ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

²⁷ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

²⁸ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn: Aura trükk.

²⁹ Keskkonnaministeerium 2010. [Eesti metsanduse arengukava aastani 2020](#). Tallinn: Keskkonnaministeerium. (Külastatud 29.05.2023.)

³⁰ Lõhmus, A., Kohv, K., Palo, A., Viilma, K. 2004. Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. *Ecological Bulletins* 51, 401–411.

ja kuivendamine. Seega on oluline kõigi mainitud metsaelupaigatüüpide kaitsmine ja Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seadmine.

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud kolme haruldase ja kümne ohustatud liigi ja nende elupaikade kaitse. Haruldased liigid on **kaljukotkas, suur-konnakotkas ja väike-konnakotkas**, ohustatud liigid on **kanakull, jäälind, rohunepp, metsis, kärbesõis, täpiline sõrmkäpp, kuninga-kuuskjalg, aasnelk, kaunis kuldking ja eesti soojumikas**.

Kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*) on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning on arvatud LKS alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka ning linnudirektiivi I lissasse. Liigi arvukus on Eestis hinnanguliselt 60–65 paari³¹. Kaljukotkas eelistab pesitsemiseks suurte loodusmassiivide soolasid, kus rajab pesa tavaliselt soosaare või -serva metsa. Toitumisalana kasutab pesapaigast kuni 5 km raadiuses (kodupiirkond) lagedaid (pool)looduslikke biotoope, milleks on valdavalt lagesoo, harvem mõni teine tüüp, näiteks luht. Eesti kaljukotka populatsiooni mõjutab kõige enam toitumisalade (lagesoo ja sooserva metsad) hävimisest ja kvaliteedi halvenemisest tingitud metsakanaliste ja lagesoo kurvitsaliste arvukuse vähenemine. Järjest enam muutub arvestatavamaks häirimine. Hoolimata liigi kaugetest elupaikadest satub pesapaikadesse aasta-aastalt üha enam loodusmatkajaid nii organiseeritult kui ka iseseisvalt. Kaljukotka kaitse tegevuskava seab lähiaja (aastani 2022) kaitse-eesmärgiks liigi arvukuse kasvu kuni 75 paarini ja pikaajaliseks (aastani 2034) kaitse-eesmärgiks 85 paarini. Eesmärkide saavutamiseks näeb tegevuskava ette 13 kaitsemeetet. Nendest olulisimad on soode ja soometsade kaitse, soode taastamine, metsakanaliste kaitse tõhustamine, elupaikade häirimise vähendamine ning uute pesapaikade otsimine ja kaitse alla võtmine³².

Suur-konnakotkas (*Clanga clanga*) on Eestis I kaitsekategooriasse kuuluv lokaalselt levinud üliharuldane haudelind. Eesti punase nimestiku järgi on tegemist äärmiselt ohustatud linnuga, kes kuulub ka linnudirektiivi I lisa liikide hulka. See liik pesitseb vanades soistes metsades ning peab saagijahti lammi- ja sooniitudel. Suur-konnakotka arvukus kahanes kiiresti 21. sajandi esimesel kümnendil, hiljem on arvukus stabiliseerunud kriitiliselt madalal tasemel. Praegu hinnatakse asurkonna suuruseks vaid 5–10 paari (sh suur- ja väike-konnakotka segapaarid)³³ ning seetõttu määratletakse teda Eesti ohustatud liikide punane nimestiku alusel kriitilises seisundis oleva liigina. Kaitse tegevuskava kohaselt on lühiajaliseks kaitse-eesmärgiks (aastaks 2025) tagada arvukuse taastumine vähemalt 10–15 paari tasemele, pikaajaline kaitse-eesmärk (15 aasta jooksul) on arvukuse taastumine vähemalt 20–30 paari tasemele. Eestis on kõige olulisemad ohutegurid hübriidiseerimine väike-konnakotkaga ning saagialade hävinemine ja kahjustamine, keskmise mõjuga ohutegur on pesapaikade hävinemine ja pesitsusaegne häirimine. Eesmärkide täitmise peamine eeldus on piisava hulga suur-konnakotka elupaikade säilimine ja kaitstus³⁴.

³¹ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

³² Sein, G. (Kotkaklubi). 2018. Kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) kaitse tegevuskava 2019–2023.

³³ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

³⁴ Väli, Ü. 2020. Suur-konnakotka (*Clanga clanga*) kaitse tegevuskava 2021–2025.

Väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) on stabiilse arvukusega lind, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus ja kuulub linnudirektiivi I lisasse. LKS alusel on ta arvatud haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Eesti väikekonnakotkaste populatsiooni seisundit võib hinnata heaks, sest liigi arvukus on teiste kotkaliikidega võrreldes suurem, hinnanguliselt 600–700 paari ja viimastel aastakümnetel stabiilne. Eelistab elupaigana vanu kuuse- ja kuuse-segametsi. Väike-konnakotka pesapuud asuvad enamasti vanas, üle 70 aasta vanuses puistus ning on üldiselt vanemad ja rinnasdiameetritelt suuremad kui neid ümbritseva puistu ülejäänud esimese rinde puud, mis näitab, et kotkad valivad pesapuuks enamasti suurima ja tugevaima puu puistus. Eesti väike-konnakotka populatsiooni mõjutab kõige enam pesapaikade hävinemine, mis on tingitud väike-konnakotkaste eelistusest rajada pesi just vanematesse, raieküpsetesse puistutesse, ning toitumisalade hävinemine ja kvaliteedi halvenemine. Väike-konnakotka kaitse tegevuskava (2018–2022) seab lähiaja (5 aastat) ja pikaajaliseks (15 aasta perspektiivis) kaitse-eesmärgiks liigi säilimise Eestis vähemalt praeguse arvukuse (600–700 paari) tasemel. Liigi soodsa seisundi säilitamiseks näeb tegevuskava ette mitmeid kaitsemeetmed, millest olulisimad on elupaikade kaitse tagamine, häirimise vähendamine pesapaikades ning toitumisalade säilimise ja kvaliteedi tagamine³⁵.

Kanakull (*Accipiter gentilis*) kuulub Eestis II kaitsekategooria liikide hulka ja on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus. Eestis on kanakull hajusalt levinud haudelind, kelle arvukus on viimasel ajal märkimisväärselt vähenenud. Hinnanguliselt elab Eestis praegu 400–600 kanakullipaari³⁶, kuid veel 15 aastat tagasi oli arvukus kaks korda suurem. Kanakull eelistab pesitseda vanas okasmetsas ja peab saagijahti nii metsaaladel kui ka kultuurmaastikus. Eestis on peamised liiki ohustavad tegurid pesapaikade hävinemine ja toidubaasi vähenemine. Pesitsusaegne häirimine on asurkonnale väiksema mõjuga ja seda võib lugeda keskmise tähtsusega ohuteguriks. Kanakulli kaitse lähiaja (5 aasta) eesmärk on asurkonna arvukuse suurenemine. Pikaajaline (15 aasta) kaitse-eesmärk on populatsiooni soodsa seisundi saavutamine suuruses 700–1000 paari (järsu languse eelne arvukus)³⁷.

Jäälind (*Alcedo atthis*) on Eestis lokaalse levikuga II kaitsekategooriasse ja linnudirektiivi I lisasse arvatud liik. Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohulähedase liigiga. Praegu arvatakse meil pesitsevat 200–500 jäälinnupaari³⁸. Jäälind toitub mitmesugustel veekogudel ning on pesitsusajal eranditult seotud jõgede ja ojadega, kuna pesitseb nende kallastel või naabruses. Oluline on, et veekogud oleksid selgeveelised ja neis leiduks väikeseid (4–7 cm pikkuseid) kalu, samuti ajupuudena allavoolu hulpinud tüükaid, vee kohale ulatuvaid puuksi jms varitsuspaiku. Kraavide jm tehisveekogude ääres liik puudub. Tavaliselt kaevab lind pesakoopa kaldajärsakusse, mis asub vahetult veekogu ääres, mõnikord aga veekogust 100–300 m eemal. Peamised ohutegurid on veekogude eutrofeerumine ja muutmine (jõgede õgvendamine, süvendamine, paisutamine ja ka vee kvaliteedi halvendamine)³⁹.

Rohunepp (*Gallinago media*) on ebaühtlaselt levinud harv haudelind, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud LKS alusel vähearvuka ja ohustatud liigina

³⁵ Abel, U. (Kotkaklubi). 2018. Väike-Konnakotka (*Aquila pomarina*) kaitse tegevuskava 2018–2022.

³⁶ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

³⁷ Väli, Ü., Tuule, A. 2014. Kanakulli (*Accipiter gentilis*) kaitse tegevuskava 2015–2019.

³⁸ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

³⁹ Klein, L., Leibak, E. 2018. Jäälind: - Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

II kategooria kaitsealuste liikide hulka ning kuulub linnudirektiivi I lisasse. Praegu arvatakse meil pesitsevat 400–600 isalindu. Viimasel kümnel aastal on arvukus vähenenud⁴⁰. Rohunepp valib pesitsemiseks ulatuslikke, tasandikulisi, vähese kõrgtaimestikuga niiskeid alasid. Elupaikadest eelistab lamminiite – ajutiselt üleujutatavaid lagedaid või mõõdukalt võsastuvaid ja soostuvaid alasid. Rohuneppi arvukus väheneb pidevalt. Selle põhjuseks on madalsoode kuivendamine, lamminiitude ja soostunud heinamaade ulatuslik kraavimine ning viimastel aastakümnetel jõelammide niitmise lakkamine. Rohuneppi arvukust ohustab ka niitude liiga varajane niitmine ja röövlomade arvukuse kasv. Sobivate elupaigalaikude loomine (lamminiitudel taastamistegevus) ja säilitamine (hooldamine) suurtel liigile sobivatel aladel on liigi säilimist silmas pidades olulise tähtsusega. Rohuneppi tegevuskava seab lähiaja (aastani 2025) kaitse-eesmärgiks säilitada rohuneppi Eesti asurkonna arvukus praegusel tasemel (500 isalindu). Pikaajaliseks kaitse-eesmärgiks (15 aasta jooksul) on suurendada rohuneppi isaslindude arvukust 600 isaslinnuni.⁴¹

Metsis (*Tetrao urogallus*) kuulub LKS alusel ohustatud liigina II kaitsekategooria liikide hulka ja on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus. Kuulub linnudirektiivi III lisa B osa, II lisa B osa ja I lisa liikide hulka. Levinud Euraasia boreaalsetes metsades alates Norrast kuni Leena jõeni Ida-Siberis. Samuti leidub liiki Kesk- ja Lääne-Euroopa mägimetsades, kus tema levik on praeguseks tugevalt killustunud peamiselt loodusmetsade kohatise leviku, aga ka elupaikade seisundi halvenemise tõttu. Metsise arvukus Euroopas on vähenenud ja viinud mitmel pool metsise lokaalse väljasuremiseni. Enamik säilinud populatsioone on väikesed ja tõenäoliselt sattunud isolatsiooni. Aastatel 1990–2000 hinnati metsise arvukuseks Euroopas kokku 760 000 – 1 000 000 paari. Viimaste hinnangute alusel on 30–50% populatsiooni hävimist täheldatud kolmes ja üle 50% vähenemist kuues riigis. Metsisekukkede arvukus on viimase kümnendi jooksul vähenenud vaatamata mängude heale kaitstusele (94% teadaolevatest mängudest on kaitse all). 2012. aastal oli teada 388 asustatud metsisemängu. Metsisekukkede arvukushinnang aastatel 2007–2012 oli Eestis 1100–1200 isendit. Eestis on metsis levinud paiguti ja asustab suuremaid okasmetsalaamasid. Enamik asurkonnast on koondunud Vahe-Eestisse. Metsise levik on seotud männi ja mustika levikuga. Rohkem kui teised kanalised eelistab ta vanu marjarohkeid loodusmetsi. Siirdesoo-, aga ka rabastuvate, palu-, nõmme- ja kõdusoomännikutega on metsis seotud kõige tihedamini talvel ning pesakonna hooldamise perioodil juunis. Männiokkad moodustavad talvel olulise osa tema toidusedelist. Männikutele tüüpiline madal puhmastik pakub lisaks suvisele marjatoidule ka tibude toidus suurt tähtsust omavaid liblikaröövikuid jt selgrootuid. Metsise mängupaigad asuvad Eestis eelkõige suuremate või väiksemate rabade ümbruse männikutes, kus metsa vanus on kõige sagedamini 80–130 aastat. Valdavalt mängivad metsised traditsioonilistes mängupaikades, mida võivad kuked kasutada aastakümneid. Metsa piires asuvad mängupaigad üksteisest vähemalt 2 km kaugusel. Metsisemäng kestab märtsist kuni mai keskpaigani ning mänguaktiivsus on suurim perioodil, kui metsisekanad külastavad mänguplatse (paar nädalat). Metsise keskmiseks hajumiskauguseks mängupaigast peetakse 10 km. Kuni 1 km raadiuses olev piirkond ümber mänguala on mänguaegne päevane toitumis- ja puhkepiirkond. Nii pesitsusajal kui ka väljaspool pesitsusaega veedavad metsised olulise osa ajast kuni 3 km raadiuses ümber mängupaiga, kus asuvad eri aastaajal olulised toitumis- ja puhkepaigad. Metsist ohustab elupaikade killustumine, kisklus, kuivenduse mõjul toimuv elupaiga kvaliteedi halvenemine ning nende tegurite koosmõju. Lisaks on ohuks pikaajalised maastikumuutused (mängude

⁴⁰ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

⁴¹ Luigujõe, L. 2020. Rohuneppi (*Gallinago media*) kaitse tegevuskava 2021–2025.

isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine) ja potentsiaalselt sobivate elupaikade kadumine^{42,43}.

Kärbesõis (*Ophrys insectifera*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohulähedase liigiga. Kärbesõis on valguslembene ja eelistab kasvada lubjarikkal niiskel pinnasel. Sobivad kasvukohad on niisked niidud ja puisniidud, madal- ja allikasood ning rannikualad⁴⁴. Putukõie taimeperekonnas on ligi poolsada liiki, mis on levinud põhiliselt Vahemere aladel⁴⁵. Eestis on kärbesõis levinud eelkõige Lääne-Eestis, eriti läänesaartel, asub levila põhjapiiril ja liigi arvukuse suundumust on hinnatud pigem kahanevaks⁴⁶. Kärbesõit ohustab peamiselt kasvukohtade kinnikasvamine (võsastumine). Samuti ohustab liiki metsastumine, kuivendamine ja sigade tõngumine⁴⁷.

Täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist puuduliku andmestikuga liigiga. Sarnaselt kärbesõiele on täpiline sõrmkäpp valguslembene ja eelistab kasvada lubjarikkal märjal pinnasel. Sobivad kasvukohad on madal- ja siirdesood, soised niidud ja rannaniidud⁴⁸. Eestis on täpiline sõrmkäpp üsna haruldane, levinud peamiselt Lääne-Eestis ja saartel ning liigi arvukuse suundumus on teadmata^{49,50}. Täpiliselt sõrmkäppa ohustab peamiselt kasvukohtade kinnikasvamine (võsastumine). Lisaks ohustab liiki kuivendamine⁵¹.

Kuninga-kuuskjalg (*Pedicularis sceptrum-carolinum*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohualti liigiga. Kuninga-kuuskjalale sobivad kasvukohad on aluselise või nõrgalt happelise reaktsiooniga liigirikkad madalsood, avatud niisked rohumaad (puisniidud, luhaniidud, liinialused), kus ei voha sinihelmikas, pilliroog ega puittaimed. Eestis on kuninga-kuuskjalg üsna harv, levinud peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis ning liigi arvukuse suundumust on hinnatud tugevasti kahanevaks⁵². Kuninga-kuuskjalga ohustab peamiselt soode ja soostunud niitude kuivendamine. Lisaks on suur ohutegur niitude, karjamaade ja teiste avamaade võsastumine niitmise ja/või karjatamise katkemisel^{53,54}.

Aasnelk (*Dianthus superbus*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohustatud liigiga⁵⁵. Levinud peamiselt Põhja-

⁴² Jair, A., Lõhmus, A. 2018. Metsis (mõtus). - Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

⁴³ Randla, T. 2015. Metsise (*Tetrao urogallus*) kaitse tegevuskava.

⁴⁴ Pikner, T. 2013. Eesti orhideed. Tallinn: Varrak.

⁴⁵ Kull, T., Tuulik, T. 2002. Kodumaa käpalised. Tallinn: Digimap OÜ.

⁴⁶ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuatlas 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁴⁷ Kurbel, R., Hirse, T. 2017. Eesti orhideede käsiraamat. Tallinn: MTÜ Käoraamat.

⁴⁸ Pikner, T. 2013. Eesti orhideed. Tallinn: Varrak.

⁴⁹ Kull, T., Tuulik, T. 2002. Kodumaa käpalised. Tallinn: Digimap OÜ.

⁵⁰ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuatlas 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁵¹ Kurbel, R., Hirse, T. 2017. Eesti orhideede käsiraamat. Tallinn: MTÜ Käoraamat.

⁵² Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuatlas 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁵³ Vähetuntud elurikkus – soontaimede, sammalde ja samblike kaitsealused, ohustatud ja tunnusliigid. 2021.

<http://efloora.ut.ee/Eesti-vte>. (Külastatud 26.08.2022.)

⁵⁴ Jõgar, Ü., Rünk, K. 2012. Kuninga-Kuuskjalg (*Pedicularis sceptrum-carolinum*) kaitse tegevuskava.

⁵⁵ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuatlas 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

, Loode- ja Lääne-Eestis ning liigi arvukuse suundumust on hinnatud tugevasti kahanevaks. Häabumas on Lõuna-Eesti ja Pärnumaa puisrohumaade ja paluniitude populatsioonid⁵⁶. Tegemist on niiduliigiga, mistõttu sõltub ta niite säilitavast inimtegevusest. Inimtegevus ei tohi siiski muutuda liiga intensiivseks. Eelistab kasvada niitudel, puisniitudel ja põõsastike ääres, ka kraavikallastel. Eestis eelistab lubjarikast pinnast. Aasnelki ohustab peamiselt valgustingimuste muutumine, metsastamine ja kasvukohtadeks olevate aruniitude hooldusest välja jäämine, mis viib omakorda niitude võsastumise ja degradeerumiseni. Lisaks ohustab liiki elupaikade hävimine inimõjul (ehitustegevus (sh teed, mänguväljakud), tallamine, korjamine)^{57,58}.

Kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohulähedase liigiga. Kuulub loodusdirektiivi II ja IV lisa liikide hulka. Eesti taimede levikuatlas kohaselt on liik hajusalt levinud Lääne- ja Põhja-Eestis, mujal harva ning liigi arvukuse suundumust on hinnatud stabiilseks⁵⁹. Kuldking on Eestis põhiliselt puisniitude ja metsade (loo-, laane- ja salumetsade) asukas, kasvab poolvarjulistes paraja niiskusega paikades, kus põõsad ja suured rohttaimed liialt ei varjuta. Traditsiooniline mõõdukas inimõju, näiteks pärandkoosluste hooldamine, soodustab kuldkinga säilimist⁶⁰. Seega on liigi peamine ohutegur kasvukohtade võsastumine. Võsastumine, ehkki teatud tingimustes loomulik suksessioon, nõrgendab kuldkinga populatsioone. Eelkõige on see seotud puisniitudel ja metsastuvatel endistel puisniitudel kasvavate kuldkinga populatsioonidega. Niisamuti kasvukohtade liigne hooldamine ja kasvukohtade valgustingimuste muutmine (lageraie). Eelkõige ohustavad uuendusraied ja sellised võtted teistes raieviisides, mille käigus rikutakse masinatega mullapinda, sh metsamaterjali ja raiejäätmete koondamisel, kokku- ja väljaveol (vt ka tallamine), või jäetakse raiejäätmed kuldkinga kasvukohale. Raiele järgneb kiiresti võsa pealetung, millega kuldking ei suuda konkureerida^{61,62}.

Eesti soojumikas (*Saussera alpina ssp. esthonica*) on II kaitsekategooria kaitsealune taimeliik, mille seisund on Eesti punase nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks ning mis kuulub ka loodusdirektiivi II ja IV lisasse. Eesti soojumikas on lubjalembene hemeradiafoor ja see kasvab nii mineraalmullal (eelistatult lubjarikkal) kui ka turvasmullal. Seetõttu on liigile sobivad kasvukohad lubjarikkad soostunud niidud, lamminiidud, liigirikkad madalsood, siirdesood ja allikasood ning soised hõredad metsad, puisniidud ja hõredad võsad, kus rohustus kasvab pruuni sepsikat, sinihelmikat, lubikat, raudtarna jt lubjalembeseid niiskust armastavaid taimi.⁶³ Tegemist on neoendeemse alamliigiga, mida on seni leitud vaid Eestist ja Põhja-Lätist. Peamiselt on liik levinud Põhja-, Kesk- ja Lääne-Eesti mandriosas hajusalt ja liigi arvukuse suundumust on hinnatud pigem kahanevaks⁶⁴. Soojumika üldine seisund on hea. Enamik osapopulatsioone on rohkearvulised ja koosnevad mõnekümnest kuni sadadest taimedest. Samas on osa kasvualasid mõjutanud kuivendamine ja võsastumine. Eesti soojumika peamine

⁵⁶ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuaatlase 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁵⁷ Vähetuntud elurikkus – soontaimede, sammalde ja samblike kaitsealused, ohustatud ja tunnusliigid. 2021. <http://efloora.ut.ee/Eesti-vte>. (Külastatud 26.08.2022.)

⁵⁸ Kukk, T., Luuk, O. 2017. Kuiva kasvukoha taimede kaitse tegevuskava.

⁵⁹ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuaatlase 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁶⁰ Kull, T., Tuulik, T. 2002. Kodumaa käpalised. Tallinn: Digimap OÜ.

⁶¹ Vähetuntud elurikkus – soontaimede, sammalde ja samblike kaitsealused, ohustatud ja tunnusliigid. 2021. <http://efloora.ut.ee/Eesti-vte>. (Külastatud 26.08.2022.)

⁶² Kull, T., Sarv, A. 2015. Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) kaitse tegevuskava.

⁶³ Leht, M. 2011. Eesti soojumika kaitse tegevuskava. Tartu.

⁶⁴ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuaatlase 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

ohutegur on kasvukohtade (niidud, karjamaad jms) võsastumine niitmise või karjatamise lakkamisel⁶⁵. Lisaks on ohutegurid veel kasvukohtade seisundi halvenemine ja pindala vähenemine teede ehituse, kaevandamise ja soode kuivendamise tõttu⁶⁶.

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on 14 liiki, kelle jaoks on kaitseala tüüpiline ja esinduslik ala. Need liigid on **valgeselg-kirjurähn, väike-kirjurähn, teder, laanepüü, väike-kärbsenäpp, öösorr, rukkirääk, händkakk, võldas, jõesilm, tõugjas, saarmas, paksukojaline jõekarp ja künnapu**.

Valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*) kuulub LKS alusel ohustatud liigina II kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi I lisasse. Eesti punase nimestiku järgi on liik ohuvälises seisus. Levila piirialadel Euroopas on valgeselg-kirjurähni arvukus eelmisel sajandil vähenenud või liik välja surnud. Eestis on tema arvukus aga pidevalt suurenenud, väikese langusega 1990. aastatel. 2004. aastal tõsteti valgeselg-kirjurähn kaitstavate liikide III kategooriast II kaitsekategooriasse, kuid punases raamatus on ta arvatud mitteohustatud ehk soodsas seisundis liikide hulka. Eestis on valgeselg-kirjurähni arvukust 1980.–2017. aastal hinnatud suurenevaks, viimasel kümnel aastal on arvukus stabiliseerunud. Praegu arvatakse meil pesitsevat 4000–6000 paari valgeselg-kirjurähne. Valgeselg-kirjurähn asustab peamiselt vanemaid leht- ja segametsi, kuid elutseb ka näiteks suuremates parkides, puisniitudel, jõearsetes puuribades. Eriti iseloomulik on ta vanadele lammi-, lodu- ja pangametsadele. Elupaigavalikul on talle kasvukohatüübist olulisem piisava hulga püsti seisvate kuivavate ja surnud puude olemasolu, kuna ta sõltub just pehkinud või kuivanud lehtpuutüvedes ja jämedates okstes elavatest putukatest ja nende vastsetest⁶⁷. Tulenevalt liigi toitumiseelistustest on leitud, et soodsa elupaiga säilimiseks on optimaalne metsas säilitada kuivanud jalal seisvaid ja pehkinud puid 8–17 m³ ha kohta ning soodustada lehtpuude kasvu (vananedes piisavalt pehmed, et lind suudaks neisse auke raiuda)⁶⁸. Enamasti vajab valgeselg-kirjurähnipaar 50–100 ha suurust territooriumi. Valgeselg-kirjurähni ohustab sobivate elupaikade pindala vähenemine ja elupaiga kvaliteedi halvenemine: vanade (üle 50-aastaste) lehtpuuenamusega metsade pindala vähenemine, surnud lehtpuupuidu eemaldamine ja selle tekke pärssimine ning pesitsemiseks sobivate vanade lehtpuude eemaldamine metsamajanduse käigus⁶⁹. Valgeselg-kirjurähni peetakse heaks indikaatorliigiks. Näiteks Rootsis leiti, et valgeselg-kirjurähni elupaigas on suur ka teiste metsaspetsialistist linnuliikide (sh ohustatud liikide) liigirikkus⁷⁰.

Väike-kirjurähn (*Denrocopos minor*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria liikide hulka ja on Eesti punase nimestiku järgi ohuvälises seisus. Väike-kirjurähn on levinud Euraasia metsavööndis Portugalist Jaapanini. Euroopas on ta laialt levinud, Eestis kogu alal ebaühtlaselt levinud. Eestis on väike-kirjurähni arvukust 1980.–2017. aastal hinnatud tugevalt kahanevaks. Praegu arvatakse meil pesitsevat 3500–5000 paari⁷¹. Elab peamiselt vanemates leht- ja segametsades, parkides, puisniitudel, puuderibades ja metsistunud aedades. Asustab ka väikese

⁶⁵ Naris, A. 2005. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis – Eesti soojumikas. Tallinn.

⁶⁶ Leht, M. 2011. Eesti soojumika kaitse tegevuskava. Tartu.

⁶⁷ Kinks, R. 2018. Valgeselg-kirjurähn. – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

⁶⁸ Roberge, J. M., Angelstamp, P., Villard, M. A. 2008. Specialised woodpeckers and naturalness in hemiboreal forests - Deriving quantitative targets for conservation planning. Biological Conservation 141, 997–1012.

⁶⁹ Kinks, R. 2018. Valgeselg-kirjurähn. – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

⁷⁰ Roberge, J. M., Angelstam, P. 2006. Indicator species among resident forest birds - A cross-regional evaluation in northern Europe. Biological Conservation 130, 134–147.

⁷¹ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

pindalaga sobivaid puistused, eriti iseloomulik on väike-kirjurähn veekoguäärsetele puistutele (lammimetsad) ja lepikutele. See seostub liigi elupaigavalikul olulise tingimuse, pehkinud lehtpuude olemasoluga, sest elusa puu tüvesse väike-kirjurähn pesakoobast uuristada ei suuda. Peamiselt ohustab väike-kirjurähne vanade leht- ja segapuistute pindala vähenemine ning pehkinud ja surnud lehtpuude eemaldamine metsamajanduse käigus⁷².

Teder (*Tetrao tetrix*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealuste linnuliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohulähedase liigiga. Kuulub linnudirektiivi II lisa B osa ja I lisa liikide hulka. Teder on levinud Euraasia mandri mõõdukatel laiustel alates Suurbritanniast läänes kuni Ussuuri jõe ja Kirde-Koreani idas. Põhja-lõuna suunas ulatub levik boreaalsete metsade põhjapiirist kuni metsastepi või kohati poolkõrbevööndini. Tedre koguarvukuseks Euroopas on hinnatud 2 500 000 – 3 200 000 paari (7 500 000 – 9 600 000 isendit). Euroopas pesitseb 25–49% liigi kogupopulatsioonist. Tedre arvukus Euroopas vähenes oluliselt aastatel 1970–1990. Eestis on teder regulaarne haudelind ja talvituja. Viimase Eesti lindude staatuse, pesitsusaegse ja talvise arvukuse aruande põhjal on tedre arvukus 4000–5000 paari. Seejuures on nii pikaajaline kui ka lühiajaline arvukuse trend negatiivne⁷³. Teder on levinud ebaühtlaselt üle kogu Eesti, kaasa arvatud suurimatel saartel (Saaremaa, Hiiumaa) ja mõnel keskmise suurusega saarel. Aastaringseks eluks vajab teder mitmesuguste elupaikade kompleksi. Talviseks elupaigaks sobib vahelduv maastik, kus kasemetsad paiknevad põldude ja niitude ääres, või madal- ja siirdesooalad, kus lagedamad sood vahelduvad tihedamate kasetukkade ja soosaartega. Kasepuistud on talvel peamised toitumiskohad. Eelistatakse avamaastikega piirnevaid metsaservi või hõredaid puistuid, tihedas metsas kasvavatel kaskedel toitutakse harva. Lisaks kaasikutele toitutakse talvel soodes, põldudel ja kadastikes. Lumistel talvedel sobivad lumes varjumiseks lagedamad sügavama lumikattega alad, nagu hõredad võsad, sood, niidud, põllud. Lumevaestel talvedel õõbitakse metsaservades, kus kasvab maapinnani ulatuvate okstega okaspuid. Mängud toimuvad tasasematel lagedatel aladel pesitsemiseks sobivate kohtade lähedal, peamiselt rabades, siirdesoodes, madalsoodes ning vähem heinamaadel, sooniitudel, põldudel, metsalagendikel ja raiesmikel. Enne jääminekut on vaadeldud mängimist jõgede või järvede jääl. Pesakondadele on optimaalsed biotoobid, kus leidub eri kõrgusega mitmekesist rohttaimestikku, kääbuspõõsaid, rikkalikku putukafaunat, päikesepaistelisi lagedaid laike ning maapinnani ulatuvate võradega noori puid ja põõsaid. Kõige olulisemaks elupaigaks poegade kasvatamisel on sooservad. Kasutamist võivad leida ka puissood, võsastunud heinamaad jne. Vähem sobivad metsanoorendikud, hõredad metsaservad ja metsatukad. Suve lõpul ja sügisel lisanduvad suviste elupaikadele marjarikkad metsad ja sood ning koristamata jäänud põllud. Elupaikade muutumine halvendab lindude jaoks nende kvaliteeti, mille tagajärjel väheneb lindude elujõulisus ja/või pesitsusedukus. Elupaikade täielikul hävimisel kaasneb allesjäänud elupaikade fragmenteerumine. Elupaikade kvaliteedi halvenemist, hävimist ja fragmenteerumist peetakse peamiseks ohuteguriks kõigile metsislaste sugukonda kuuluvatele liikidele kogu maailmas. Röövlus on oluline ohutegur tedrele ja põhjustab nii munade, poegade kui ka vanalindude hukkumist. Samas on teder mitme liigi oluline toiduobjekt ning tal on tähtis roll ökosüsteemide toimimises ja teiste kaitstavate liikide käekäigu tagamises⁷⁴.

Laanepüü (*Bonasa bonasia*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealuste linnuliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohualti liigiga. Kuulub linnudirektiivi II lisa

⁷² Kinks, R. 2018. Väike-kirjurähn. – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Omitoloogiaühing.

⁷³ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

⁷⁴ Eesti Omitoloogiaühing, juhtekspert Kuus, A. 2015. Tedre (*Tetrao tetrix*) kaitse tegevuskava.

A osa ja I lisa liikide hulka. Laanepüü on levinud väga ulatuslikul alal Euraasias. Levila hõlmab peaaegu kogu Euraasia metsavööndi ja ületab suurtes jõeorgudes kohati põhjapolaarjoone. Euroopas on laanepüü levila lõunapiir nihkunud viimasel ajal inimtegevuse tõttu põhja poole ning pidev levila ei ulatugi enam Kesk-Euroopasse, kus laanepüü on jäänud püsima ainult mäestike metsadesse, vaid katkeb Poola idaosa metsade piirkonnas. Euroopas arvatakse pesitsevat maailma populatsioonist 25–49% ehk 2,5–3,1 miljonit paari. Eestis on laanepüü levinud ühtlaselt kogu mandriosas. Viimase Eesti lindude staatuse, pesitsusaegse ja talvise arvukuse aruande põhjal on laanepüü arvukus 20 000 – 25 000 paari. Seejuures on arvukuse nii pikaajaline kui ka lühiajaline trend negatiivne⁷⁵. Laanepüü on kanaliste seltsi, metsislaste ehk püülaste sugukonda kuuluv linnuliik. Erinevalt enamikust teistest metsislastest ei kogune laanepüüd kevadel ühismängudesse, vaid elavad aasta läbi hajusalt monogaamsete üksikpaaridena suhteliselt väiksel alal. Püüpaari kodupiirkonna suurus oleneb biotoobist ja Euroopa eri paigus kõigub see 1,5–25 ha vahel. Kõige olulisem elupaigavalikut määrav maastikutunnus on metsaala suurus: laanepüüd leidub eeskätt suurtes metsamassiivides. Laanepüü eelistab meil okaspuu-, eriti kuuseosalusega metsi. Ehkki laanepüüd võib Eestis kohata eri vanuse, tiheduse ja kõrgusega metsades, eelistab ta siiski vanemaid ja tihedamaid puistuid. Laanepüü viibib meil aasta läbi. Talvel elavad laanepüüd üksikult või paaridena, harva, eeskätt headel toitumisaladel, võidakse koondutakse salkadesse. Kevadel lume sulades, enamasti märtsi keskpaiku hakkavad isased laanepüüd mängima ja kodupiirkonda kaitsma. Laanepüü toit on Eestis mitmekesine ja vaheldub sesoonselt. Talvel süüakse peamiselt lehtpuude, eriti lepa ja kase pungi, kevadel lisanduvad lepa urvad ja rohulibled. Suvel otsitakse rohttaimede osi ja marju, osa toidust moodustavad putukad. Ligikaudu 5% laanepüüde toidust on loomne, see on oluline just poegadele, kes toituvad kahel esimesel elunädalal ainult selgrootutest. Sügisel söövad laanepüüd nii talvist kui ka suvist toitu, oluline osa on marjadel ja seemnetel. Tulenevalt toitumiseelistustest on kodupiirkonna valikul lisaks sobivatele pesitsuskohtadele oluline ka lehtpuude olemasolu, sest need pakuvad lumisel ajal talvist ja varakevadist toitu – kase ja lepa pungi ja urbi. Eestis on laanepüüle suurimaks ohuks sobivate elupaikade kadumine ja killustumine (fragmenteerumine), lisaks lageraietele on ohutegurina nimetatud ka teisi muutusi metsanduses: monokultuuride kasvatamine ja raierotatsiooni lühike aeg. Laanepüüd mõjutavad eeskätt sobivate vanade pesametsade pindala vähenemine ja killustumine, osaliselt suudavad seda kompenseerida teised puistud. Kokkuvõttes on Eesti laanepüüasurkonna jaoks elupaikade hävinemine keskmise tähtsusega ohutegur⁷⁶. Nagu ka tedre puhul on ka laanepüü jaoks röövlus oluline ohutegur, mis põhjustab nii munade, poegade kui ka vanalindude hukkumist. Samas on laanepüü mitmele liigile oluline toiduobjekt ning seega on tal tähtis roll ökosüsteemide toimimises ja teiste kaitstavate liikide käekäigu tagamises.

Väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi I lisasse. Eesti punase nimestiku järgi kuulub ohuvälise staatusega liikide hulka. Tegemist on Eestis segametsades, eriti kuusikutes üldlevinud ja tavalise liigiga. Liik pesitseb vanades varjuküllastes sega- ja okasmetsades, kus on mitmekesine struktuur, puurindes leidub kuuski ja kus on sageli tihe alusmets. Eestis eelistab kuusikuid ja kuuse-segametsi. Väike-kärbsenäpp pesitseb eeskätt suuremates, vähemalt 40 ha suurustes metsades ja väldib pesitsemiseks avatud servi (langid, niidud, isegi suured häilud). Liik on vanade metsade indikaatorliik (Soomes hinnatud üheks parimaks vanametsa indikaatorliigiks). Hinnanguliselt on Eestis 60 000 – 100 000 väike-kärbsenäpipaari. Liigi arvukus on viimasel kümnel aastal

⁷⁵ Elts, J., Leito, A., Leivits, M., Luigujõe, L., Nellis, R., Ots, M., Tammekänd, I., Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatuse, pesitsusaegse ja talvise arvukus 2013–2017. Tartu: Hirundo 32 (1), 1–39.

⁷⁶ Väli, Ü. 2017. Laanepüü (*Bonasa bonasia*) kaitse tegevuskava eelnõu. Tartu: Eesti Maaülikool, Eesti Ornitolooogiaühing.

olnud stabiilne. Peamised ohutegurid on vanade looduslike puistute raie ja surnult seisvate puude eemaldamine. Alla 50-aasta vanuses metsas ei pesitse liik tõenäoliselt sobivate pesapaikade vähesuse tõttu ja hooldusraietel on oluline negatiivne mõju liigi esmatähtsatele elutingimustele, nagu sobivad pesitsuskohad ja toitumissubstraadid ning toidu hulk. Eestis ohustab väike-kärbsenäppi enim elupaikade hävimine ja olemasolevate elupaikade kvaliteedi halvenemine. Aastas hävib raietega kuni paar protsenti väike-kärbsenäpile sobivatest elupaikadest ja liigile optimaalsete elupaikade, vanade kuusikute ja kuuse-segametsade raie on viimase kümnendi jooksul mitmel aastal ületanud seda tüüpi metsade juurdekasvu. Kuna väike-kärbsenäpp on elupaigavalikul väga nõudlik, on see ohutegur talle olulise mõjuga⁷⁷.

Öösorr (*Caprimulgus europaeus*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi I lisasse. Eesti punase nimestiku järgi kuulub ohuvälise staatusega liikide hulka. Öösorr on üle Eesti laialt, ent elupaigaspetsiifika tõttu ebaühtlaselt levinud haudelind. Pesitseb hõredamapoolsetes nõmme- ja rabamännikutes, mõnikord ka männi-segametsade servaosades ning kuivadel puisniitudel. Samuti võib liiki kohata pesitsemas siirdesoometsades, kuivades loomännikutes ning sageli kõigi mainitud tüüpi metsade raiumise järel kujunenud raiesmikel ja noorendikes. Eestis pesitseb hinnanguliselt 5 000 – 10 000 öösorripaari. Liigi arvukus on viimasel kümnel aastal olnud arvatavasti stabiilne. Peamine ohutegur on kogu levila ulatuses pestitsiidide kasutamine, kuna see kahandab öösorri toidu hulka. Lisaks ohustab liiki elupaikade hävimine või nende kvaliteedi halvenemine ning liiklusvoo suurenemine maanteedel⁷⁸.

Rukkirääk (*Crex crex*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi I lisasse. Eesti punase nimestiku järgi kuulub ohuvälise staatusega liikide hulka. Rukkirääk on üle Eesti laialt levinud haudelind, kes asustab avamaastiku-elupaiku ega asu piirkondades, kus valdavad suured metsamassiivid. Eestis on rukkiräägu eelistatud pesitsuspaigaks soostunud ja lamminiidud, samuti asustab ta aru- ja kultuurniite, viljapõlde, madalsoid ning isegi rannaniiduservi, raielange ja väikesi laide. Eestis pesitseb hinnanguliselt 30 000 – 50 000 paari. Liigi arvukus on viimasel kümnel aastal kahanenud. Peamine ohutegur on kogu levila ulatuses põllumajanduse intensiivistamine, millega kaasneb rohumaade varasest niitmisest tulenev järglaskonna suur suremus ja sulgivate vanalindude hukkumine niitmisel. Väetamisest ja rohumaade uuendamisest tulenev rohustu tihenemine halvendab elupaikade kvaliteeti ning koos kuivendusega vähendab sobilike elupaikade pindala⁷⁹.

Händkakk (*Strix uralensis*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi I lisasse. Eesti punase nimestiku järgi kuulub ohuvälise staatusega liikide hulka. Händkakk on üle Mandri-Eesti laialt levinud haudelind. Pesitseb väga erinevates vanemates okas- ja segametsades, eelistab kuuse ülekaaluga puistuid. Lääne-Eestis paiknevad üksikud territooriumid isegi puisniitudel. Puistu omadustest tähtsaim näib olevat sobiva pesakoha olemasolu. Seega eelistavad suurte metsalaamadega maastikke, kus leidub õõnsustega vanu puid või õõnsaid puutüükaid. Sobivate pesaõõnsuste puudumisel lepivad ka kulliliste vanade pesadega. Pesitsemisedukus on märksa suurem siiski loodusmetsades. Eestis pesitseb hinnanguliselt 1000–1500 paari. Poolteist aastakümnet suhteliselt stabiilsena püsinud arvukus vähenes aastail 2007–2010 ning on sealtpeale stabiliseerunud ligi kaks korda väiksemal

⁷⁷ Nellis, R. 2015. Väike-kärbsenäpi (*Fecidula parva*) kaitse tegevuskava eelnõu.

⁷⁸ Jair, A. 2018. Öösorr. – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

⁷⁹ Elts, J. 2018. Rukkirääk – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitoloogiaühing.

tasemel. Peamine ohutegur on elupaikade kadumine või nende kvaliteedi halvenemine. Vanade (loodus)metsade vähenedes kaovad pesitsemiseks sobivad tüügas- ja õõnespuud⁸⁰.

Võldas (*Cottus gobio*) kuulub LKS alusel haruldase liigina III kaitsekategooria liikide hulka ja linnudirektiivi II lisasse. Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohuvälise liigiga. Võldas on tüüpiline põhjaeluvärske kala, kes asustab hapnikurikastes veekogudes tavaliselt kivise põhjaga alasid. Tegemist on öise eluviisiga kalaga, kes on päeval peidus kivide, tühjade karbipoolmete ja roigaste all ning taimede vahel. Elab enamasti jahedas vees, kuna on hapnikunõudlik, kuid hapnikust üleküllastunud kohtades võib leppida ka 21–23 °C veetemperatuuriga⁸¹. Lääne-Eestis on võldas laialt levinud ning tavaline Kasari⁸² ja Pärnu jõestiku jõgedes (v.a Kõpu jõgi), puudub aga kõigis väiksemates rannikujõgedes. Peamine ohutegur on elupaigaks olevate vooluveekogude hüdro-morfoloogilise (füüsilise ja hüdroloogilise režiimi) kvaliteedi halvenemine: loodusliku jõesärgi kanaliseerimine, süvendamine, õgvendamine ning jõe loodusliku veetasapinna alandamine, samuti maaparandustööd jõe valgatal ja eesvooludel, mille käigus suureneb oluliselt jõe setete hulk. Väga oluliselt halvendavad jõe füüsilist kvaliteeti paisud, sest paisjärvede alla jäävad peaaegu alati jõe kõige paremad karestikud, lisaks toimivad need tõketena ja takistavad kalu kudealadele jõudmast. Oluliselt halvendab vee kvaliteeti reostus või eutrofeerumine⁸³.

Tõugjas (*Aspius aspius*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooria liikide hulka ning loodusdirektiivi II ja V lisasse. Eesti punase nimestiku järgi on tegemist puuduliku andmestikuga liigiga. Tõugjas on mageveekala ning asustab suuremaid jõgesid ja järvi, kuid kudemiseks kasutab ka väiksemaid jõgesid. Koelmute puhul on tõugja nõudlused spetsiifilised: sobivad vaid kiirevoolulised ja kruusase-kivise põhjaga jõelõigud. Koelmud võivad asuda tavapärastest elupaikadest kaugel, kuna tõugjad on võimelised sooritama ulatuslikke rändeid. Seega on liigile väga oluline rändeteede avatus. Eestis on tõugjas levila põhjapiiri lähedal ja suhteliselt vähearvukas kogu Eesti levila ulatuses. Leidub rohkem Peipsi järves ja Võrtsjärves ning nende järvede suuremates jõgedes, ka nende jõgedega seotud väiksemates järvedes. Leitud ka Koiva jõe vesikonna jõgedest ning Pärnu ja Kasari jõest. Sarnaselt võldasele ohustab tõugja asurkonda eelkõige veekogude hüdro-morfoloogilise (füüsilise ja hüdroloogilise režiimi) kvaliteedi halvenemine (paisud, rändetõkked, süvendamine, veetaseme alandamine, kanaliseerimine, setete lisandumine, eutrofeerumine, reostus jne)⁸⁴.

Jõesilm (*Lamperta fluviatilis*) kuulub loodusdirektiivi II ja V lisa liikide hulka ning on Eesti punase nimestiku kohaselt soodsas seisundis. Tegemist on Eestis võrdlemisi tavalise ja levinud liigiga. Läänemeres, sh Eestis on levinud peaaegu kogu rannikumeres. Jõesilm on siirdekala, kes käib kudemiseks enamikus Eesti rannikujõgedest. Moondejärgse toitumisperioodi veedab jõesilm meres. Soolases meres hoidub riimveelisse piirkonda jõesuudmete lähedal. Eriti arvukas on Soome lahte suubuvates jõgedes (suurim osa Eesti jõesilmuproduktioonist pärineb Narva jõest), tavaline Lääne-Eestis, Saare- ja Hiiumaal. Peamine ohutegur on veekogude hüdro-morfoloogilise (füüsilise ja hüdroloogilise režiimi) kvaliteedi halvenemine (paisud, rändetõkked, süvendamine, veetaseme alandamine, kanaliseerimine, setete lisandumine jne). Oluline ohutegur on kibraste tegevus, mille käigus paisutatakse jõgesid-ojasi ja kujundatakse

⁸⁰ Jär, A. 2018. Händkakk – Rmt.: Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus. Tartu: Eesti Ornitolooiaühing.

⁸¹ Pihu, E., Turovski, A. 2001. Eesti mageveekalad – Kalastaja raamat. Tallinn: Zero Gravity OÜ.

⁸² Pall, P., Järvekülg, R., Järvekülg, T., Sinimets, A., Timm, H., Vilbaste, S. 2020. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi jõgede hüdrobioloogiline seire ja uuringud 2019. aasta aruanne. Tartu: Eesti Maaülikool.

⁸³ Järvekülg, R. 2005. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis – Võldas. Tallinn.

⁸⁴ Tambets, J., Tambets, M., Thalfeldt, M. 2018. Tõugja (*Aspius aspius*) kaitse tegevuskava. Eesti Loodushoiu Keskus.

ümber voolusänge, mis muudab veekogud kalade jaoks elukõlbmatuks. Peamised ohud Eesti jõgedes on rändeteede tõkestamine, kudealade füüsilise kvaliteedi halvendamine ning vooluhulga ja veetaseme kõikumine^{85,86,87}.

Saarmas (*Lutra lutra*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooriasse, loodusdirektiivi II ja IV lisasse ning Eesti punase nimestiku kohaselt on tegemist soodsas seisundis liigiga. Saarmas oli esialgu levinud kogu Euroopas, kuid elupaikade hävimise ja üleküttimise tagajärjel hävis või oli hävimas Kesk-Euroopas ja Skandinaavias. Tänu edukale taastasustamisele ja kaitsele leidub saarmaid jälle enamikus Euroopa maades. Baltimaades on saarmas laialt levinud ja suhteliselt arvukas liik. Ta elutseb kogu Eesti mandriosas ning viimastel aastatel on asunud elama ka Hiiu- ja Saaremaale. Saarmas asustab jõgesid ja järvi, aga ka ojasid ja suuremaid kraave ega pelga inimasustuse lähedust. Peamine oht on koprajahil kasutatavad rauad. Kuna saarmas asustab tihti kobraste ülespaisutatud veekogusid ja kasutab kobraste urge, hukuvad raudades ka saarmad. Suur ohutegur on ka konkurents mingiga, seda eriti talvise toidu puhul mingi suure arvukuse korral⁸⁸.

Paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*) kuulub LKS alusel II kaitsekategooriasse, loodusdirektiivi II ja IV lisasse ning Eesti punase nimestiku kohaselt ohuväliste liikide hulka. Eelistab liivase või kruusase põhjaga nõrgalt aluselise või neutraalse veega keskmise- või kiirevoolulisi veekogusid. Eestis on võrreldes ülejäänud Euroopaga paksukojaline jõekarp suhteliselt levinud. Seniste andmete põhjal on paksukojaline jõekarp ulatuslikult levinud Pärnu, Navesti, Reiu, Kasari, Vigala, Pedja ja Võhandu jões ning Väikeses Emajões. Jõekarbi levikut ohustab veekogude reostumine. Karbid on selle suhtes nii tundlikud, et nende jões leidumise põhjal võib järeldada, et vähemalt nende eluaja jooksul pole selles veekogus toimunud suuri õnnetusi. Eestis häirivad inimtegevusest jõekarpi veel enam kaevetööd ja paisutamine. Kui kalaliikidele oli kobraste tegevus negatiivne, siis jõekarpide puhul pole seda seost tõestatud ning kobraste tegevus pigem mitmekesistab karpide elutingimusi⁸⁹.

Künnapuu (*Ulmus laevis*) kuulub LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealuste taimeliikide hulka ja Eesti punase nimestiku järgi on tegemist ohulähedase liigiga. Künnapuu on küllalt varjutaluv ja eelistab kasvada viljakal huumuserikkal pinnasel. Sobivad looduslikud kasvukohad on suuremate jõgede kallastel lammimetsades. Eestis on künnapuu oma levila loodepiiril ja üsna haruldane liik, mis on levinud hajusalt kogu territooriumil. Liigi arvukuse suundumus on teadmata⁹⁰. Künnapuu arvukust ohustavad eelkõige haigused ja parasiidid, kuna künnapuu pärineb jalaka perekonnast, kus on peamine puude haigustekitaja just jalakasurm. Lisaks ohustab liiki metsamajandamine ja halb looduslik uuenemine⁹¹.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja

⁸⁵ Pihu, E., Turovski, A. 2001. Eesti mageveekalad – Kalastaja raamat. Tallinn: Zero Gravity OÜ.

⁸⁶ Tambets, M. 2005. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis – Jõesilm. Tallinn.

⁸⁷ Tambets, M., Kärgerberg, E., Thalfeldt, M., Saks, L., Järvekülg, R. 2021. Jõesilmu (*Lampetra fluviatilis*) kaitse tegevuskava eelnõu.

⁸⁸ Laanetu, N. 2005. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis – Saarmas. Tallinn.

⁸⁹ Timm, H. 2017. Paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse tegevuskava.

⁹⁰ Kukk, T., Kull, T., Luuk, O., Mesipuu, M., Saar, P. 2020. Eesti taimede levikuaatlase 2020. Tartu: Pärandkoosluste Kaitse Ühing.

⁹¹ Kaar, E. 2011. [Eesti Loodus – Jalakas ja künnapuu Eestis](#). (Külastatud 26.08.2022.)

liikide ökoloogilistele nõudlustele. Käntu-Kastja looduskaitseala kuulub Käntu-Kastja loodusala koosseisus (Käntu-Kastja loodusala, EE0040209) üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide jõgede ja ojade (3260), liigirikaste niitude lubjavaesel mullal (6270*), niiskuslembeste kõrgroostute (6340), lamminiitude (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510), puisniitude (6530*), rabade (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakoosluste (7150), liigirikaste madalsoode (7230), vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), puiskarjamaade (9070), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttimist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks erimeetmeid, mis tagaksid nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Käntu-Kastja looduskaitseala kuulub Käntu-Kastja linnuala koosseisus üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnudirektiivi I lisa liigid, kelle rändepeatus- ja pesitsuspaiku kaitstakse, on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), suur-konnakotkas (*Aquila clanga*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), rohunepp (*Gallinago media*), jäähind (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), metsis (*Tetrao urogallus*), teder (*Lyrurus tetrix*), laanepüü (*Tetrastes bonasia*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), rukkirääk (*Crex crex*) ja händkakk (*Strix uralensis*).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Käntu-Kastja looduskaitseala (kokku 3489,5 ha) moodustatakse valdavalt olemasolevate hoiualade ja püsielupaikade põhjal. Seega ei ole tegemist uue kaitsealaga, vaid ebapiisava kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra kehtestamisega.

Hoiualade muutmine looduskaitsealaks on eelkõige vajalik senistel hoiualadel elavate ohustatud ja kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumispaiade ning haruldaste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitude, soo- ja metsaelupaikade tõhusamaks kaitsmiseks. Hoiuala kaitsereežiim ei ole antud alal asuvate väärtuste kaitseks piisav. Näiteks on hoiualal kohustus tagada kaitse-eesmärgiks seatud elupaikade ja kasvukohtade soodne seisund, kuid inventeeritud metsaelupaigatüübid asuvad Käntu-Kastja hoiualadel laiguti ning liikide asukohad on Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi *EELIS*) kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähniliitel) on aastati erinevad ning *EELIS* kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seis. Seega ei taga hoiuala kaitsereežiim Käntu-Kastja väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitset. Hoiuala kaitsereežiim ei võimalda olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööde reguleerimist. Samas on kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) oluline arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust. Piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eelkõige sookooslused ja niisked niidud) on kunagi olnud tihedalt kraavitatud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis.

Linnuliikide puhul on looduskaitseala moodustamise kõige olulisem eesmärk I kaitsekategooria kotkaliikide kaljukotka, suur-konnakotka ja väike-konnakotka ning arvukate rähniste, sh II kaitsekategooria valgeselg-kirjurähni elupaikade kaitse tagamine. Kotkaste jaoks on oluline looduskaitseala moodustamine ja vajalikus ulatuses sihtkaitsevööndi kaitsekorra kehtestamine, kuna kehtiv hoiuala kaitsekord ja ringikujulised püsielupaigad ei taga liikidele soodsaks elutegevuseks piisava suurusega elupaiku, mis on üldjuhul oluliselt suuremad kui LKS § 50 lõike 2 kohane esmane kaitsetsoon.

Käntu-Kastja looduskaitsealal on praegu kaks **kaljukotka** pesapaika, millele on tulenevalt LKS § 50 lõike 2 punktist 5 moodustatud automaatselt ringikujuline püsielupaik (kaljukotka pesapuu ja seda ümbritsev ala 500 m raadiuses). Käntu soo ääres asuv kaljukotka pesapaik leiti esimest korda 2015. aasta septembris. Viimati oli pesa asustatud 2018. aastal, kui vaatlusel tuvastati, et pesale on toodud värsked oksid. 2021. aasta vaatluse andmetel on kaljukotka paar lähedusse teinud uue pesa, kuhu munenud ei olnud, kuid mis oli kaunistatud värskete okstega, mis näitab, et tegemist on asustatud pesaga. Tegemist on suure tõenäosusega sama kaljukotkapaariga, kelle algne pesapaik, mis liidetakse kaitsealaga, asub Keskküla raba lähisel Üdruma kaljukotka püsielupaigas. Kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt moodustavad kaljukotka kodupiirkonna (pesitsuselupaik ja peamine toitumisalala) pesast 5 km raadiusesse jäävad looduslikud ja poollooduslikud elupaigad. Kriitilise tähtsusega on soo, eriti lagesoo osatähtsus kodupiirkonnas, tehiskaljukotka elupaiku välditakse. Sobiva suurusega sihtkaitsevöönd on pesast avamaal ligikaudu 2 km raadiuses ja puistus vähemalt 500 m raadiuses, mis välistab majandustegevuse ja võimaldab seada pesitsusperioodiks liikumiskiirust. Lisaks peab sihtkaitsevöönd hõlmama soo kraavitatud osa, kuna piiranguvööndi kaitsekord ei võimalda reguleerida kraavide hooldust ja takistada soo jätkuvat kuivendamist⁹². Arvestades liigi suurt pesapaigatruudust, tuleb pesakohta kaitse all hoida seni, kuni säilib liigile pesitsemiseks sobilik pesapaik (puistu). Seega on liigi kaitse seisukohalt väga oluline Käntu-Kastja looduskaitseala ja eri rangusastmetega sihtkaitsevööndite moodustamine, mis tagab edukalt kaljukotka terve kodupiirkonna kaitse.

Lisaks kaljukotka püsielupaigale on oluline liita Käntu-Kastja looduskaitsealaga ka hoiuala põhjaservas asuv Üdruma **suur-konnakotka** püsielupaik. Suur-konnakotka püsielupaik on umbes 1,2 km² suurune ja tagab seal pesitsevate kotkaste esmase kaitse (tagatud on pesametsade säilimine). Samas on suur-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt kotkaste kodupiirkonnaks umbes 2 km raadiuses ring ümber pesa, s.o kokku ligikaudu 13 km² suurune ala. Nende elupaik hõlmab lisaks püsielupaigas olevale metsale ka jõe ääres olevaid lamminiite, mida kasutatakse toitumisaladena, seega võib kindlalt märkida, et olemasolev Üdruma suur-konnakotka püsielupaik ja Käntu-Kastja hoiuala on omavahel väga tihedalt seotud ning liigi kaitse ühtlustamiseks ja paremaks korraldamiseks on igati otstarbekas eelmainitud püsielupaik Käntu-Kastja kaitsealaga liita. Viimati pesitses suur-konnakotkas selles püsielupaigas 2002. aastal ja 2014. aastal asustas püsielupaiga väike-konnakotkapaar, kelle üks vanalindudest on kas hübriid (suur- ja väike-konnakotka segapaari järglane) või suur-konnakotkas – see vajab edaspidi geneetilist analüüsi ja kinnitust. Viimase vaatluse (2018. aastal) andmetel on teadaolevad pesad Üdruma püsielupaigas varisenud. EELIS-e andmetel asub kaitsealal Kastja suur-konnakotka püsielupaik, kus asuv pesa oli ilmselt varupesa ja mis on viimase vaatluse (2018. aastal) andmetel varisenud. Kaitseala ligidal pesitseb üks puhas suur-konnakotkapaar ja üks segapaar (üks vanalindudest on väike-konnakotkas), mis tekitab kaitseala loomisel väga tõenäolise perspektiivi suur-konnakotka arvukuse taastumiseks mitte ainult eelmainitud

⁹² MTÜ Kotkaklubi (Gunnar Sein). 2018. Kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) kaitse tegevuskava.

püsielupaigas, vaid tervel kaitsealal. Sobivate pesametsade säilitamiseks on vaja kaitsta avamadalsoode ja lamminiitudega vooluveekogude lähedal säilinud vanu soiseid leht- ja segametsi, eelistatult tuleb seal täielikult raieist hoiduda või vähemalt säilitades raie käigus suuri tugevate okstega potentsiaalseid pesapuid. Kaitstavatel aladel tuleb sellised metsad tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Eelistatud toitumisalade kaitseks tuleb kaitstavatel aladel, võimaluse korral ka mujal vältida lamminiitude ja madalsoode kuivendamist. Samuti on vaja veekogusid ääristavaid lamminiite säästvalt majandada niitmise või karjatamise abil⁹³. Seega on oluline tagada senises püsielupaigas ja hoiualal asuva loodusdirektiivi elupaigatüübi soostunud ja soolehtmetsade ning jõgede ja lamminiitude jätkusuutlik kaitse.

Röövlindudest on Käntu-Kastja looduskaitseala oluline elupaik **kanakullile**. Kaitsealal on EELIS-e andmetel leitud kaks asustatud **kanakulli** pesapaika, üks 2009. ja teine 2011. aastal. Viimase vaatluse (2020. aastal) andmetel on 2011. aastal avastatud pesa lähedale ehitatud uus pesa, kuid pesitsemisedukus on teadmata. Liigi kaitse tegevuskava kohaselt valib kanakull endale pesapaigaks peamiselt okaspuuenamusega suuri vanu metsalaamasid ning üldjuhul hoiab eemale metsaservadest ja teistest potentsiaalsetest häiringuallikatest (nt teed, asulad). Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub niisuguseid metsi hulgaliselt ümber kaitseala keskel asuva Käntu raba, mille ääres paiknevad kanakulli seni leitud pesapaigad. Kanakulli kaitsel tuleb sihtkaitsevööndi režiimiga tagada sobiva pesametsa säilimine ja häirimise vältimine pesa ümbruses, mis tähendab, et sihtkaitsevööndisse piiritletakse kogu elupaigalaik (minimaalselt 5 ha 60-aastast või vanemat metsa)⁹⁵.

Lisaks märkimisväärsele röövlindude asustustihedusele on Käntu-Kastja looduskaitseala erakordselt rikkalik mitmesuguste rähniliikide ja nende asustustiheduse poolest. EELIS-e 2009. aasta andmetel leidis alal hinnanguliselt 14 **väike-kirjurähnipaari**, kaks **musträhnipaari**, viis **hallpea-rähnipaari**, kolm **laanerähnipaari** ning 13 **valgeselg-kirjurähnipaari**. 2020. aasta lindude inventuuri andmetel on alal hinnanguliselt 10–15 **väike-kirjurähnipaari**, 5–7 **musträhnipaari**, 2–4 **hallpea-rähnipaari**, 1–2 **laanerähnipaari** ning 20–25 **valgeselg-kirjurähnipaari**⁹⁶. Valdavalt metsamajandusest põhjustatud metsade kadumise ja fragmenteerumise tõttu on sipelg- ja lagupuidul toituvate rähnide (spetsialistide) arvukus

⁹⁴ Abel, U. 2018. Väike-konnakotka (*Aquila pomarina*) kaitse tegevuskava.

⁹⁶ Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

viimase poolesaja aasta jooksul kahanenud peaaegu kogu Euroopas. Eestis on täheldatud valgeselg- ja väike-kirjurähni, roherähni ning laanerähni arvukuse vähenemist. Vastavalt rähniliikide seire aruandele on seirealadel seireperioodi jooksul (2007–2019) täheldatud väike-kirjurähni ning laanerähni arvukuse vähenemist. Musträhni arvukus on olnud stabiilne ning valgeselg-kirjurähni ja hallpea-rähni arvukus on suurenenud⁹⁷. Samas on vaatlusperioodil kõigi rähnide arv tervikuna vähenenud 29%⁹⁸. Seega on vajalik kaitsta rähne just neile väga sobilikes elupaikades ja minimeerida metsamajandamise negatiivne mõju.

Käntu-Kastja looduskaitsealal katab **valgeselg-kirjurähni ja väike-kirjurähni** elupaiganõudlus ka teiste rähniliikide omad – vanad (niisked) segametsad, salu-lehtmetsad, puisniidud jne –, seetõttu on otstarbekas seada kaitse-eesmärgiks just need rähniliigid ja nende elupaikade kaitse. Eespool mainitud rähniliikidele sobilikud metsakooslused on levinud mitmel pool üle terve kaitseala. Need metsad on kvaliteetseks elupaigaks ka kaitsealal ohtralt levinud **väike-kärbsenäpile**, keda 2009. aasta inventuuri andmetel pesitses 15–20 paari. Käntu-Kastja looduskaitsealal pesitseb 2020. aastal tehtud inventuuri kohaselt hinnanguliselt 20–25 paari väike-kärbsenäppe⁹⁹. Liigi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on otstarbekas seada väike-kärbsenäpp kaitstava ala eesmärgiks, kui teda leidub alal vähemalt viis paari¹⁰⁰, seega on väike-kärbsenäpi ja tema elupaikade kaitsmine Käntu-Kastja looduskaitsealal igati õigustatud.

Käntu-Kastja looduskaitsealal on **metsisele** elupaigaks sobilikud vanad okaspuumetsad levinud peamiselt Käntu ja Keskküla raba ääres. Sobivaid kohti leidub kaitsealal veel Käntu soo lääne- ja idaservas, kus täpsemad loendusandmed puuduvad. Kaitsealale jääb Keskküla raba idaservas piiritletud elupaik, kus 2013. aastal toimus 1–2 metsisekukega mäng. Viimase vaatluse (2018. aastal) andmetel mängu ei toimunud, näha oli vaid metsisekana tegevusjälgi. Metsise arvukuse kahanemise peamiseks põhjuseks sellel alal peetakse isoleeritust, sellele on kaasa aidanud turbatööstus, mis on vähendanud metsisele sobivaid elupaiku. Samuti on oluline ohutegur suur rõövlus (väikekiskjate suur arv). Niisamuti leidub Käntu-Kastja kaitsealal sobilikke elupaiku tedrele ja laanepüüle. **Teder** on seotud rohkem rabade ja soodega ning lagedate niidualadega. Kaitsealale jääb seitse piiritletud elupaika, mis paiknevad Käntu ja Keskküla raba ääres ning lagedatel luhanitudel Kasari jõe ääres ja ka rohumaadel. 2020. aastal tehtud inventuuri andmetel oli kaitsealal 30–35 tedrekukke. **Laanepüü** eelistab seevastu raba- ja sooäärseid metsaalasid ning päris lagedale niidule ei tiku. Kaitsealale jääb kümme piiritletud elupaika, mis paiknevad hajusalt Käntu ja Keskküla raba äärsetest metsades ning kaitseala põhjaosas madalsoid ümbritsevates metsades. 2020. aastal tehtud inventuuri andmetel leidub alal hinnanguliselt 12–15 laanepüüpaari¹⁰¹.

Käntu-Kastja looduskaitseala niisked luhanitused on sobivaks pesitsusalaks **rohunepile**. EELIS-esse on märgitud kaitseala põhjaosa luhanitudel rohunepi leiukoht, mis leiti 1990-ndatel, 2009. ja 2020. aasta linnuinventuuri¹⁰² andmetel rohunepi alalt enam ei leitud. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava kohaselt on tõenäoliselt liigi üleüldise drastilise arvukuse vähenemise tagajärjel rohunepi populatsioon senisel hoiualal välja surnud, kuid suur osa tema elupaikadest on kaitsealal endiselt olemas ja nende taasisustamise tõenäosus suur, sest lähedal asuv Matsalu luhtadel elav populatsioon on selleks piisavalt suur ja elujõuline ning levib

⁹⁷ Keskkonnaagentuur 2021. Rähnide seire 2020. aasta aruanne. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire programm.

⁹⁸ Keskkonnaagentuur 2020. Rähnide seire 2019. aasta aruanne. Riikliku keskkonnaseire elustiku mitmekesisuse seire programm.

⁹⁹ Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

¹⁰⁰ Nellis, R. Väike-kärbsenäpi (*Ficedula parva*) kaitse tegevuskava eelnõu.

¹⁰¹ Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

¹⁰² Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

lähitulevikus tõenäoliselt ka planeeritavale Käntu-Kastja looduskaitsealale, kui elupaikade kvaliteet ei halvene. Kuna tegemist on väga haruldase ja ohustatud liigiga, on väga tähtis kaitsta ka kõiki tema potentsiaalseid elupaiku, seetõttu on oluline arvata liik planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka.

Käntu-Kastja looduskaitseala jõgede kaldaservad on olulised pesitsuspaigad haruldasele **jäälinnule**, keda oli 2009. aastal tehtud inventuuri kohaselt alal hinnanguliselt vähemalt 2–3 paari, kuid 2020. aasta inventuuri andmetel leidub hinnanguliselt alal vähemalt 1–2 paari¹⁰³.

Käntu-Kastja ulatuslikud luhaniidud on väga sobilikud pesitsuspaigad **rukkiräägule**, keda oli 2009. aasta inventuuri andmetel alal hinnanguliselt 10–15 paari, kuid 2020. aasta inventuuri andmetel hinnanguliselt juba 20–30 paari. Peamiselt Käntu-Kastja rabametsi asustavat **öösorri** leidub alal 2020. aasta inventuuri andmetel kahel territooriumil Käntu soos ja Laiküla soo ääres hinnanguliselt 8–10 paari. Suuri ja vanu metsamaastike asustavat **händkakku** leidus Käntu-Kastja metsades 2009. aasta inventuuri andmetel hinnanguliselt 3–5 paari, kuid 2020. aasta inventuuri andmetel hinnanguliselt 5–7 paari¹⁰⁴.

Looduskaitsealal asuvad jõed on kvaliteetsed elupaigad kaitsealustele kala- ja sõõrsuuliikidele **tõugjale**, **võldasele** ja **jõesilmule**. EELIS-e andmetel on 2002. aasta lõheliste ja karpkalade elupaikade inventuuri tulemusel märgitud Kasari jõgi **tõugja** elupaigaks ning liigi leidumist looduskaitseala jõgedes kinnitab ka liigi kaitse tegevuskava¹⁰⁵. Siiski nenditakse tegevuskavas, et varem tihti tabatud tõugjas on nüüdseks Kasari jões haruldaseks muutunud ja vajalik on tõugja taasasustamine hävimisohus populatsiooni taastamiseks. **Võldase** olemasolu Käntu-Kastja looduskaitseala jõgedel on riikliku seire abil hästi dokumenteeritud. Tegemist on kõikides kaitsealal asuvates jõgedes (Kasari, Vigala, Velise) üsna tüüpilise liigiga, 2013. aasta riikliku jõgede hüdrobioloogilise seire¹⁰⁶ tulemuste kohaselt leidus võldast arvukalt nii Kasari kui ka Vigala jões, Velise jões oli liiki samuti, kuid vähem arvukalt. 2019. aasta jõgede hüdrobioloogilise seire¹⁰⁷ tulemuste kohaselt leidus võldast vähe arvukalt Kasari jões ja arvukalt Velise jões. Seda, et **jõesilm** on levinud Kasari, Vigala ja Velise jões, on märgitud EELIS-es 2015. aasta andmetel, liigi kaitse tegevuskava eelnõus¹⁰⁸ ning ojasilmu ja jõesilmu leviku täpsustamise aruandes¹⁰⁹. Aruandest selgub, et Kasari jões registreeriti arvukas kudumine 2013. aastal, kuid 2015. ja 2017. aasta püügil oli arvukus väike. Aruande kohaselt 2017. aastal toimunud sügispüügil selgus, et Vigala jõe alamjooksul on liigi seisund hea, kuid keskjooksul hakkavad jõesilmu rännet takistama vana(d) veskipaisu(de) künnis(ed). Velise jõe kohta tuuakse aruandes välja, et tegemist on üllatavalt hea silmujõega ja see võib olla kõige atraktiivsema vooluveekogu Kasari süsteemis.

Lisaks kala- ja sõõrsuuliikidele on kaitsealal asuvad jõed kvaliteetsed elupaigad **paksukojalisele jõe karbile**. Seda kinnitab ka paksukojalise jõe karbi kaitse tegevuskava, mille

¹⁰³ Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

¹⁰⁴ Nellis, R., Leetmaa, T., Tuule A. 2020. Käntu-Kastja linnuala haudelinnustiku inventuuri 2020. a aruanne.

¹⁰⁵ Tambets, J., Tambets, M., Thalfeldt, M. 2018. Tõugja (*Aspius aspius*) kaitse tegevuskava.

¹⁰⁶ Pall, P., Järvekülg, R., Kõrs, A., Pihu, R., Piirsoo, K., Timm, H., Vilbaste, S. 2014. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi jõgede hüdrobioloogiline seire ja uuringud 2013. aasta aruanne. Tartu: Eesti Maaülikooli PKI Limnoloogiakeskus.

¹⁰⁷ Pall, P., Järvekülg, R., Järvekülg, T., Sinimets, A., Timm, H., Vilbaste, S. 2020. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi jõgede hüdrobioloogiline seire ja uuringud 2019. aasta aruanne. Tartu: Eesti Maaülikool.

¹⁰⁸ Tambets, M., Kärgerberg, E., Thalfeldt, M., Saks, L., Järvekülg, R. 2021. Jõesilmu (*Lampetra fluviatilis*) kaitse tegevuskava eelnõu.

¹⁰⁹ Eesti Loodushoiu Keskus. 2018. Pisitigude ja sõõrsuude leviku täpsustamine 2016–2017. Osa 2: Ojasilmu ja jõesilmu leviku täpsustamine 2016–2016. Projekti lõpparuanne. Tartu.

kohaselt on liik planeeritaval kaitsealal asuvas Kasari ja Vigala jões ulatuslikult levinud. Nendes jõgedes leidub paksukojalist jõekarpi pikal alal, välja arvatud vähesed sobimatud alad (väga aeglase vooluga osad, äärmised ülemjooksud)¹¹⁰.

Kaitsealustest taimeliikidest tuleb Käntu-Kastja looduskaitseala kindlasti lugeda oluliseks kasvukohaks väga haruldaseks jäänud **aasnelgile**. 2009. aastal toimunud inventuuri kohaselt asub planeeritaval kaitsealal kolm suurt ja neli väiksemat aasnelgipopulatsiooni¹¹¹. Inventuuri andmetel oli suurematest populatsioonidest kahe arvukus 100–150 isendit ja kõige suurema populatsiooni suuruseks ligi 10 000 generatiivset taime (tegemist on üle-eestiliselt kümne olulisema aasnelgi populatsiooni hulka kuuluva populatsiooniga). 2018. aasta kordusvaatluse andmetel¹¹² on kaks suuremat jõeäärset populatsiooni elujõulised ja hooldatud. Populatsiooni puhmikute arv on veidi kasvanud mõlemas kasvukohas, kus loendati 109–157 puhmikut. Kõige suurema populatsiooni taimede arvukus on 2018. aasta vaatluse andmetel vähenenud, kasvukohas loendati 525 generatiivset taime. Põhjuseks on niidukoosluse ebapiisav hooldus ja kraavide võsastumine. Väiksemate populatsioonide arvukus on võrreldes 2009. aastaga vähenenud (kohati pole ühtegi taime leitud), kuid kasvukohad on veel siiski sobivad. Seega on piisava hoolduse tagamisel tõenäoline, et populatsioonid taastuvad.

Käntu-Kastja looduskaitseala on oluline kasvukoht **eesti soojumika** jaoks, mis kasvab kärbesõiega sarnastes elupaikades, milleks on lubjarikkad soostunud niidud, madalsood ning soised hõredad metsad ja võsad, kus rohustus kasvab pruuni sepsikat, sinihelmikat, lubikat, raudtarna ja teisi lubjalembeseid niiskust armastavaid taimi. 2009. aasta inventuuri käigus leiti alalt kolm eesti soojumika kasvukohta¹¹³. Kui ühes neist ei olnud soojumika esindatus väga märkimisväärne (leiti 17 isendit), siis teises oli taimi juba üle 100 ja kolmandas üle 2000.

Eestis haruldane **künnapuu** on Käntu-Kastja looduskaitsealal üsna levinud. Leiukohad asuvad jõeäärsetes lammimetsades, luhaniitude äärealadel ja üksikud ka luhaniitudel. Kokku on 2009. aasta inventuuri andmetel looduskaitsealal teada 38 künnapuu leiukohta (üksikpuud ja puude grupid)¹¹⁴.

Käntu-Kastja looduskaitseala põhjaosas paiknevas madalsoos leidub lisaks paljudele niiskuslembestele käpalistele, nagu **täpiline sõrmkäpp**, ka haruldast **kuninga-kuuskjalga**. Mõlema liigi leiukoht avastati soostunud niitude seire käigus 2016. aastal¹¹⁵ ja vaatluse juures on märgitud, et alal leidub mõlemat liiki, kuid kasvukoha seisund halveneb mändide pealekasvu tõttu. Seega on seisundi parandamiseks vajalik kasvukoha kaitse all hoidmine ja hooldamise tagamine.

¹¹⁰ Timm, H. 2017. Paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse tegevuskava.

¹¹¹ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaigatüüpide ja kaitstavate taimeliikide inventuur. Tartu.

¹¹² Pärankoosluste Kaitse Ühing. 2018. Valikuliste kuiva kasvukoha taimede inventuurkooskaitsekorralduslike soovitude andmisega. (Liigitegevuskava de ja kaitsekorralduskava de rakendamine 2018. Riigihanke 194714 osa nr 5 Lepingulise töö aruanne).

¹¹³ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaigatüüpide ja kaitstavate taimeliikide inventuur. Tartu.

¹¹⁴ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaigatüüpide ja kaitstavate taimeliikide inventuur. Tartu.

¹¹⁵ Pärandoosluste Kaitse Ühing 2016. Eesti riikliku keskkonnanäire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogrammi „Luhaniitude ja soostunud niitude taimekooslused” 2016 aastaaruanne. Tartu.

Kauni kuldkinga leiukoht avastati 2020. aastal metsainventuuri käigus¹¹⁶, leiukoht asub Üdruma sihtkaitsevööndis ja see on kümne taimega elujõuline populatsioon.

Looduskaitseala põhjaosa madalsoodes on 2009. aasta inventuuri käigus registreeritud kolm **kärbesõie** leiukohta¹¹⁷. Leiukohtades on liigi arvukuseks märgitud 2–50 taime. Kahe leiukoha puhul on tegemist 2–3-taimelise kidura populatsiooniga, mida on veel võimalik taastada. Kolmandas leiukohas on 50 taimega elujõuline populatsioon.

Lisaks haruldastele, ohustatud ja tüüpilistele kaitsealustele liikidele seisneb planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala väärtus ka seelses väärtuslikus kooslustesüsteemis.

Üheks kõige olulisemaks (poollooduslikuks) koosluseks on seal **luhaniidud**. Neid on kokku umbes 437 ha¹¹⁸, kusjuures üle 75% luhaniitudest on praegu hooldatud. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava kohaselt planeeritakse hooldatava ala pindala suurendada vähemalt 80%-ni. Järgepideva hooldamise tulemusena on nendest niitudest umbes 68 ha väga kõrge ja umbes 346 ha kõrge esinduslikkusega. Vaid umbes 17,7 ha luhaniite on keskmise esinduslikkusega (veel tuntava kultuuristamise mõjuga) ja 4,8 ha madala esinduslikkusega (tugeva kultuuristamise mõjuga, võsastunud). Samas on eelmainitud kaitsekorralduskava käigus kavandatud ka neid niite jätkuvalt hooldada, mistõttu loodusliku arengu tagajärjel väheneb tõenäoliselt ajapikku kultuuristamise mõju ja suureneb nende koosluste looduskaitseline väärtus.

Alal asuvad luhaniidud moodustavad keeruka kompleksi kaitseala läbivate **jõgede ja ojadega**. Neist suurimad on Kasari, millest kaitsealale jääb umbes 12 km, Vigala, mis jääb kaitsealale umbes 6 km ulatuses, ja Velise jõgi, millest jääb kaitsealale umbes 100 m.

Lisaks luhaniitudele leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal mitmesuguseid niidukooslusi. Näiteks leidub seal umbes 3,9 ha **liigirikkaid niite lubjavaesel mullal**¹¹⁹. Kuigi need niidud on planeeritaval kaitsealal levinud üsna väikesel alal, on tegemist kõrge esinduslikkusega ja liigirikaste niitudega. Kavandataval kaitsealal asuvad sellesse tüüpi kuuluvad niidukooslused praegu küll hoolduses pole, kuid Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on neid planeeritud taastada ja seejärel edaspidi regulaarselt hooldama hakata.

Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub umbes 12,2 ha **puisniite**¹²⁰. Tegemist on umbes 11 ha ulatuses kõrge ja 1,2 ha ulatuses keskmise esinduslikkusega kooslustega, mida praegu ei hooldata. Samas on kavandataval kaitsealal asuvad puisniidud planeeritud taastada ja edaspidi hooldada, mistõttu on vajalik nende jätkuv kaitsmine.

Puiskarjamaad leidub loodaval kaitsealal 3,4 ha ulatuses¹²¹. Tegemist on hiljuti taastatud puiskarjamaaga, mille esinduslikkust on hinnatud kõrgeks. Kuna tegemist on sellele piirkonnale iseloomuliku kooslusega, on vajalik ka koosluse jätkuv kaitsmine.

¹¹⁶ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaiga tüüpide inventuur 2020. aastal.

¹¹⁷ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaiga tüüpide ja kaitstavate taime liikide inventuur. Tartu.

¹¹⁸ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaiga tüüpide ja kaitstavate taime liikide inventuur. Tartu.

¹¹⁹ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaiga tüüpide ja kaitstavate taime liikide inventuur. Tartu.

¹²⁰ Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaiga tüüpide ja kaitstavate taime liikide inventuur. Tartu.

¹²¹ Kattai, K. 2017. PLK inventuur.

Lisaks eeltoodule leidub poollooduslikest kooslustest kavandataval kaitsealal umbes 37 ha **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niite**^{122,123}. Kuigi need kooslused on pigem madalama looduskaitsealise väärtusega kui eespool nimetatud kooslused (u 19,9 ha kõrge, 8,2 ha keskmise ja 7,9 ha madala esinduslikkusega), on need siiski piirkonnale iseloomulikud. Osa nendest kooslustest on juba praegu hoolduses ning ülejäänud plaanitakse taastada ja seejärel samuti hooldusesse võtta. Seega on tõenäoline, et järjepideva hooldamise tagajärjel lähiaastatel nende koosluste looduskaitsealine väärtus oluliselt suureneb.

Sookooslustest väärrib enim esiletõstmist kõrge esinduslikkusega Käntu raba, mille üheks osaks on **nokkheinakooslused**, mida pole eraldi kooslusena välja toodud. Kokku on Käntu-Kastja looduskaitsealal 483 ha ulatuses **raba** elupaigatüüpi¹²⁴. Looduskaitseala idaosasse jääb umbes 95 ha keskmise esinduslikkusega ja 35 ha madala esinduslikkusega rabakooslust. Looduskaitseala keskosas paiknev Käntu soo (raba) on kogu 353 ha ulatuses kõrge esinduslikkusega. Kooslust on servaaladelt küll kunagi tugevasti kuivendatud, kuid nüüdseks on sealsed kraavid enamasti osaliselt kinni kasvanud või on koprad need täielikult sulgenud. Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga nähakse ette veel toimivate kraavide sulgemist, mistõttu võib eeldada, et tulevikus suureneb Käntu soo looduskaitsealine väärtus veel enam.

Peale eelmainitud sookoosluste leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal ka umbes 23 ha **siirde- ja õõtsikoid**^{125,126}. Väga kõrge esinduslikkusega 10,3 ha suurune siirdesookooslus jääb looduskaitseala lääneosasse. Kuigi see kooslus paikneb väikesel alal, on see osa kaljukotka elupaigast, mistõttu on väga oluline selle koosluse kaitsmine. Keskmise esinduslikkusega 2,3 ha suurune siirdesoolaik jääb looduskaitseala põhjaosasse ja madala esinduslikkusega 10,5 ha suurune siirdesoo kooslus paikneb Käntu soo idaküljel. Koosluste madal esinduslikkus on tingitud kuivenduse mõjust.

Liigirikkad madalsood on Käntu-Kastja looduskaitsealal levinud umbes 158 ha-l, sellest umbes 32,4 ha on väga kõrge, 103,7 ha kõrge, 19,6 ha keskmise ja 2,3 ha madala esinduslikkusega^{127,128}. Enamasti tuleneb koosluste madalam esinduslikkus kuivendusest tingitud võsastumisest, kuid Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga on ette nähtud nende koosluste veerežiimi taastamine ja vajaduse korral võsast puhastamine, mille tagajärjel suureneb seni madalama väärtusega madalsoode looduskaitsealine väärtus.

Väärtuslikest metsakooslustest leidub kaitsealal **vanu loodusmetsi** kokku umbes 277 ha^{129,130}. Sellest umbes 29,6 ha metsa esinduslikkust on hinnatud kõrgeks. Lisaks on Käntu-Kastja looduskaitsealal inventeeritud umbes 171 ha keskmise esinduslikkusega ja 76,6 ha alles kujunemisejärgus vanu loodusmetsi. Nende metsade esinduslikkust mõjutab kunagine üldine piirkonna kuivendamine ja vanad raiejäljed. Loodusliku arengu tagajärjel ja Käntu-Kastja

¹²² Meltsov, V., Kattai, K. 2009. Käntu-Kastja hoiuala niidu elupaigatüüpide ja kaitstavate taime liikide inventuur. Tartu.

¹²³ Talvis, M. 2021. PLK inventuur.

¹²⁴ Paal, J., Leibak, E. 2013. Eesti soode seisund ja kaitse. Tartu.

¹²⁵ Paal, J., Leibak, E. 2013. Eesti soode seisund ja kaitse. Tartu.

¹²⁶ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

¹²⁷ Paal, J., Leibak, E. 2013. Eesti soode seisund ja kaitse. Tartu.

¹²⁸ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

¹²⁹ Nellis, R. 2014. Käntu-Kastja hoiuala vanade loodusmetsade inventuur.

¹³⁰ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

loodusala kaitsekorralduskavaga ettenähtud veerežiimi taastamise tulemusena nende metsade esinduslikkus tulevikus kindlasti paraneb.

Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub umbes 22 ha **vanu laialehiseid metsi**, mis paiknevad kaitsealal laialipillutult väikeste laikudena^{131,132}. Edela poole jääb umbes 4,4 ha ja selle esinduslikkust on hinnatud kõrgeks, ülejäänud 14,6 ha esinduslikkus on keskmine. Lisaks on veel umbes 3 ha kujunemisjärgus. Keskmise esinduslikkusega koosluse madalama hinnangu põhjuseks on märgitud, et kooslus on sekundaarse ilmega. Tegemist on üsna haruldase kooslusega, kuna need metsad on künnapuuenamusega. Seetõttu on metsade üldist looduskaitsealist väärtust hinnatud väga kõrgeks.

Kõige ulatuslikumalt on väärtuslikest metsakooslustest levinud Käntu-Kastja looduskaitsealal **soostuvad ja soo-lehtmetsad**^{133,134}. Kokku on sellesse tüüpi kuuluvaid metsi umbes 1067 ha, sellest 450 ha on kõrge, 408 ha keskmise esinduslikkusega ja ülejäänud 209 ha on veel kujunemisjärgus. Peaaegu kõik alal asuvad soostunud ja soo-lehtmetsad on kuivendussüsteemidega ning see on mõjutanud koosluste esinduslikkust. Siiski on kõikjal tegu suhteliselt väheste kuivendusega ja loodusliku arengu tagajärjel väheneb selle teguri mõjutugevus veelgi. Keskküla turbakaevanduse lähistel olevaid metsi mõjutab kaudne kuivendus ja selle vastu on potentsiaalseid meetmeid võimalik ette näha alles pärast kaevandamise lõppemist. Teistsugune on olukord Käntu soo lähistel olevate soostunud ja soo-lehtmetsadega, kus avaldub samuti raba servas asuvate kuivendussüsteemide tõttu kaudne kuivenduse mõju. Nende koosluste seisundit on võimalik parandada raba veerežiimi taastades.

Lisaks leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal umbes 173,4 ha **siirdesoo- ja rabametsasid**^{135,136}. Väga kõrge esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsa kooslust leidub kaitsealal 21,5 ha, kõrge esinduslikkusega 132 ha ja keskmise esinduslikkusega 19,9 ha, seega on igati põhjendatud ka selle koosluse kaitsmine. Nagu teisi kaitsealal asuvaid metsakooslusi on ka sealseid siirdesoo- ja rabametsi mõjutanud kuivendus. Sellegipoolest ei ole põhjendatud kooslustes või nende vahetus läheduses asuvate kraavide sulgemine, kuna mitmel pool on tegemist juba kinni kasvavate ja mõjutugevust järjest kaotavate vooluveekogudega. Seega võib eeldada, et loodusliku arengu tagajärjel kuivendussüsteemide mõju väheneb veelgi ja seeläbi suureneb sellesse tüüpi kuuluvate metsade looduskaitsealine väärtus.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS § 27 kohaselt moodustatakse looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks looduskaitsealad. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks planeeritakse seada mitme taime- ja loomaliigi ja nende elupaikade ning alal asuvate koosluste kaitse. Kuna alal asuvad mitmed erinevad loodusväärtused, siis ei ole püsielupaiga moodustamine otstarbekas, kuna see moodustatakse peamiselt kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitseks. Ala jätkuv kaitsmine hoiualana ei ole samuti otstarbekas, kuna hoiuala režiim ei võimalda rakendada piiranguid, mis on ala kaitse-eesmärkideks olevate liikide ja koosluste soodsa seisundi saavutamiseks ja säilimiseks vajalikud, näiteks jahipidamise ja inimeste viibimise, samuti maaparandustööde eesmärgipärane piiramine. Inventeeritud

¹³¹ Tümpu, T. 2009. Käntu-Kastja hoiuala metsaelupaigatüüpide inventuur 2009. aastal.

¹³² Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

¹³³ Tümpu, T. 2009. Käntu-Kastja hoiuala metsaelupaigatüüpide inventuur 2009. aastal.

¹³⁴ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

¹³⁵ Tümpu, T. 2009. Käntu-Kastja hoiuala metsaelupaigatüüpide inventuur 2009. aastal.

¹³⁶ Nellis, R. (OÜ Clanga). 2020. Käntu-Kastja hoiuala elupaigatüüpide inventuur 2020. aastal.

metsaelupaigatüübid asuvad Käntu-Kastja hoiualal laiguti ja vahelduvad väärtuslike, kuid Natura elupaigatüüpi mittekuuluvate, samas kaitsealustele liikidele oluliste metsakooslustega ning liikide leiukohad on EELIS-esse kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähniliitel) on aastati erinevad ning EELIS kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seis. Lisaks on piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eelkõige sookooslused ja niisked niidud) kunagi olnud tihedalt kraavitatud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis. Samas on vajaduse korral kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) oluline arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust. Seega erinevalt hoiuala kaitsekorrast annab kaitseala kaitsekord võimaluse seada vastavalt liikide ja elupaikade vajadustele sobivaid piiranguid, mis tagab kogu kaitstava ala väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitse.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, kraavid) ja mõõdistatud katastriüksusi. Mõnes kohas on kasutatud ka mõttelisi sirgeid. Geograafilised koordinaadid, millest mõttelised sirged algavad, on esitatud L-EST-97 koordinaatsüsteemis. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Valdav osa kavandatavast kaitsealast järgib senise Käntu-Kastja hoiuala, Üdruma suur-konnakotka PEP-i ja Üdruma kaljukotka PEP-i ning nendega kattuva Käntu-Kastja loodus- ja linnuala välispiire. Sealjuures on piiri asukohta kehtiva põhikaardi järgi ajakohastatud, et see järgiks piiri senise asukoha vahetus läheduses olevaid looduses nähtavaid orientiire.

Käntu-Kastja looduskaitseala on 3489,5 ha suurune, sellest piiranguvööndi pindala on 1011,4 ha ja sihtkaitsevööndi pindala 2478,1 ha. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamisega suureneb kaitstava ala pindala kokku 343,3 ha.

Kehtiva kaitsekorra järgi on Käntu-Kastja hoiuala 2942,5 ha, Üdruma suur-konnakotka PEP 121,1 ha, Üdruma kaljukotka PEP 78,5 ha ja Keskküla väike-konnakotka püsielupaigad kokku 4,2 ha. Valdav osa juba kaitse all olevast alast (kokku 3134,6 ha) on kavandatud hõlmata Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisu.

Kaitsealaga liidetakse umbes 354,8 ha seni kaitse alt väljas olnud ala. Sellest 32,3 ha moodustab eraomandis olev maa, 321,1 ha riigiomandis olev maa, 0,6 ha munitsipaalmaa ja ülejäänud 0,8 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa (omandi ulatus selgitamisel).

Kaitsealale liidetavast alast läheb umbes 109,7 ha piiranguvööndisse. Piiranguvööndisse liidetavast alast umbes 6,2 ha on eraomandis olev maa, kusjuures metsamaa on sellest 0,7 ha. Samasse vööndisse liidetavast alast moodustab riigimaa 102,1 ha, sellest omakorda metsamaa 4,2 ha ja 0,8 ha-l on omandiulatus selgitamisel ja 0,6 ha on munitsipaalmaa. Sihtkaitsevööndisse liidetakse seni kaitse alt väljas olnud alast 245 ha. Sellest 26 ha on eraomandis olev maa, millest 21 ha on metsamaa. Sihtkaitsevööndisse kavandatud alast 219 ha jääb riigimaale ja sellest moodustab metsamaa 137,4 ha.

Kaitseala moodustamisega arvatakse kaitse alt välja 11,5 ha seni kaitse all olnud ala. Sellest 0,4 ha jääb Üdruma suur-konnakotka püsielupaika, 0,7 Üdruma kaljukotka püsielupaika ja ülejäänud 10,4 ha hoiualale.

Suur-konnakotka püsielupaigast välja arvatav ala 0,4 ha on eraomandis olev maa, mis on kõlvikuliselt ühtlasi terves ulatuses metsamaa. Kaljukotka püsielupaigast välja arvatav ala 0,7 ha on riigimandis olev maa, mis on kõlvikuliselt märgala. Hoiualalt välja arvatavast alast 7,1 ha on eraomandis olev maa, millest omakorda metsamaa on 2,2 ha. Riigimaad on hoiualast välja arvataval alal 4,2 ha, millest metsamaa moodustab 2,7 ha. Välja arvatavast alast on 0,2 ha munitsipaalmaad, millest umbes 0,1 ha on metsamaa, ülejäänud hoiualalt välja arvataval alal (0,01 ha) on omandiulatus veel selgitamisel.

Kaitsealale arvatavast hoiualast (2932 ha) arvatakse sihtkaitsevööndisse 2031,4 ha. Sellest alast 336,3 ha on eraomandis olev maa, millest metsamaa moodustab 321,7 ha. Sihtkaitsevööndisse liidetavast hoiualast 1695 ha on riigimandis olev maa, millest metsamaa moodustab 1138,5 ha. Kaitsealaga liidetavast hoiualast on piiranguvööndisse planeeritud 900,5 ha. Sellest 562 ha jääb eraomandis olevale maale, millest 144 ha on metsamaa. Piiranguvööndisse liidetavast alast 315,2 ha jääb riigimaale ja sellest alast 153,8 ha on metsamaa, 20 ha jääb munitsipaalmaale, millest 0,9 ha on metsamaa. Ülejäänud liidetaval 3,3 ha-l on omandiulatus selgitamisel.

Käntu-Kastja looduskaitsealaga liidetakse peaaegu terves ulatuses Üdruma suur-konnakotka püsielupaik, mis on kehtiva kaitsekorra järgi sihtkaitsevööndis. See ala on ka kaitsealal kavandatud valdavas (kokku 120,6 ha) ulatuses sihtkaitsevööndisse. Sihtkaitsevööndisse jäävast alast 19 ha jääb eraomandis olevale maale, millest metsamaad on 17,3 ha. Riigimaale jääb sihtkaitsevööndisse arvatavast alast 100,6 ha ja sellest 92,1 ha on metsamaa. Senisest püsielupaiga sihtkaitsevööndist jääb piiranguvööndisse 0,99 ha. Eramaa osakaal on sellel alal 0,058 ha ja kõik on ka metsamaa. Piiranguvööndisse arvatavast alast on riigimandis olevat maad 0,58 ha ja sellest 0,52 on metsamaa. Piiranguvööndisse arvatavast alast 0,36 ha on munitsipaalomandis olev maa, millest on omakorda metsamaa 0,29 ha.

Looduskaitseala sihtkaitsevööndisse liidetakse peaaegu terves ulatuses (77,8 ha) Üdruma kaljukotka püsielupaik, mis on kehtiva kaitsekorra järgi samuti sihtkaitsevööndis (78,5 ha). Liidetav ala on kogu ulatuses riigimaa ja sellest 28 ha on metsamaa. Lisaks liidetakse looduskaitseala sihtkaitsevööndisse Keskküla väike-konnakotka püsielupaigad (4,2 ha), mis on kehtiva kaitsekorra järgi samuti sihtkaitsevööndis ja asuvad terves ulatuses metsamaal. Sellest alast 2,1 ha jääb riigimaale ja 2,1 ha eramaale.

Hoiualale jäävatest ringikujuliste püsielupaikade sihtkaitsevöönditest valdav osa arvatakse kaitseala sihtkaitsevööndisse (kokku 206,1 ha), sellest 29,4 ha jääb eramaale, mis on koguulatuses metsamaa ning 161,6 ha jääb riigimaale, millest 128,6 ha on metsamaa. Hoiualale jäävatest ringikujuliste püsielupaikade sihtkaitsevöönditest arvatakse piiranguvööndisse 5,7 ha. Sellest 2,8 ha jääb Kastja suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse, 0,06 ha Kastja väike-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse ja 2,8 ha Rumba väike-konnakotka ja suur-konnakotka segapaari püsielupaiga sihtkaitsevööndisse. Sellest 0,13 ha jääb eramaale, millest 0,005 ha on metsamaa, ja 5,6 ha on riigimandis olev maa, millest 0,072 ha on metsamaa.

Eramaadega seotud muudatused

Kaitsealal on eramaad kokku 951,7 ha, sellest jääb sihtkaitsevööndisse 383,4 ha ja piiranguvööndisse 568,3 ha. Hoiualalt arvatakse eramaad sihtkaitsevööndisse 336,3 ha ja piiranguvööndisse 562 ha. Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndist jääb

eramaad jätkuvalt sihtkaitsevööndisse 19 ha, sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse arvatakse 0,058 ha eramaad. Hoiualale jäävatest ringikujuliste püsielupaikade sihtkaitsevöönditest arvatakse kaitseala sihtkaitsevööndisse 26,9 ha eramaad ja piiranguvööndisse 2,88 ha eramaad. Kaitse alla lisandub varem kaitseta eramaad 32,3 ha (sellest läheb sihtkaitsevööndisse 26 ha ja piiranguvööndisse 6,2 ha). Kaitse alt arvatakse välja 7,5 ha eramaad (millest 7,1 ha oli hoiualal ja 0,4 ha püsielupaiga sihtkaitsevööndis).

Kaitseala välispiir kulgeb mööda katastriüksuste piire, teid (jäävad kaitsealast välja 4 m ja 10 m puhvriga), kraave (tee- ja põllukraavid jäävad kaitsealast välja, erandina jäävad kaitsealale Looritsa ja Jõe-Käntu tee äärsed kraavid, metsakraavid jäävad kaitsealale), jõgesid ja ojasid (jäävad kaitsealale), elektriliine (jäävad kaitsealast välja 10 m puhvriga) ja kõlvikupiire. Täpsemad kaitseala ja selle vööndite piiritlemise põhjendused on esitatud allpool.

Kaitseala välispiiriks on Kasari jõe parempoolne kallas alates Liivaaru katastriüksuse (34202:002:0209) kagunurga ja Kasari jõe kalda ristumispunktist kuni Kaarejõe katastriüksuseni (44101:001:0022). Piiri on selles lõigus korrigeeritud põhikaardi järgi (väheneb kokku 0,005 ha). Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuste piire kuni Vana-Karema katastriüksuse (44101:001:0701) ja kraavi ristumiskohani. Sealt saab piiriks kraav. Kruusiaugu–Tõrje teeni (34201:001:0374) jõudes kulgeb piir alguses mööda teekatastrit, Põrja-Torja katastriüksusel (34202:002:0100) mööda teeäart, kuni jõuab käänukohani. Sealt kulgeb piir mõttelise sirgena kraavi otsa. Siinjuures jäävad kaitse alt välja varem hoiu- ja loodusalasse kuulunud alad, kus looduskaitselisi väärtusi ei ole (kokku 0,1 ha). Nendeks on kraaviperved, teeääred, põlluservad ja puudetukk Karema katastriüksusel. Kraavi otsast pöörab kaitseala välispiir kirdesse ja kulgeb edasi paralleelselt Kruusiaugu–Tõrje tee kõrval olevate kraavidega. Sealjuures jääb kaitsealast välja Jõeääre (34202:002:0316) ja Tihkani (34202:002:0086) katastriüksusel olev õueala ning sinna juurde kuuluv puudetukk ja õunaaed koos kraavide ja õuealale viiva teega. Läänepiiriks on Jõeääre ja Tihkani katastriüksusel kraavikaldad ja kõlvikupiir. Lõunapiiriks on jõe kallas. Idapiiriks on kraaviotstevahelised mõttelised sirged, kõlvikupiir ja kraav. Selles lõigus arvatakse kaitsealale umbes 2,3 ha suurune ala, kus on inventeeritud kõrge esinduslikkusega ja väga kõrge looduskaitselise väärtusega lamminiidud. Samas jääb kaitse alt välja varem hoiu- ja loodusalale hõlmatud õueala juurde kuuluv puudetukk ja õunaaed, mis ei ole looduskaitselise väärtusega (kokku 0,66 ha).

Jõeserva katastriüksusel (34202:002:0317) kulgeb piir mõttelise sirgena põhja poole kraavikaldale ja jätkub mööda kraavi kallast kuni Jüritoa katastriüksuse (50301:001:0422) õuealani. Seal kulgeb piir mööda õueala kõlvikupiiri Kasari jõe kaldale ja järgib jõe kaldajoont kuni Jõehobu katastriüksusega (42703:002:0692) ristumiseni. Seejärel kulgeb piir mööda Teenuse-Altküla tee L2 katastriüksust (42703:002:0101). Autobaasi katastriüksuseni (42703:002:0039) jõudes kulgeb piir mööda selle katastriüksuse piiri taas Kasari jõe kaldale. Paisumaa katastriüksusel (50401:001:1008) suundub piir jõe kaldalt mõttelise sirgena katastriüksuse põllu ääres oleva puudetuka kõlvikupiirile ning kulgeb mööda puudetukka põllu äärde kõlvikupiirile. Aru katastriüksuse (42703:002:0006) piirini jõudes kulgeb mööda katastripiiri Kasari jõe vasakule kaldale. Edasi kulgeb piir mööda jõekallast, kraaviga ristudes mööda kraavi kallast ja edasi Männitaguse katastriüksusel (42703:002:0563) mööda põllu kõlvikupiiri. Kaitsealalt jäetakse välja seni hoiu- ja loodusalasse kuulunud 2,7 ha suurune hoiuala lahustükk, mis hõlmab suures ulatuses Sõela talu (42703:002:0520) õueala ning selle ümber olevaid rohumaid, kus 2009. ja 2021. aastal toimunud inventuuri käigus kaitset vajavaid kooslusi ei tuvastatud.

Alates Männitaguse katastriüksusel (42703:002:0563) olevast kraavist kulgeb kaitseala välispiir mööda kraavide kaldaid kuni Märjamaa metsekond 61 katastriüksusel (88401:001:0810) asuva kraavi otspunktini. Sealjuures jäävad kraavid kaitseala koosseisu, et tagada alale jäävate niiskete metsakoosluste veerežiimi soodne seisund. Selles piirilõigus on kraavid omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega. Selles piirkonnas jäetakse kaitsealalt välja umbes 2,2 ha suurune ala eelnimetatud katastriüksuse põhja- ja kirdeosas, kuna seal ei ole põhjalike inventuuride käigus olulisi loodusväärtusi tuvastatud (põhjaosas on tegemist metsateega ja kirdeosas metsaalaga, mis ei vasta elupaigatüübi tunnustele). Lisaks väheneb selles piirkonnas põhikaardi järgi piirikorrigeerimise tulemusena kaitstav ala 0,19 ha ulatuses.

Edasi kulgeb välispiir Märjamaa metsekond 61 katastriüksuse nurgapunktist mööda katastriüksuste piire kuni Rumba Veski katastriüksuse (41103:002:0239) nurgapunktini, kust kulgeb mõttelise sirgena kraavi kaldale. Sealt alates kulgeb piir taas mööda kraave ja nendevahelisi mõttelisi sirgeid, kusjuures kraavid jäävad kaitsealalt välja, kuna on vajalikud kõrval asuva põllumaa teenindamiseks. Kaitsealale arvatakse 22,3 ha suurune varem hoiu- ja loodusalalt välja jäänud ala, kus leidub kaitsealuste linnuliikide, nagu valgeselg-kirjurähni ja musträhni elupaiku ning kujunev elupaigatüüp soostuvad ja soo-lehtmetsad. Samas arvatakse kaitse alt välja varem hoiu- ja loodusalale jäänud 0,5 ha suurune ala, kus looduskaitselisi väärtusi inventuuride kohaselt ei leidu (kraav koos kraaviäärse võsaga, mis ei vasta elupaigatüübi tunnustele).

Katastriüksuseni 16196 Kirbla–Rumba–Vana-Vigala tee (41103:002:0028) jõudes pöörab piir edelasse ning jookseb mööda maantee katastriüksuse põhjaserva, kuni jõuab Velise jõe vasakule kaldale. Siinjuures eraldab tee kaitseala kaheks osaks. Üle tee jääb kaitseala väiksem lahustükk, mis on piiritletud teekatastripiiriga, Velise jõega (jõgi jääb kaitsealale) ja Rumba katastriüksuse piiril oleva kraaviga (kraav jääb kaitsealalt välja). Siin jääb kaitsealast välja varem hoiu- ja loodusalale kuulunud Kirbla–Rumba–Vana-Vigala tee.

Edasi on kaitseala välispiiriks Vigala jõe vasak kallas, kusjuures Mõisa (41103:002:0208) katastriüksusel kulgeb piir mõttelise sirgena üle Vigala jõe sopi. Hiljem kulgeb piir mööda Kasari jõe vasakut kallast kuni Raiesmiku katastriüksuseni (41103:002:0065). Seal suundub kaitseala välispiir jõekaldalt mõttelise sirgena vastaskaldale ning sealt veidi loode pool oleva kraavi otsa. Siin jääb põhikaardi järgi piirikorrigeerimise tulemusena kaitsealalt välja varem hoiu- ja loodusalale jäänud 0,08 ha suurune ala. Edasi kulgeb piir mööda kraavipervesid, sealjuures on kraavid ühendatud omavahel mõtteliste sirgetega ja jäävad kaitsealast välja. Erandiks on teeäärne kraav Kitsekivi katastriüksusel (45203:003:0052), kus piir kulgeb mööda kraavi kaldajoont (jääb kaitsealalt välja). Kitsekivi katastriüksuse loodeosas kulgeb piir kraavilt mõttelise sirgena Siilu tee katastriüksusele (44101:001:0934) ja kulgeb u 54 m mööda seda kirde suunas. Seejärel kulgeb piir mõttelise sirgena põhja poole Tedre katastriüksuse (45203:003:0053) kraavi kaldale ja järgib kraavi u 222 m. Seejärel kulgeb piir põllukraavilt mõttelise sirgena katastripiirile. Siit edasi kulgeb piir mööda katastripiire. Selles piirkonnas arvatakse kaitsealale umbes 88,6 ha suurune ala, kus on aasnelgi kasvukoht, mis kuulub Eesti kümne esinduslikuma kasvukoha hulka, ning väike-konnakotka elupaik, mis kuulub püsielupaiga sihtkaitsevööndisse.

Alates Kullamaa metsekond 111 katastriüksuse (45203:003:0149) nurgapunktist kulgeb piir mõttelise sirgena kraavi otsa ja kulgeb edasi mööda kraavipervesid, sealjuures jäävad kraavid kaitsealalt välja. Kullamaa metsekond 4 katastriüksusel (34202:002:0130) kulgeb piir kraavikaldalt mõttelise sirgena põhja poole sama katastriüksuse nurgapunkti ning järgib ida suunas katastripiiri, kuni kulgeb mõttelise sirgena põhja poole kraavikaldale. Sealt kulgeb piir

mööda kraavi ja kraavi otsast mõttelise sirgena kirde poole punkti koordinaatidega 58,75653334 ja 24,03995479 ning siis katastriüksuse Kullamaa metskond 4 piirile. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuste piire. Selles piirkonnas arvatakse kaitsealale u 174 ha suurune ala, millest 77,8 ha kuulub kaljukotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse ja ülejäänud on kaitseta ala. Tegemist on kaljukotka elupaigaga, kus on inventeeritud lisaks kõrge ja väga kõrge looduskaitse väärtusega Natura elupaigatüübid siirde- ja õõtsiksood ning rabametsad.

Kullamaa metskond 4 katastriüksuse nurgapunkti kulgeb piir mõttelise sirgena Kullamaa metskond 54 katastriüksuse (34202:002:0307) läänenurka ja sealt mõttelise sirgena põhja poole Kullamaa metskond 175 katastriüksuse (34202:002:0325) lõunanurka ning järgib siis katastripiire. Siinjuures jääb katastripiire arvestades kaitsealalt välja Pärni katastriüksus (34201:001:0353). Kullamaa metskond 175 katastriüksusel (34202:002:0325) ühendab mõtteline sirge sama katastriüksuse nurgapunkti. Selles lõigus arvatakse kaitsealale umbes 30 ha suurune varem hoiu- ja loodusala mittekuulunud ala, kus on inventeeritud väga kõrge looduskaitse väärtusega rabametsad. Samas väheneb selles lõigus katastripiiride järgi korrigeerimise tulemusel kaitstav ala 0,07 ha ulatuses.

Kullamaa metskond 175 katastriüksuse välispiirilt suundub kaitseala välispiir mõttelistest sirgetest koosneva lõiguna Suitsumetsa katastriüksusel (44101:001:1462) oleva kraavi otsa, läbides seejuures punkti koordinaatidega 58,79610128 ja 24,05922119. Seejärel kulgeb kaitseala välispiir mööda kraavide kaldaid nii, et kraavid jäävad kaitsealale. Selles piirkonnas liidetakse kaitsealale umbes 35,5 ha suurune ala, kus asuvad väga kõrge esinduslikkuse ja looduskaitse väärtusega liigirikkad madalsood, mis on ühtlasi kasvukohaks II kaitsekategooria taimeliikidele, nagu täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. Cruenta*) ja kuninga-kuuskjalg (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), ning III kaitsekategooria käpalistele, nagu soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*) ja harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*).

Kullamaa metskond 175 katastriüksuse idapiiril asuva Üdruma kraavi käänupunkti kulgeb piir mõttelise sirgena ida poole katastriüksusele 34202:002:0018 ja sealt edasi Metsaleisi katastriüksusele (34202:002:0019). Edasi kulgeb välispiir mööda katastriüksuste piire. Erandiks on lõik Metsaleisi katastriüksusel, kus sirge ühendab Kullamaa metskond 199 (34202:002:0348) katastriüksuse loodenurka Metsaleisi kirdenurgaga. Erand on ka Leheserva katastriüksusel (34202:002:0314), kus katastriüksuse lääneküljes jookseb piir mööda tee äärt, kuni kulgeb mõttelise sirgena ida poole sama katastriüksuse nurgapunkti. Katastripiiride järgi korrigeerimise tulemusel väheneb selles lõigus kaitstav ala 0,4 ha ulatuses. Kaitse alt arvatakse välja varem loodusala kuulunud 0,2 ha suurune ala teeservas, kus looduskaitse väärtusi ei leidu.

Leheserva katastriüksuse idaservas kulgeb kaitseala välispiir mööda elektriliini kaitsevööndi serva, elektriliin koos kaitsevööndiga jääb kaitsealalt välja. Seejärel suundub kaitseala välispiir taas mööda katastriüksuste välispiire. Erandiks on lõik elektriliini ja Kullamaa metskond 199 katastriüksuse (34202:002:0348) kirdenurga vahel, mida ühendab mõtteline sirge. Põhikaardi ja katastripiiri järgi korrigeerimise tulemusel väheneb selles lõigus kaitstav ala 0,01 ha ulatuses. Kaitsealale liidetakse 121,1 ha suurune Üdruma suur-konnakotka püsielupaik, kus on lisaks kaitsealustele linnuliikidele inventeeritud kõrge esinduslikkuse ja looduskaitse väärtusega soostuvad ja soo-lehtmetsad. Lisaks liidetakse kaitsealale püsielupaigast põhja poole jääv 39 ha suurune loodusala kuuluv metsala ja püsielupaigast ida poole jääv 14 ha suurune metsala, kus on inventeeritud kõrge looduskaitse väärtusega ja suur-konnakotka püsielupaigas inventeeritud metsakooslusega terviku moodustavad soostuvad ja soo-lehtmetsad.

Õeruma ojani jõudes suundub kaitseala välispiir oja kaldale ja kulgeb siis edasi mööda Õeruma oja vasakut kallast, sealjuures jääb oja kaitseala koosseisu. Üdruma-Laastre teeni jõudes suundub kaitseala välispiir mööda teeäärt (tee jääb kaitsealalt välja). Siinjuures jääb kaitse alt välja varem hoiu- ja loodusalale kuulunud 0,9 ha suurune ala, kus looduskaitsele väärtuseid ei ole, tegemist on oja äärde jääva põllu ja metsa servaga ning tee ja teekraavidega. Tee äärest kulgeb piir mõttelise sirgena ida poole Hansu-Kalda katastriüksuse (34202:002:0363) nurgapunkti. Edasi kulgeb piir mööda katastripiire, kuni jõuab Hansu-Kalda katastriüksuse (34202:002:0363) ja Kasari jõe ristumiskohta. Katastripiiri järgi korrigeerimise tulemusel väheneb selles lõigus kaitstav ala 0,004 ha ulatuses.

Vastavalt kaitse-eeskirjale koosneb Käntu-Kastja looduskaitseala tulenevalt kaitse-eesmärgist, kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest kolmest sihtkaitsevööndist (Käntu, Üdruma ja Läti) ja ühest piiranguvööndist (Käntu-Kastja).

Sihtkaitsevööndite eesmärk on looduslike ja poollooduslike koosluste ning kaitstavate liikide elupaikade säilitamine. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Sihtkaitsevöönditesse on arvatud kõrgeima looduskaitsele väärtusega piirkonnad, kus asuvad I ja II kaitsekategooria ning linnudirektiivi I lisa liigid ning väärtuslikud loodusdirektiivi elupaigatüübid.

Üdruma sihtkaitsevöönd (254,5 ha) koosneb kahest lahustükist, neist suurem (173,1 ha) hõlmab senise Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga ja osa sellest põhja poole jäävast Leheserva katastriüksusest (34202:002:0314). Seal on sihtkaitsevööndisse hõlmatud väga kõrge esinduslikkusega soostuvad ja soo-lehtmetsad, lisaks on sellesse sihtkaitsevööndisse piiritletud keskmise esinduslikkusega (eeskätt suhtelise nooruse tõttu), kuid kõrge üldise looduskaitsele väärtusega soostuvad ja soo-lehtmetsad, mis saavutavad edaspidi loodusliku arengu tagajärjel kindlasti kõrgema esinduslikkuse. Lahustüki põhja-, ida- ja läänepiiriks on kaitseala välispiir. Edela- ja lõunaosas piirneb sihtkaitsevöönd Käntu-Kastja piiranguvööndiga. Seal kulgeb vööndipiir mööda Üdruma–Laastre teed (jääb vööndist välja), ristub Kullamaa metskond 182 katastriüksusel (34202:002:0318) oleva metsarajaga ja suundub edasi mööda seda. Raja lõpust kulgeb piir mõttelise sirgena umbes 210 m kirdes asuva kraavi otspunkti ja suundub edasi mööda kraavide kaldaid (kraavid jäävad piiranguvööndisse), kusjuures piir kulgeb mõttelise sirgena põhjapoolse kraavi otsa. Jõudes mööda kraavi kallast Kullamaa metskond 199 (34202:002:0348) katastriüksuse piirini, kulgeb vööndipiir mööda välispiiri.

Teine lahustükk (81,4 ha) on moodustatud senisest Kastja suur-konnakotka ringikujulisest püsielupaigast ning kõrge esinduslikkusega ja alles kujunevast soostuvate ja soo-lehtmetsade elupaigatüübi metsast. Selle lahustüki idapiiriks on Üdruma–Laastre tee (jääb vööndist välja). Kagu- ja lõunapiiriks on tee ja alates Kullamaa metskond 196 katastriüksuse (34202:002:0334) ristumisest katastriüksuse piir. Õeruma ojani jõudes kulgeb piir mööda oja kallast. Edela- ja läänepiiriks on alates oja ja kraavi ristumisest kraavide kaldad (jäävad sihtkaitsevööndisse). Põhjapiiriks on Kullamaa metskond 175 katastripiir ning kraavi ja katastripiiri ühendav mõtteline sirge. Lahustükk piirneb peaaegu igast küljest Käntu-Kastja piiranguvööndiga, põhjapiiril ka Käntu sihtkaitsevööndiga.

Suurim sihtkaitsevöönd on **Käntu sihtkaitsevöönd** (1558,6 ha), mis koosneb kuuest lahustükist. Kaitseala kirdeosas asuvad kaks väiksemat lahustükki, mis jäävad suuremas osas katastriüksuse Kullamaa metskond 195 (34202:002:0335) piiresse. Kõige kirdepoolsema lahustüki (22,8 ha) põhja-, ida- ja lõunapiiriks on kaitseala välispiir. Välispiirilt kulgeb piir

mõttelise sirgena põhja suunas kraavile ja kulgeb mööda kraavi (kraav jääb sihtkaitsevööndisse). Kraavi lõpust kulgeb piir mõttelise sirgena katastriüksuse nurgapunkti ja kulgeb sealt edasi mööda katastripiiri ning seejärel mõttelise sirgena välispiirile. Teine lahustükk (7,9 ha) jääb eelmisest lääne poole, selle lõunapiiriks on välispiir. Läänepiir kulgeb alates välispiirilt mööda mõttelist sirget ja hiljem mööda katastripiiri. Põhjapiiriks on katastriüksuse piir. Idapiir kulgeb alguses mööda katastripiiri ja hiljem mööda kraavi kallast (kraav jääb sihtkaitsevööndisse). Siinjuures on katastripiiri nurgapunkt ühendatud kraaviotsaga mõttelise sirgega ja kraavi lõpust kulgeb piir samuti mõttelise sirgena kraavile välispiiril. Siin piirkonnas on sihtkaitsevööndisse hõlmatud kõrge ja arvestatava esinduslikkusega ning alles kujunevad soostuvad ja soo-lehtmetsad, arvestatava esinduslikkusega, kuid väga kõrge looduskaitse väärtusega künnapuuenamusega vanad laialehised metsad ning osaliselt ka kõrge esinduslikkusega künnapuudega lamminiidud.

Kolmas ja ühtlasi suurim lahustükk (679,4 ha) asub kaitseala lääneosas. Seal on sihtkaitsevööndisse piiritletud peamiselt väga kõrge kuni keskmise looduskaitse esinduslikkusega siirdesoo- ja rabametsad, vanad loodusmetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning haruldased künnapuuenamusega vanad laialehised metsad, aga ka väga kõrge esinduslikkusega siirde- ja õõtsiksoo. Lisaks on sellesse sihtkaitsevööndisse arvatud kaljukotka elupaik, väike-konnakotka püsielupaigad ja metsise elupaik ning paljude teiste kaitsealuste linnu- ja taimeliikide elupaigad ja kasvukohad.

Lahustüki läänepiiriks on alates Kullamaa metskond 194 katastriüksuselt (45203:003:0164) asuvalt kraavilt kuni katastriüksuse 45203:003:0013 läänepiirini kraavide kaldad, kusjuures kraavid jäävad sihtkaitsevööndist välja. Erandina on kraavide otsad omavahel ühendatud mõtteliste sirgetena läbi Kullamaa metskond 194 ja Kullamaa metskond 117 (45203:003:0152) nurgapunkti. Katastriüksuse 45203:003:0013 piirile jõudes kulgeb piir mööda välispiiri. Idast piirneb see lahustükk Käntu-Kastja piiranguvööndiga. Seega alates Kullamaa metskond 175 katastriüksuse (34202:002:0325) põhjapiirilt kulgeb piir mööda teeäärt (tee jääb sihtkaitsevööndist välja). Pärni katastriüksuseni jõudes kulgeb piir mööda Pärni katastriüksuse piiri. Jõudes taas tee äärde, kulgeb piir mööda Kullamaa metskond 198 (34202:002:0337) katastriüksust kuni sama katastriüksuse kagunurgani, jõudes kraavile kulgeb piir edasi mööda kraavikaldaid (kraavid jäävad sihtkaitsevööndisse). Kraavid on omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega. Alates viimase kraavi lõpust Kaldapealse katastriüksusel (45203:003:0166) kulgeb piir mööda Kasari jõe kallast (jääb sihtkaitsevööndist välja). Jõudes Metskurvitsa katastriüksuse (45203:003:0165) põhjapiirini, kulgeb piir mööda katastriüksuste piire. Jõudes metsatukani Metskurvitsa katastriüksusel kulgeb piir mööda kõlvikupiiri kuni sama katastriüksuse kagunurgani. Lõunapiiriks on taas katastriüksuse piir.

Käntu sihtkaitsevööndi neljas lahustükk (133,8 ha) jääb Käntu soost loodesse. Piirneb lääne-, põhja- ja kirdeosas Käntu-Kastja piiranguvööndiga ning idaosas välispiiriga ja lõunaosas Läti sihtkaitsevööndiga. Läänepiiriks on alates Lihula metskond 222 katastriüksuse (41101:001:0362) nurgapunktist katastriüksuste piirid. Erandiks on lõik Kaltre katastriüksusel (41103:002:0259), kus katastriüksuse nurgapunkte ühendab mõtteline sirge. Alates Kaltre katastriüksuse põhjapiiri ja kraavi ristumisest kulgeb piir mööda kraavide kaldaid. Siinjuures jääb Käntu kraav sihtkaitsevööndisse ja niiduala ümbritsevad kraavid sihtkaitsevööndist välja. Kraavilt kulgeb piir mõttelise sirgena loodesse jääva kraavi otsa ja kulgeb edasi mööda kraavi (jääb vööndist välja). Jõudes Kase katastriüksuse (34202:002:0470) lõunapiirile, kulgeb piir mööda katastriüksuste piiri. Erandiks on lõik Kullamaa metskond 217 katastriüksusel (34202:002:0339), kus katastripiirilt kulgeb piir mõttelise sirgena punkti koordinaatidega 58,76893700 ja 24,08552901 ning sealt sama katastriüksuse nurgapunkti. Kirdepiir kulgeb

Kullamaa metskond 202 (34202:002:0341) katastriüksusel mõttelise sirgena kagu poole kaitseala välispiiriks olevale kraavile. Sealt alates on piiriks välispiir (kraavid ja nende vahelised mõttelised sirged). Käntu kraavi ja metsakraavi ristumiskohani välispiiril jäävad kraavid Käntu sihtkaitsevööndisse. Välispiirilt kulgeb piir edasi mööda kraavide kaldaid ja nende vahelisi mõttelisi sirgeid (kraavid jäävad Käntu sihtkaitsevööndist välja). Taas Käntu kraavini jõudes suundub piir mõttelise sirgena edelasse Lihula metskond 222 katastriüksuse nurgapunkti.

Käntu sihtkaitsevööndi viies lahustükk (582,8 ha) hõlmab Käntu sood ümbritsevat väärtuslike soostuvate ja soo-lehtmetsadega ning vanade loodusmetsadega ala. Lisaks on sellesse Käntu sihtkaitsevööndi lahustükki arvatud Rumba väike-konnakotka püsielupaigad ning suurel hulgal erinevate kaitsealuste liikide elupaiku ja kasvukohti.

Selle lahustüki põhja- ja idapiiriks on alates Looritsa metsatee äärsest kraavist kuni Rumba Veski katastriüksuse (41103:002:0239) kaguosas paikneva kraavini kaitseala välispiir. Käntu sihtkaitsevööndi viienda lahustüki lõunapiir piirneb Käntu-Kastja piiranguvööndiga ning kulgeb mööda kraave, kuni jõuab Mäealuse katastriüksuse (41103:002:0233) läänenurka. Sealjuures jäävad kraavid Käntu sihtkaitsevööndisse ja on omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega, Lihula metskond 226 katastriüksusel läbivad mõttelised sirged ka kraavide otspunkte. Järgnevalt on välja toodud erandid. Erandina kulgeb piir Ülejõe katastriüksusel (41103:002:0318), kus kraavi lõpust suundub piir kõlvikupiirile, järgib seda ja kulgeb kõlvikult mõttelise sirgena kraavile. Katastriüksuse 41103:002:0402 lõunapiiri ja kraaviga ristumisel kulgeb piir mööda katastriüksuste piire ja nende vahelisi mõttelisi sirgeid.

Lääneosas piirneb Käntu sihtkaitsevööndi viies lahustükk alguses endiselt Käntu-Kastja piiranguvööndiga, sealjuures on piiriks kõlvikupiir. Lihula metskond 222 katastriüksuse läänenurgast kulgeb piir mõttelise sirgena üle kraavi kõlvikupiirile. Kõlvikupiirilt kulgeb sihtkaitsevööndi piir mõttelise sirgena sama katastriüksuse nurgapunkti ning suundub siis mõttelise sirgena ida poole kraavile ja järgib kraave. Kraavid jäävad sihtkaitsevööndisse ning on omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega.

Käntu sihtkaitsevööndi viimane, kuues lahustükk hõlmab kaitseala põhjaosas olevaid madalsooalasid ning nende vahelisi vanade laialehiste metsade, vanade loodusmetsade ja soostuvate ja soo-lehtmetsade kooslusi. Lisaks on sellesse sihtkaitsevööndi lahustükki jäetud suurel hulgal erinevate kaitsealuste liikide elupaiku ja kasvukohti, eelkõige madalsoodes kasvavad käpalised.

Selle lahustüki põhjapiiriks on välispiir, idapiiriks on samuti välispiir ja kraavi kallas (kraav jääb sihtkaitsevööndisse). Kraavi ja Kullamaa metskond 175 katastriüksuse (34202:002:0325) ristumisel kulgeb piir mööda katastriüksuste piire. Lõunapiir kulgeb Kullamaa metskond 175 katastriüksuse (34202:002:0325) nurgapunktist mõttelise sirgena lääne poole kraavile. Sealt alates kulgeb mööda kraavikaldaid (jäävad sihtkaitsevööndisse), kusjuures niiduala põhjaosas on kraavid omavahel ühendatud mõtteliste sirgetega, mis läbivad nende vahelise esimese kraavi otspunkti. Jõudes viimase kraavi lõppu, kulgeb piir mõttelise sirgena punkti koordinaatidega 58,78421519 ja 24,06339791 ning sealt edasi mõtteliste sirgetena ümber vana talukoha. Sirgete otspunktidenä on kasutatud kraavide otsi. Seejärel kulgeb piir lääne poole tee äärde punkti ja jätkab sealt mööda tee äärt välispiirini.

Läti sihtkaitsevöönd (665,6 ha) hõlmab põhiliselt Käntu sood ja Käntu kaljukotka püsielupaiku. Lisaks jäävad sellesse sihtkaitsevööndisse väärtuslikud vanad loodusmetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning sood ümbritsevad rabametsad. Samuti teiste kaitsealuste

liikide, nagu näiteks sookure, hallpea-rähni, väike-kärbsenäpi ja kuradi-sõrmkäpa elupaigad ja kasvukohad.

Läti sihtkaitsevöönd piirneb lõuna ja ida poolt ning osaliselt ka põhja poolt Käntu sihtkaitsevööndiga, lääne poolt Käntu-Kastja piiranguvööndiga ning põhja poolt ka osaliselt välispiiriga. Selle sihtkaitsevööndi piiritlemisel on põhiliselt kasutatud kraave ja nendevahelisi mõttelisi sirgeid. Erandina kulgeb piir Lihula metskond 222 katastriüksusel mööda sama katastriüksuse piiri.

Käntu-Kastja piiranguvöönd (1000,4 ha) hõlmab majanduslikult kasutatavaid alasid, kus on hoonestus ja muud rajatised, põllumaad ning välja kujunemata ja looduskaitse seisukohalt vähem väärtuslikud elupaigad, mis on siiski olulised koosluste ja kogu ala tervikliku kaitse tagamiseks. Piiranguvöönd toimib sihtkaitsevööndi puhveralana. Lisaks on piiranguvööndisse tsoneeritud kaitsealale jäävad jõed koos nende ümbruses leiduvate kohati kõrge ja väga kõrge väärtusega lamminiitudega, samuti olulised kaitsealuste liikide kasvukohad, mille kaitse tagamiseks ei ole vaja rakendada sihtkaitsevööndi piiranguid.

Käntu-Kastja piiranguvöönd koosneb neljast lahustükist. Kõige suurem lahustükk (799,4 ha) kulgeb läbi kaitseala ja järgib jõe kulgemist. See lahustükk algab kaitseala lõunaosast, kus selle põhjapiiriks on Käntu sihtkaitsevööndi lõunapiir (metsa ja rohumaa vaheline piir) ning lõunapiiriks on kaitseala välispiir (jõgi). Edasi kulgeb piiranguvöönd läbi kaitseala, hõlmates Kasari jõe koos seda ümbritsevate niiskete niidukooslustega. Seal piirneb Käntu-Kastja piiranguvöönd ida ja lääne poolt Käntu sihtkaitsevööndi lahustükkidega ja Läti sihtkaitsevööndiga. Kaitseala loodeosas kulgeb piiranguvöönd Käntu sihtkaitsevööndi ja Üdruma sihtkaitsevööndi väiksema lahustüki vahelisel alal, hõlmates metsanoorendikke, madalama esinduslikkusega niidukooslusi ning sihtkaitsevööndi lahustükkide vahele jäävat Soo–Otsa–Leisi teed. Kaitseala kirdeosas hõlmab piiranguvöönd taas Kasari jõe koos seda ümbritsevate lamminiitudega. Seal on piiranguvööndi põhjapiiriks välispiir ning lõunapiiriks osaliselt Käntu sihtkaitsevööndi piir ja osaliselt välispiir.

Teine lahustükk (95,95 ha) jääb kahele poole Üdruma–Laastre teed. Selle piiranguvööndi osa põhja- ja lõunapiiriks on välispiir, idapiiriks ja osaliselt ka põhjapiiriks Üdruma sihtkaitsevöönd ning läänest piirneb see Üdruma ja Käntu sihtkaitsevööndiga.

Kolmas lahustükk (105 ha) asub kaitseala edelaosas rohumaaal ja peamiselt on selle lahustüki piiritlemisel kasutatud kraavide kaldaid. Põhja ja ida poolt piirneb see Käntu sihtkaitsevööndiga ning lõuna- ja läänepiiriks on välispiir. See piiranguvööndi lahustükk on moodustatud Eestis kümne kõige olulisema leiukoha hulka kuuluva aasnelgi kasvukoha kaitse tagamiseks.

Väikseim lahustükk (10,4 ha) asub kaitseala kaguosas ja seda eraldab ülejäänud kaitsealast Kirbla–Rumba–Vana-Vigala tee. Seal ongi piiritlemisel kasutatud teed, Velise jõe ja idaosas ka kraavi.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi. Haudelinnustiku kohta pärinevad andmed 2009. ja 2020. aastal toimunud inventuuridest (ekspertid Renno Nellis, Triin Paakspuu, Marju Pajumets, Ülo Väli, Tarvo Valker, Hannes Pehlak, Mihkel Jürgens, Aarne Tuule, Triin Leetmaa, Olavi Vainu ja Gunnar Sein) ning I kaitsekategooria

liikide puhul kas iga-aastastest või paariaastase intervalliga toimuvatest pesavaatlustest. Metsakoosluste kohta pärinevad andmed 2009., 2012., 2014. ja 2020. aastal toimunud metsaelupaigatüüpide inventuuridest (eksperdid Taimo Türnpu, Renno Nellis, Anni Kurisman, Tõnis Ruber, Helle Rennu ja Kadi Lehtpuu). Poollooduslike koosluste ja kaitsealuste taimeliikide kohta pärinevad andmed 2009., 2012., 2017. ja 2020. aastal toimunud inventuuridest (eksperdid Vivika Meltsov, Kaili Kattai, Kaie Kattai, Meeli Mesipuu, Thea Kull, Karin Kaljurand, Oliver Parrest ja Mare Leis). Madalsoode kohta pärinevad kõige uuemad andmed eespool viidatud poollooduslike koosluste inventuurist, kui kaardistati ka kõik senisele Käntu-Kastja hoiualale jäävad liigirikkad madalsood, ja 2020. elupaigatüüpide inventuurist (Renno Nellis). Rabade ning siirde- ja õõtsiksoode kohta pärinevad andmed 1997. aastast (eksperdid Toomas Kukk ja Leho Luigujõe), 2019. aastast (Tõnu Ploompuu ja Arvo Talalaev) ning 2020. elupaigatüüpide inventuurist (Renno Nellis).

Samuti on kaitsekorra väljatöötamisel arvestatud kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamusi (Indrek Sell, 2015). Kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamuse kohaselt tuleks tulevase kaitseala kaitse-eesmärkide hulgast jätta välja rohunepp, kes on kehtiva kaitsekorra kohaselt nii Käntu-Kastja hoiuala kui ka linnuala kaitse-eesmärk. Põhjuseks on ekspert märkinud, et liiki pole alal enam kohatud. Rohuneppi kohati planeeritaval kaitsealal viimati 1990. aastatel, liigi elupaiku kontrolliti 2009. aastal ja siis rohuneppi alal enam ei kohatud. Tõenäoliselt on rohunepi asurkond praegu planeeritaval kaitsealal välja surnud ning selle põhjuseks on liigi asurkonna üldine arvukuse vähenemine ja kaitseala liigniiskete luhaniitude vähesus. Siiski leidub alal rohunepi jaoks sobilikke niiskeid luhaniite ning planeeritava kaitseala taastasustamine rohunepi poolt on tõenäoline, kui liigi asurkond hakkab taastuma ja ala luhaniidud on järjepidevalt hooldatud (juba praegu hooldatakse valdavalt osa piirkonna luhtadest). Kuna praegu on olemas võimalus rohunepi asurkonna taastamiseks, on otstarbekas liik endiselt ala kaitse-eesmärgiks jätta.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja LKS alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusliku ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kavandatud kaitseala jagatud kolme sihtkaitsevööndisse (Käntu, Läti ja Üdruma) ning ühte piiranguvööndisse (Käntu-Kastja).

Seniste kaitstavate alade piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse eelnõukohase määrusega Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määrust nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” ning tunnistatakse kehtetuks selle § 1 lõike 1 punkt 16 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart. Lisaks muudetakse Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrust nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas” ning tunnistatakse kehtetuks selle § 1 lõike 1 punkt 10 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart.

Kaitse-eeskirja eelnõuga ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna adru kaitsealal ei kasva ning pilliroogu ei kasva seal sellisel hulgal, et selle varumist tuleks eraldi reguleerida.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Läti sihtkaitsevööndis kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis suur-konnakotka pesitsusajal 15. märtsist 31. augustini. Mõlema liigi puhul on häirimine pesitsusperioodil väga oluline ohutegur ning haudumise kõige tundlikumas faasis piisab pesitsuse nurjamiseks ühestainsast ettevaatamatust käigust pesa lähedusse¹³⁷. Viibimispiirang ei kehti järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Käntu sihtkaitsevööndis, kus asuvad väike-konnakotka pesapaigad, liikumispiirangut ei ole. Kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt on sobiva suurusega sihtkaitsevöönd avamaal ligikaudu 2 km raadiuses ja puistus vähemalt 500 m raadiuses pesast, mis välistab majandustegevuse ja võimaldab seada pesitsusperioodiks liikumispiirangu. Seega on moodustatud liikumispiiranguga Läti sihtkaitsevöönd, mis hõlmab kaljukotka jaoks olulist Käntu sood. Suur-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt hõlmab sobiva suurusega sihtkaitsevöönd suurkonnakotka pesapuud ja seda ümbritsevat elupaika üldjuhul 500 m raadiuses, sobiva puistu puudumise korral vähemalt 250 m raadiuses pesast. Kaitsealadel võiks sihtkaitsevööndi ulatus ümber pesapuud olla sobivas pesapuistus isegi kuni 1 km ulatuses. Kuna pesitsusaegne häirimine on oluline ohutegur, on pesitsusperioodiks vajalik liikumispiirangu seadmine¹³⁸. Väike-konnakotka seisund on Eestis stabiilsem kui suur-konnakotkal ning see liik ei ole häirimise suhtes nii tundlik, kuid siiski on oluline, et kõige tundlikumal perioodil, pesitsuse algusfaasis aprillist mai lõpuni ei häiritaks pesitsust¹³⁹. Samuti ei ole nii suurele alale nagu Käntu sihtkaitsevöönd liikumispiirangu seadmine proportsionaalselt õigustatud, samuti ei ole üheselt mõistetavuse mõttes otstarbekas teha eraldi sihtkaitsevööndi laigukesi aladele, kus

¹³⁷ Sein, G. (Kotkaklubi). 2018. Kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) kaitse tegevuskava 2019–2023.

¹³⁷ Väli, Ü. 2020. Suur-konnakotka (*Clanga clanga*) kaitse tegevuskava 2021–2025.

¹³⁸ Sein, G. (Kotkaklubi). 2018. Kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) kaitse tegevuskava 2019–2023.

¹³⁸ Väli, Ü. 2020. Suur-konnakotka (*Clanga clanga*) kaitse tegevuskava 2021–2025.

¹³⁹ Abel, U. (Kotkaklubi). 2018. Väike-Konnakotka (*Aquila pomarina*) kaitse tegevuskava 2018–2022.

kotkad pesitsevad. Seega on üldiselt Käntu sihtkaitsevööndis lubatud viibida, kuid kui pärast kaitse-eeskirja kinnitamist leitakse I kaitsekategooria kaitsealuse linnuliigi pesapaik, mis asub sihtkaitsevööndis, lähtutakse looduskaitseaduses esitatud isendikaitsest ning seega on keelatud lindude tahtlik häirimine, eriti pesitsusperioodil ning pesade ja munade tahtlik hävitamine ja kahjustamine. Kui I kaitsekategooria kaitsealuse linnuliigi pesapaik leitakse piiranguvööndis või väljaspool kaitseala, moodustatakse selle ümber looduskaitseaduse alusel ringikujuline püsielupaiga sihtkaitsevöönd ja seal hakkab kehtima liikumispiirang (pesitsusperioodil 15. märtsist 31. augustini).

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õue- ja haritavaal maal ja kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleva kinnisasjal (sh õuealal) telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemise eesmärgil jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Telkimine ja lõkke tegemine õue- ja haritavaal maal selleks ettevalmistamata kohas on lubatud, kuna seal ei kahjusta need tegevused kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistamata kohas võib lõket teha kaitse korraldamisega seotud tegevustel, näiteks koosluste hooldustöödel, raiejäätmete või heina põletamisel. Kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud telkimis- ja lõkkekohti kaitsealal praegu ei ole, kuid kaitsekord võimaldab vajaduse korral neid tulevikus rajada.

Kaitsealal on lubatud pidada jahti. Tulenevalt jahieeskirjast on lubatud metskitse-sokujaht (lubatud on varitsus-, hiilimis- või peibutusjaht) alates 1. juunist kuni 31. detsembrini ning metssea varitsus- või hiilimisjaht aasta läbi (ajujaht, jaht jahikoeraga ning põrsastega emise varitsus- või hiilimisjaht on lubatud 1. oktoobrist jahiaasta lõpuni). Sokujahi ajaks on kõige tundlikum kotkaste (ja ka teiste linnuliikide) pesitsusaeg läbi ning üksikud häiringud metssea jahil ei ole eeldatavasti nii suured, et see mõjutaks oluliselt lindude pesitsusedukust. Teistele jahiulukitele võib alal jahieeskirja kohaselt jahti pidada väljaspool peamist lindude pesitsusperioodi. Lisaks on häirimise suhtes kõige tundlikumate linnuliikide jaoks seatud vastavatesse sihtkaitsevööndistesse liikumispiirangud. Seetõttu ei seata kaitsealal jahipidamisele ajalisi lisapiiranguid.

Kaitseala vetel on lubatud kalapüük ja ujuvvahendiga sõitmine. Kaitseala jõgedel toimub harrastuslik kalapüük ning veeliiklus põhiliselt väikese mootoriga ujuvvahendite ja mootorita ujuvvahenditega. Jõe-elustiku seisukohast reguleerib kalapüügieskiri harrastuslikku kalapüüki nendel jõgedel piisavalt ning senine ujuvvahenditega liiklemise praktika ei ole põhjustanud jõe ja selle elustiku seisundi halvenemist¹⁴⁰. Enamik linnuliike, kes on kaitse-eesmärgiks seatud, pesitsevad peamiselt metsas või luhaaladel, vaid jäälind pesitseb jõe kallastel. Siiski pole jäälind häirimise suhtes nii tundlik, talle on olulisem veekogu hea seisund. Luhas pesitsevatele lindudele pakub jõel kalapüügist ja ujuvvahendiga liiklemisest tuleneva häiringu suhtes leevendust jõekalda ja luhaniidu taimestik, kuna luhta hakatakse niitma alles 10. juulist. Ujuvvahendiga liiklemisel on oluline, et jõele minnakse vaid ettenähtud kohtadest ega sõidetaks luhaaladel. Kalapüügiks ja ujuvvahendiga sõitmiseks sobivad kaitsealale jäävad Kasari ja Vigala jõgi (väheses ulatuses ka Velise jõgi) ning Öeruma oja.

¹⁴⁰ Pall, P., Järvekülg, R., Järvekülg, T., Sinimets, A., Timm, H., Vilbaste, S. 2020. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi jõgede hüdrobioloogiline seire ja uuringud 2019. aasta aruanne. Tartu: Eesti Maaülikool.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel, jalgrattaga radadel. Kaitseala valitseja nõusolekul on sõidukiga sõitmine väljaspool teid lubatud kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimisel ja olemasolevatele hoonetele juurdepääsuks mööda ajalooliselt väljakujunenud teid. Kooskõlastuse ujuvvahendi transportimiseks väljaspool teed ja sõitmiseks ajalooliselt väljakujunenud teedel saab anda juhul, kui sellega ei kahjustata pinnast ega kaitseväärtusi. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Teede all mõistetakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid teid, kui nende kasutamine on võimalik pinnast kahjustamata. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Olenevalt pealiskihist jagunevad teed kattega teeks, kruusateeks ja pinnasteeks. Pinnastee on põllu-, metsa- või muu selline pealiskihita tee, mis on teeks rajatud või sõidukite liikumise tulemusena selleks kujunenud. Riigikohtu 06.03.2007 otsuse nr 3-3-1-94-06 p 14 alusel võib pinnastee olla ehitusseaduse tähenduses ehitatud ning selle rajaja on tuvastatav, samas aga on pinnastee puhul võimalik ka see, et tee on moodustunud pikaajalise kasutamise tulemusel. Seega mõistetakse teede all ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid. Asjaolu, et osa sõiduradu on kujunenud kaitsekorralduslike tööde, nagu poollooduslike koosluste hooldamise tagajärjel, ei muuda neid veel (pinnas)teedeks, kuna need pole ajalooliselt väljakujunenud ja tavapäraseks liiklemiseks ette nähtud, vaid on tekkinud kaasneva nähtusena kaitse korraldamise tööde käigus. Sõidukiga sõitmise piiramine sellistel sõiduradadel on vajalik kaitsealuste elupaigatüüpide taimkatte ja kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustamise vältimiseks. Kuna tegemist on tallamisõrnade märgade kooslustega, tekivad rööpad veerohkel ajal kiiresti ning märjemates kohtades sõidetakse sel juhul üha laiemalt mööda pinnasteede servaala ja selle tagajärjel kahjustatud alad järjest suurenevad. Oluline on tagada, et kaitseala jõgedel ujuvvahendiga liiklemiseks minnakse jõele ettenähtud kohtadest ja ujuvvahendi veeni viimiseks ei sõidetakse luhaaladel. Juhul kui jõeni viib tee või ajalooliselt välja kujunenud ja kasutuses olev tee, mida on võimalik kasutada pinnast kahjustamata (selline tee on näiteks katastriüksusel 34202:002:0100), siis seda mööda tohib sõita ujuvvahendi veeskamiseks. Käntu-Kastja looduskaitsealal ei ole ametlikke veesõidukite veeskamiskohti. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Vastavalt liiklusseaduse (edaspidi *LS*) §-le 153 reguleerib maastikusõidukiga sõitmist kaitsealal kaitse-eeskiri. Kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti, siis *LS* § 154 järgi tohib maastikusõidukiga teel sõita jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab liikluskorraldusvahend. Muudel juhtudel on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel (sh jahipidamisel looma väljavedamine mootorsõidukiga) ning põllu- ja metsamajandustöödel. Sõidukiga sõitmise piirangud on kehtestatud selleks, et vältida kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi, samuti kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustumist, kuna mitmel pool kaitsealal on tegemist õrna või pehme pinnasega kooslustega.

2.5.3. Vajalik tegevus

Poollooduslike koosluste aladel on nende ilme ja liigilise koosseisu säilitamiseks vajalik niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik tegevus, kuna hooldamata kooslused (eri niidutüübid) võsastuvad või kasvavad täis pilliroogu ning poollooduslikke kooslusi hooldamata pole võimalik tagada kaitse-eesmärgiks nimetatud elupaigatüüpide

soodsat seisundit. Vastavalt looduskaitseadusele on kinnisasja valdajal õigus poolloodusliku koosluse säilimiseks vajaliku töö tegemiseks taotleda poolloodusliku koosluse hooldamise toetust vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus”. Kaitsealal on EELIS-esse kantud umbes 633 ha erinevaid poollooduslikke kooslusi, sh 12 ha puisniite. Tegevuste maht on kavandatud Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskavaga. Kuna erinevad poollooduslikud kooslused on senise Käntu-Kastja hoiuala ja tulevase kaitseala kaitse-eesmärgiks, siis on nende hooldamine ja taastamine I ja II prioriteediga tegevus.

Lisaks on sookoosluste taastamiseks vajalik teatud kraavide sulgemine. Kraavide sulgemise vajadus on määratud kaitsekorralduskavaga. Kaitsekorralduskavaga on ettenähtud Käntu soo ja selle ümbruse märgade metsade veerežiimi taastamine. Kuna tegemist on valdavalt riigimaa le jääva alaga, siis viib taastamist läbi RMK. Enne taastamistõid laseb RMK koostada projekti, milles täpsustatakse sulgemist vajavad kraavid ja pannakse paika sulgemise meetod, samuti kooskõlastatakse projekt osapooltega, keda see tegevus puudutab. Juhul kui eramaaomanik ei ole nõus planeeritavate tegevustega tema kinnistul, projekteeritakse tegevus selliselt, et see ei mõjuta kooskõlastust mitte andnud maaomaniku kinnistut. Kui veerežiimi ei ole võimalik taastada ilma, et see mõjutaks oluliselt ümbritsevaid alasid, siis ei viida projekti ellu. Tegevus on vajalik, et taastada sookoosluste veerežiim ja seeläbi tagada nende soodsa seisundi säilimine.

2.5.4. Keelatud tegevused

Tegevused, mis on keelatud, kui nendeks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet (sh loodusliku rohumaa üles kündmine), koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatis kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba või esitada ehitusteatis, ja jahiulukeid lisaõõta.

2.5.5. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.6. Sihtkaitsevöönd

2.5.6.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilimiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Üdruma, Läti ja Käntu sihtkaitsevöönd.

Üdruma sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuste ja ohustatud liikide (suur- ja väike-konnakotka) häirimise vältimine ning nende elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade (soostuvad ja soo-lehtmetsad) ja poollooduslike koosluste (sinihelmikakooslused, puisniidud, niiskuslembede kõrgrohud) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine. Lisaks kaitstakse Üdruma sihtkaitsevööndis II kaitsekategooria kaitsealuseid liike (valgeselg-kirjurähn ja kaunis kuldking) ja III kaitsekategooria kaitsealuseid liike (väike-kirjurähn, laanepüü, händkakk ja künapuu) ning nende elupaiku ja kasvukohti.

Läti sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuse ja ohustatud liigi (kaljukotkas) ning tema elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade (vanad loodusemetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad) ning sooelupaikade (rabad ning siirde- ja õõtsiksood) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine. Lisaks kaitstakse Läti sihtkaitsevööndis II kaitsekategooria kaitsealuseid liike (kanakull ja valgeselg-kirjurähn) ja III kaitsekategooria kaitsealuseid liike (väike-kärbsenäpp, väike-kirjurähn, teder, laanepüü, händkakk, öösorr ja künapuu).

Käntu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse, metsaelupaikade (vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad) ja sooelupaikade (rabad ning siirde- ja õõtsiksood) ning poollooduslike koosluste (lamminiidud, liigirikkad madalsood, niiskuslembede kõrgrohud ning aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud) soodsa seisundi säilitamine ja taastamine ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Peale loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitstakse Käntu sihtkaitsevööndis I kaitsekategooriasse kuuluvaid kotkaliike (kaljukotkas ja väike-konnakotka), II kaitsekategooriasse kuuluvaid liike (kanakull, valgeselg-kirjurähn, rohunepp, metsis, kärbesõis, kuninga-kuuskjalg, täpiline sõrnkäpp, eesti soojumikas ja aasnelk) ning III kaitsekategooriasse kuuluvaid kaitsealuseid liike (väike-kirjurähn, väike-kärbsenäpp, teder, laanepüü, händkakk, öösorr, rukkirääk ja künapuu) ning nende elupaiku ja kasvukohti.

2.5.6.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud. Kõrge väärtusega elupaikade seisundi säilitamiseks on oluline, et suurt lokaalset mõju omada võiv tegevus, nagu rahvaüritus, toimuks vaid selleks ette nähtud kohas. Ettevalmistatud kohtade vajadus ilmnes ka Käntu-Kastja loodusala kaitsekorralduskava koostamise käigus ning seetõttu kavandatakse nimetatud kaitsekorralduskava abil populaarsematesse kohtadesse, kus inimeste viibimine kaitstava ala väärtusi ei ohusta, rajada külastustaristu. Külastustaristu rajamise täpsemad asjaolud selgitatakse välja kaitsekorralduskava edasise menetluse käigus. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Erandeid võib kaitseala valitseja lubada oma kaalutusotsusega, suunates rahvast vähem tallamis- ja häirimistundlikesse piirkondadesse ning välistades kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavaid üritusi. Rahvaürituse korraldamine väljaspool selleks ettevalmistatud kohta pole üldjuhul lubatud, et vältida juhuslikes kohtades elustiku häirimist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Veerežiimi taastamise all peetakse eelkõige silmas sookooslustes ja niisketel niitudel endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Need on tegevused, mis on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist saab kaitseala valitseja vastavalt vajadusele suunata. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui hoiutööde tegemine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hoiutööde tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hoiutööde tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja, kui tuleb eemaldada voolutakistusena voolusängist üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi. Niisamuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi, sealhulgas tuleb arvestada võimalikku viibimispiirangut. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus, koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks vajalik tegevus. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, samuti metsa- ja võsaraiet vaadete avamiseks ning maastikuilme säilitamise ja taastamise eesmärgil. Kaitsealal olevates puistutes võib lubada liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et anda valgust vanadele puudele ning laialehiste puude järelkasvule. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks vara- ega hilispesitsejaid (kakulised, rähnilised, kotkad jt), mistõttu võib kaitseala valitseja sõltuvalt elustiku liigilisest koosseisust seada raietele ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitsejaga tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Poollooduslike koosluste kujundamine hõlmab ka metssigade tegutsemisjälgede silumist. Peale eeltoodu on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevused kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks, näiteks võldase elupaikade seisundi parandamiseks vajalikud tegevused.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud tee või tehnovõrgu rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks ja tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala tarbeks ning olemasolevate ehitiste hooldustööd ja rekonstrueerimine. Kaitseala valitseja võib lubada rajada rajatisi, mis ei ohusta kaitse-eesmärkide saavutamist või mis on hädavajalikud. Seega on võimalik lubada kaitsealale ehitada neid rajatisi, millel puudub negatiivne mõju kaitseala loodusväärtustele, näiteks niitmistehnikaga niidule pääsu tagamiseks

teede ja ülepääsude, sh jõgedest ülepääsude, külastustaristu ning heinaküünide ja muu sellise rajamist või näiteks paigaldada elektriline maakaablis, püstitada infotahvleid, kaitseala tähised ja suunaviitasid. Niisamuti võib osutada poollooduslike koosluste hooldamise tagamiseks vajalikuks üksikkraavide likvideerimine või rajamine, mida saab samuti kaitseala valitseja kaaluda lähtuvalt kaitse-eesmärkidest. Kuna ehitamise mõju nii eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti rajatise eripärast, nagu asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg, siis tuleb seda iga kord eraldi hinnata, mistõttu on see tegevus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Kaitseala tarbeks rajatise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene rajatisele kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Ehituskeeluvööndisse võib olla vajalik ehitada lisaks sildadele näiteks linnuvaatlustorne ja muid matkarajatisi. Kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse (kaitseala läbivatel jõgedel on ehituskeeluvöönd 50 m laiune) ehitamist võimaldab LKS § 38 lõige 7, mis reguleerib ehituskeeluvööndi korra erisusi. Kaitseala valitseja nõusolekul on olemasolevate ehitiste hooldamine lubatud, et võimaldada vajaduse korral hooldada olemasolevaid teid, truue jm ehitisi. Lisaks on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul olemasolevate ehitiste rekonstrueerimine, et võimaldada rekonstrueerida tee või tehnovõrgu rajatist olemasoleva tee või tehnovõrgu rajatise asukohal ja kaitsevööndis. Ka nende tegevuste korral on oluline hinnata tegevuse mõju nii eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale ning vajaduse korral suunata tegevust selliselt, et loodusväärtuste kaitse oleks tagatud.

2.5.6.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, arvestades määrusega sätestatud erisusi (nt marjade ja seente korjamine).

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevused. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevusi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Loodusvara kasutamisenä käsitletakse kõikide loodusviljade kasutamist asjaõigusseaduse tähenduses, välja arvatud need kasutusviisid, mida kaitse-eeskiri lubab (marjade ja seente korjamine, metsa kõrvalkasutus jne).

Lisaks eeltoodule on keelatud inimeste viibimine Läti sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Põhjendused liikumispiirangute seadmise kohta on esitatud peatükis 2.5.2.

2.5.7. Piiranguvöönd

2.5.7.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Käntu-Kastja piiranguvöönd. Selle kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi eesmärk on olla puhervööndiks kaitseala tundlikumate väärtuste (kaitsealuste liikide elupaigad ja kasvukohad ning kõrge väärtusega loodusdirektiivi elupaigatüübid) ning majandusmetsade ja teiste majanduslikult kasutatavate alade vahel (sh kaitseala läänepiiri taha jääv turbakaevandus). Piiranguvööndisse jäävad valdavalt vähemväärtuslikud metsad (noored, tugeva kuivendusemõjuga, raiejälgedega vms). Lisaks jäävad piiranguvööndisse niidukooslused. Piiranguvööndisse jäävad kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad, liigirikkad niidud lubjavesel mullal, niiskuslembedes kõrgrohus, lamminiidud, puisniidud, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud, liigirikkad madalsood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, puiskarjamaad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad. Piiranguvööndis kaitstakse ka II kaitsekategooriasse kuuluvaid kaitsealuseid liike (jäälinde, valgeselg-kirjurähn, metsis, tõugjas, paksukojaline jõekarp, aasnelk, kaunis kuldking, ja eesti soojumikas) ja III kaitsekategooriasse kuuluvaid kaitsealuseid liike (väike-kirjurähn, väike-kärbsenäpp, rukkirääk, händkakk, teder, laanepüü, saarmas, võldas ja künnapuu) ning nende elupaiku ja kasvukohti. Lisaks kaitstakse piiranguvööndis loodusdirektiivi II ja V lisa liiki jõesilmu ja tema elupaiku.

2.5.7.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-des 7 ja 16. Lisaks on piiranguvööndis lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistamata ja tähistamata kohas. LKS § 31 lõike 2 punkti 11 kohaselt saab piiranguvööndis reguleerida vaid rahvaürituse korraldamist selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas.

Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine on lubatud ainult õuemaal, kuna nende kasutamine väljaspool õuemaad mõjutab koosluste looduslikku tasakaalu ja elustiku mitmekesisust ning muudab oluliselt metsa- ja niidukoosluste taimkatte liigilist koosseisu. Lisaks on lubatud mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine põllu- ja õuemaal. Nimekiri lubatud vahenditest on esitatud Euroopa Komisjoni 5. septembri 2008. a määruse (EÜ) nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga¹⁴¹, lisas. Väetise, taimekaitsevahendi ja biotsiidi kasutamisel tuleb järgida ka biotsiidide, taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamist reguleerivaid teisi seaduseid, määruseid ja arengukavasid, mis peaksid tagama nende ohutu kasutamise inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Üleüldine suund on vähendada pestitsiididest inimeste tervisele ja keskkonnale tulenevaid riske ning saavutada taimekaitsevahendite säästvam kasutamine. Näiteks reguleerib väetiste kasutamist ka veeseadus, mis sätestab, et väetiste laotamine lennukilt on keelatud; mineraalväetist ei tohi laotada juhul, kui maapind on külmunud, lumega kaetud, perioodiliselt üleujutatud või veega küllastunud; lämmastikku sisaldavat mineraalväetist ei tohi laotada 15. oktoobrist kuni 20. märtsini. Piiranguvööndisse jääb põllu ja õuemaad vaid vähesel määral (128,5 ha ja 4,7 ha). Samuti majandatakse juba praegu põllumaadel keskkonda säästvalt ja kasutatakse mahepõllumajandusvõtteid. Aladele on taotletud mahepõllumajandusliku tootmise toetust

¹⁴¹ Komisjoni 5. septembri 2008. a määrus (EÜ) nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32008R0889>.

ja/või kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetust, mis tähendab, et maaomanikud on teadlikud taimekaitsevahendi, väetise ja biotsiidi kasutamisega kaasnevast keskkonnamõjust ja arvestavad seda.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas. Paljud kaitseväärtused asuvad piiranguvööndis, kuna nende fragmentaarse paiknemise tõttu ei ole võimalik neid tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Üle 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist, nii et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi.

Piiranguvööndis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuste rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks.

Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitise (ka teed ja tehnovõrgu rajatised), kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine. Kaitseala tarbeks on lubatud rajatise püstitada ka ehituskeeluvööndisse. Kaitseala piiranguvööndisse jääb ka õuelasid, mistõttu on põhjendatud jätta võimalus hoonete püstitamiseks tingimusel, et see ei kahjusta ala looduväärtusi. Ehitamiseks nõusoleku andmisel lähtub kaitseala valitseja nende alal asuvate looduväärtuste paiknemisest, mille kaitseks on looduskaitseala moodustatud. Kaalutusotsuse tegemisel arvestab kaitseala valitseja, et tegevus ei mõjutaks negatiivselt kaitstava elupaigatüübi ega kaitsealuse liigi elupaiga seisundit. Kaitseala tarbeks võib osutada vajalikuks mõne rajatise (vaatetorni, infotahvli) paigaldamine ehituskeeluvööndisse, mistõttu eeskirjaga seda lubatakse.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud lageraie hall-lepikutes, sealjuures peab hall-lepa osakaal puistus olema vähemalt 70%, langi pindalaga kuni 1 ha ning aegjäre- ja häilraie langi pindalaga kuni 2 ha. Vastavalt looduskaitseaduse §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Hall-lepa osakaalu seadmine tagab, et lageraietest jäävad puutumata segalehtpuistud, kus hall-lepp on küll peapuuliik, kuid kus selle osakaal võrreldes teiste lehtpuudega kokku on samaväärne. Sellised segalehtpuistud on looduskaitsealalt väärtuslikumad ja mitmekesisemad kui puht hall-lepikud. Lageraiet võib eelkõige lubada sellistes hall-lepikutes, mis on tekkinud põldude või muude inimtegevusest mõjutatud lagedate alade kinnikasvamisel. Lageraielangi ning aegjäre- ja häilraie langi lubatud suurusele on seatud piirangud võrreldes metsaseaduses lubatud suurima langi pindalaga, sest piiranguvööndi metsad on puhveralaks sihtkaitsevööndis paiknevatele väärtuslikele metsadele, seega on nende metsade säilimine oluline üleminekualana lagedate niiduelupaikade ja metsaelupaikade vahel, kuna need vähendavad kaitse-eesmärgiks olevatele (linnu)liikidele mõjuvat servaepekti. Kõige ilmsema ja tugevama efektiga on valgusolude ja sellega seotud tegurite muutumine. Inimtekkeliste tegurite (nt lageraie) puhul on iseloomulikuks servaepekti tõttu vähenenud välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Seetõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raiete toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel.

Raie tüübi ja raielangi suuruse reguleerimine on vajalik selleks, et muutused elupaiga struktuuris ei oleks järsud ega tugevad ning metsas säiliks igal ajahetkel teatud hulk olulisi elemente. Aegjäre raiega raiutakse metsa järkude kaupa, mistõttu toimuvad keskkonnamuutused sujuvamalt ning seetõttu pole mõju niivõrd järsk ja tugev kui näiteks

lageraiel. Nii on liikidel rohkem aega muutustega kohaneda. Häilraied on väikese pindalaga ja sarnasemad looduslikule häilule. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Käntu-Kastja looduskaitseala piiranguvööndisse jääb 209,6 ha metsamaad (põhikaardi järgi 316,3 ha), millest on praegu raievanuse saavutanud juba 146,5 ha, see moodustab 64% (põhikaardi järgi 45%) piiranguvööndi metsadest, mida oleks võimalik lühikese aja jooksul maha raiuda. Lageraie, v.a hall-lepikutes, ja veerraie ei ole lubatud. Lageraiega kaasneva servaeefekti mõjul väheneb ka välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Seetõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raiete toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel. Peale selle vähendab lageraie puistu struktuuri mitmekesisust, sh erivanuselisust. Veerraie suurendab samuti servaeefekti ja tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore, mis suurendaksid ka tormimurru ja -heite ohtu. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on sellest põhjustatud häiring suurem võrreldes aegjärgse või häilraiega ning lageraiel on lubatud langi pindala väiksem. Erand lageraie lubamiseks hall-lepikutes on tehtud seetõttu, et hall-lepikute lühikese eluea tõttu ei ole neid otstarbekas majandada aegjärgse või häilraiega. Hall-lepad kasvavad suhteliselt kiiresti ja saavutavad küpsuse juba 30–40-aastaselt. Puistutes, kus metsa on võimalik majandada aegjärgse või häilraiega, tuleks eelistada neid raieviise lageraie ees (v.a eespool käsitletud hall-lepikutes). Käntu piiranguvööndis on hall-lepikuid 96,6 ha (arvestatud peapuuliigi järgi), kus keskmine eraldise suurus on 2 ha, seega on 1 ha suurune raiepiirang igati asjakohane, et vältida suurte lagedate alade teket. Aegjärgse ja häilraielangi suuruse piiramine on vajalik metsamajanduse intensiivsuse reguleerimiseks ja nii hoitakse ära liikidele sobimatute suurte lankide teke. Lisaks tagab see metsade vanuselise koosseisu mitmekülsuse, kuna siis tehakse uuendusraieid pikema aja jooksul ja suuremat osa vööndi metsaalast ei uuendata korraga. Pindalaliselt suuremate lankidena raiumine tähendaks seda, et metsas toimuksid suured muutused suhteliselt lühikese aja jooksul, sh maastikuilmes, kuna langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Kaks hektarit on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenemine, kuna kõrval asuvate metsade mõju on veel küllaltki suur.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raiel jätta ühe hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades laialehiseid puid, mände, kuuski ja haabu, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Sätestatud tihumeetrite hulk võimaldab jätta maastikus osa säilikpuuid alles ka väiksemate rühmadena ja teised puud hajusalt. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse säilitamise seisukohast oluliste elementide säilimine, mis aitab hoida nii konkreetset puistus kui ka kumulatiivselt piiranguvööndis tervikuna mitmekesisust elustikku. Peale selle vähendab metsa jäetavate puude hulk ka servaeefekti negatiivset mõju.

Selleks et tagada laialehistel puudel elavate liikide (kopsusamblik, sulgjas õhik) elupaikade ja loodusliku mitmekesisuse säilimine, tuleks puistus, kus laialehiste puuliikide osakaal on vähemalt 50%, kaaluda aegjärgse ja häilraie keelamist. Kaalutlusotsuse tegemisel tuleb arvestada puistu vanust ja nimetatud liikide olemasolu alal. Raie tegemisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liigiline ja vanuseline mitmekesisus. See on oluline eeskätt liikide kasvukohtade ja levikukoridoride säilimiseks. Sellega soodustatakse puistu mitmekesisust, haruldaste ja ohustatud liikide levikut ning nende liikide elupaikade säilimist.

Tulenevalt alal asuvatest kaitsealustest liikidest saab kaitseala valitseja vajaduse korral seada raiele ajalisi piiranguid.

2.5.7.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, kuna kaitsealal on valdavalt levinud erinevad (liig)niisked kooslused, mida ohustab kõige rohkem veerežiimi muutus. Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, kuna see ohustaks elupaigatüüpide ning kaitsealuste ohustatud ja haruldaste liikide säilimist.

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Puhtpuistu kujundamine (välja arvatud metsise elupaigas männipuistu kujundamine) ja energiapuistu rajamine rikub metsakoosluste looduslikku tasakaalu ning liikide ja vanuse mitmekesisust.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on üldjuhul keelatud, sest see kahjustab piirkonnas levinud tallamisõrnu kooslusi ja taimede kasvukohti. Samas võib kaitseala valitseja anda loa puidu kokku- ja väljaveoks ka külmumata pinnaselt, kui pinnas seda võimaldab.

3. Menetluse kirjeldus

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eeskirja menetluse jooksul toimus kaks avalikku väljapanekut ja kaasamiskoosolekut. Esimene avalik väljapanek toimus ajavahemikul 10.05.–22.06.2021. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 06.05.2021 kohaliku levikuga ajalehes Pärnu Postimees ja 08.05.2021 kohaliku levikuga ajalehes Lääne Elu ning 03.05.2021 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht. Lisaks avaldati eelnõu avalikustamise teade 30.04.2021 ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded. Lisaks korraldati 03.06.2021 veebikeskkonnas (MS Teams) eelnõu tutvustav infopäev ning 16.06.2021 toimus eelnõu arutelu Lääne-Nigula ja Martna Vallavalitsuse esindajatega. Avalik arutelu toimus 16.08.2021 Penijõe mõisas.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta maaomanikele ja huvigruppidele Eesti Erametsaliidule, Eesti Metsa Abiks, Eesti Jahimeeste Seltsile, Eestimaa Looduse Fondile, Lääne-Nigula vallale, Lääneranna vallale, Märjamaa vallale, Maa-ametile, Transpordiametile ja Riigimetsa Majandamise Keskusele tutvumiseks ning arvamuse avaldamiseks. Menetluse dokumentidega sai tutvuda paber kandjal avaliku väljapaneku perioodil eelneval kokkuleppel Keskkonnaameti Pärnu kontoris, Matsalu rahvuspargi külastuskuses Penijõe mõisas, Lääneranna vallavalitsuses, Lääne-Nigula vallavalitsuses ja Märjamaa vallavalitsuses. Lisaks olid kõik materjalid kättesaadavad Keskkonnaameti veebilehel www.keskkonnaamet.ee.

Ettepanekute esitamise tähtaeg oli 22.06.2021. Selleks ajaks saabus Keskkonnaametile kaheksa kirja arvamuste ja ettepanekutega, millele Keskkonnaamet vastas enne avaliku arutelu. Avalikul arutelul esitati samuti ettepanekuid, millele Keskkonnaamet vastas kohapeal või hiljem kirjalikult. Maaomanike ja huvigruppide seisukohtade ja ettepanekute kokkuvõtted on esitatud tabelis 1.

Kuna pärast esimest väljapanekut muudeti kaitse-eeskirja eelnõu lahendust, korraldati teine avalik väljapanek. Teine avalik väljapanek toimus ajavahemikul 21.03.–18.04.2022. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 16.03.2022 kohaliku levikuga

ajalehes Pärnu Postimees ja 17.03.2022 kohaliku levikuga ajalehes Lääne Elu ning 17.03.2022 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht. Lisaks avaldati eelnõu avalikustamise teade 15.03.2022 ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded. Avalik arutelu toimus 31.05.2022 Penijõe mõisas.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu uue avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta maaomanikele ja huvigruppidele Eesti Erametsaliidule, Eesti Metsa Abiks, Eesti Jahimeeste Seltsile, Eestimaa Looduse Fondile, Lääne-Nigula vallale, Lääneranna vallale, Märjamaa vallale, Maa-ametile, Transpordiametile, Riigimetsa Majandamise Keskusele ja MTÜ-le Roheline Läänemaa tutvumiseks ning arvamuse avaldamiseks. Menetluse dokumentidega sai tutvuda paberkandjal avaliku väljapaneku perioodil Keskkonnaameti Pärnu kontoris ja Penijõe kontoris. Lisaks olid kõik materjalid kättesaadavad Keskkonnaameti veebilehel www.keskkonnaamet.ee.

Ettepanekute esitamise tähtaeg oli 18.04.2022. Selleks ajaks saabus Keskkonnaametile üheksa kirja arvamuste ja ettepanekutega, millele Keskkonnaamet vastas enne arutelu. Mitmel juhul olid esitatud ettepanekud sarnased esimesel avalikustamisel saabunud ettepanekutega. Teise avaliku väljapaneku jooksul maaomanike ja huvigruppide esitatud seisukohtade ja ettepanekute kokkuvõte on lisatud tabelisse 1 (sinise taustaga).

Tabel 1. Maaomanike ja huvigruppide arvamused ja ettepanekud (tabelis on toodud esimesel ja teisel avalikul väljapanekul esitatud ettepanekud)

<i>Ettepaneku tegija</i>	<i>Ettepaneku sisu</i>	<i>Tulemus</i>
Eraisik U. K	Esimene avalikustamine Arvata looduskaitsealale katastriüksused (44202:002:1042; 34202:002:0090; 44101:001:0701), mis jäävad kehtiva kaitsekorra järgi hoiualale.	Arvestatud. Kaitsealale arvati need katastriüksused, mis kuulusid ka hoiuala koosseisu.
R. Nellis	Esimene avalikustamine 1. Lubada sihtkaitsevööndis ainult maaparandussüsteemide eesvoolude hooldamist. 2. Lisada väike-kirjurähn kaitse-eesmärkide hulka. 3. Laiendada kaitseala mitmes piirkonnas (kokku viis piirkonda).	Arvestatud osaliselt. 1. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Siiski kirjutame seletuskirja täpsemalt, et esimese kaalutlusena tuleb vaadata, kas on võimalik olukorda lahendada eesvoolu hooldamisega. Seega on ennekõike vajaduse korral lubatud hooldused eesvooludel. Kui nende hooldamisega olukorda lahendada ei õnnestu, võib lubada hooldust ka muudel maaparandussüsteemi kraavidel, kui see ei kahjusta kaitse-eesmärke. 2. Lähtuvalt uuema inventuuri andmetest leiame, et ettepanek on asjakohane ja see ala on väike-kirjurähni jaoks oluline. Seega lisame väike-kirjurähni kaitse-eesmärkide hulka. 3. Kaitseala laiendati kolmes ettepanekuna esitatud piirkonnas (kaljukotka elupaigas, suur-konnakotka elupaigas ja rabametsade elupaigatüübis).
	Teine avalikustamine	Arvestatud osaliselt.

	<p>1. Lubada sihtkaitsevööndis ainult maaparandussüsteemide eesvoolude hooldamist.</p> <p>2. Laiendada kaitseala mitmes piirkonnas (kokku neli piirkonda) ning tsoneerida praegu piiranguvööndisse planeeritud metsa- ja madal soo elupaikadega kaetud kaitseala loodeosa sihtkaitsevööndisse.</p>	<p>1. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutõid lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Siiski kirjutame seletuskirja täpsemalt, et esimese kaalutlusena tuleb vaadata, kas on võimalik olukorda lahendada eesvoolu hooldamisega. Seega on ennekõike vajaduse korral lubatud hooldused eesvooludel. Kui nende hooldamisega olukorda lahendada ei õnnestu, võib lubada hooldust ka muudel maaparandussüsteemi kraavidel, kui see ei kahjusta kaitse-eesmärke.</p> <p>2. Kaitseala laiendati ühes ettepanekuna esitatud piirkonnas (väikekonnakotka elupaigas) ja tsoneeriti sihtkaitsevööndisse kaitseala loodeosas metsa- ja madal soo elupaigatüüpide ala.</p>
Eraisik E. P	<p>Esimene avalikustamine</p> <p>Arvata looduskaitsealast välja Tihkani (34202:002:0086), Jõeserva (34202:002:0317) ja Jõeääre (34202:002:0316) katastriüksus. Arvata looduskaitsealasse Kraavi (34202:002:0053) katastriüksus.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Kaitseala piiri muudeti Jõeääre katastriüksusel vastavalt loodusväärtuste ja õueala paiknemisele. Kraavi katastriüksust ei arvatud kaitseala koosseisu, kuna seal puuduvad looduskaitseväärtused.</p>
Martna Vallavalitsus	<p>Esimene avalikustamine</p> <p>1. Lubada olemasolevatel teedel, väljakujunenud radadel ja pinnasteedel sõita sõidukitega ujuvvahendi vette laskmiseks.</p> <p>2. Võimaldada kohalike avalike teede nimekirjas olevate avalike teede kaitsevööndi ulatuses teha teehooldeks ja -hoiuks vajalikke töid kaitse-eeskirjas esitatud piirangutest sõltumata.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>1. Kaitse-eeskirja sõnastust muudeti.</p> <p>2. Kaitsealale jäävad kohalikud avalikud teed on arvatud piiranguvööndisse. Piiranguvööndis ei ole keelatud ehitiste hooldamine, sh teede kaitsevööndis teehoolde ja -hoiuks vajalike tööde tegemine.</p> <p>3. Vajaliku tegevuse all on mõeldud kaitsekorralduskavas esitatud Käntu soo veerežiimi taastamiseks vajalik ala, kus kraavide sulgemisega parandatakse sookoosluse seisundit. Kõik kaalutlused</p>

	<p>3. Eelnõus § 6 all vajaliku tegevusena esitatud kraavide sulgemise vajadust tuleb põhjalikumalt analüüsida või see säte eeskirjast eemaldada.</p>	<p>selles osas, kuidas neid kraave suletakse ja kuidas see mõjutab väljapoole jäävaid alasid, teeb juba Riigimetsa Majandamise Keskus projekti koostamise käigus.</p>
Lääne-Nigula Vallavalitsus	<p>Esimene avalikustamine</p> <p>1. Tuua eelnõusse põhimõtte, et maaomanik või maaomaniku nõusolekul maa kasutaja võib teha lõket väljaspool õuemaad õuemaaga sama katastriüksuse piires väljakujunenud kohas, mis on lõkke tegemiseks ettevalmistatud.</p> <p>2. Täiendada eelnõu § 5 lõike 3 punkti 4 sõnaga „jahipidamisel“.</p> <p>3. Eelnõus § 6 all vajaliku tegevusena esitatud kraavide sulgemise vajadust tuleb põhjalikumalt analüüsida või see säte eeskirjast eemaldada.</p> <p>4. Sõnastada ümber ja viia vastavusse maakatastriseaduse põhimõttega või anda seletuskirjas põhjalikumalt selgitust katastriüksuse kõlviku piiride ja sihtotstarve muutmise sätte kohta.</p> <p>5. Täiendada eelnõu § 11 lõike 2 punkti 7 ja lisada sinna täiendus „Olemasoleva tee, tehnovõrgu või rajatise ehitise asukohale ja kaitsevööndisse võib rajada tehnovõrke või rajatise kui selliste ehitiste vajadus on tingitud põhjendatud avalikust huvist“.</p> <p>6. Täpsustada seletuskirjas liikumispiirangute infot (ptk 2.5.2 esimene lõik).</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>1. Kaitse-eeskirja sõnastust muudeti (lõkke tegemine lubatud ka haritavaal maal). Selline säte täiendus ei ohusta poollooduslike kooslusi, sest valdav osa nendest asub looduslikul rohumaal (vaid 9,3 ha asub haritavaal maal).</p> <p>2. Kuna jahilooma väljavedamine on jahitegevus (mis on kaitse-eeskirjaga lubatud), on lubatud ka looma välja vedada mootorsõidukiga ja eeskirja täiendada ei ole vaja.</p> <p>3. Vajaliku tegevuse all on mõeldud kaitsekorralduskavas esitatud Käntu soo veerežiimi taastamiseks vajalik ala, kus kraavide sulgemisega sookoosluse seisundit parandatakse. Kõik kaalutlused selles osas, kuidas neid kraave sulgetakse ja kuidas see mõjutab väljapoole jäävaid alasid, teeb juba Riigimetsa Majandamise Keskus projekti koostamise käigus.</p> <p>4. Täiendame seletuskirja selgitusega, mida kaitse-eeskirja mõistes selle sättega mõeldakse.</p> <p>5. Kaitse-eeskirja sõnastust muudeti, et vajaduse korral oleks võimalik püstitada tee või tehnovõrgu rajatist ka põhjendatud avalikust huvist lähtuvalt olemasolevate tee või tehnovõrgu rajatise asukohale ja kaitsevööndisse.</p> <p>6. Seletuskirja täiendati liikumispiirangute seadmise osas.</p> <p>7. Kõiki asjaomaseid eramaaomanikke on kaasatud.</p> <p>8. Kaitsealale jäävad kohalikud avalikud teed on arvatud piiranguvööndisse. Piiranguvööndis ei ole keelatud ehitiste</p>

	<p>7. Liikumispiirangu seadmine on eraomandi kasutamisel oluline kitsendus ja seetõttu tuleb eraomanikke kaasata.</p> <p>8. Võimaldada kohalike avalike teede nimekirjas olevate avalike teede kaitsevööndi ulatuses teha teehooldeks ja -hoiuks vajalikke töid kaitse-eeskirjas esitatud piirangutest sõltumata.</p>	<p>hooldamine, sh teede kaitsevööndis teehooldus ja -hoiuks vajalike tööde tegemine.</p>
	<p>Teine avalikustamine</p> <p>1. Täiendada seletuskirja kõlviku piiri muutmise osas.</p> <p>2. Täiendada eelnõu § 11 lõike 2 punkti 7 ja lisada sinna täiendus „Olemasoleva tee, tehnovõrgu või rajatise ehitise asukohale ja kaitsevööndisse võib rajada tehnovõrke või rajatise kui selliste ehitiste vajadus on tingitud põhjendatud avalikust huvist“.</p> <p>3. Kaitse-eeskirja § 11 lõike 2 punkti 8 kohaselt on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd ja rekonstrueerimine. Siin on vastuolu. Mida hooldustööde all mõeldakse? Teeme ettepaneku hooldustööde nõue ära jätta või anda seletuskirjas konkreetne sisu.</p> <p>4. Kas ja kuidas on kavas kotkaste pesitsusperioodil liikumispiirangud ära tähistada (sildid, kaardid)? Meie ettepanek on liikumispiirangu ala ära tähistada.</p> <p>5. Kas kaitse-eeskirjale tehakse ka mõjuhinna, kus käsitletakse, milline on mõju majandustegevusele (sh kohalikule ettevõtlusele) pärast kaitse-eeskirja</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>1. Arvestame ettepanekut ja täiendame kõlviku piiri muutmise osa seletuskirjas.</p> <p>2. Tulenevalt LKS-ist (§ 30 lõike 2 punkt 3 ja lõike 4 punkt 6) on sihtkaitsevööndis keelatud uute ehitiste püstitamine, kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti, kuid kaitse-eeskirjaga võib lubada sihtkaitsevööndis ainult tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu, kaitseala või riigikaitse tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd. Seega ei võimalda LKS kaitse-eeskirjas lubada sihtkaitsevööndisse rajada ehitisi muul otstarbel. Kuna võimalik on kaalutlusotsusena lubada tehnovõrgu rajatise püstitamist kinnistu tarbeks, siis saab lubada olemasoleva liini koridori paigaldada nii näiteks valguskaablit kui ka olemasolevat liini panna maakaablis, kui see töö on vajalik kaitsealal asuvate kinnistute teenindamiseks. Kui liin läheb lihtsalt kaitsealast läbi ja teenindab ainult väljaspool kaitseala olevaid tarbijaid, siis on võimalik lubada ainult olemasoleva liini maakaablis panemist (seda käsitletakse liini renoveerimisena), aga ei saa rajada uut tehnovõrgurajatist, näiteks paigaldada valguskaablit, sest see on uue asja ehitamine. Kõrge- ja Kõrgema looduskaitseala on tsoonitud selliselt, et teed jäävad piiranguvööndisse piisava puhvriga ja piiranguvööndis saab</p>

	<p>kehtestamist nii finantsmajanduslikult kui ka elu kvaliteedile? Teeme ettepaneku, et koostataks sotsiaal-majanduslik analüüs.</p> <p>6. Meie poolt on oluline, et kraavide sulgemine oleks reguleeritud ja oleksime rohkem kursis. Varem olete kinnitatud, et Lääne-Nigula Vallavalitsus kaasatakse RMK projekti. Teeme ettepaneku esitada sellekohane eskiis ja näidata kaardi peal potentsiaalsed asukohad, kus sookoosluste taastamiseks on planeeritud kraavid sulgeda.</p>	<p>kaitseala valitseja nõusolekul lubada uute ehitiste püstitamist, seega on võimalik lubada paigaldada valguskaablit ka näiteks tee kaitsevööndisse. Enamik Käntu-Kastja looduskaitsealale jäävaid liinikoridore on vajalikud kaitsealale jäävate kinnistute teenindamiseks ja jäävad piiranguvööndisse (on üks liin, mis läbib sihtkaitsevööndit ja teenindab väljapoole kaitseala jäävat üht kinnistut). Seega ei tohiks tekkida sisulist konflikti ja vajaduse korral saab lubada tehnovõrkude paigaldamist või renoveerimist. Täiendame selles osas kaitse-eeskirja seletuskirja.</p> <p>3. Lisame kaitse-eeskirja seletuskirja selgituse, kus mõtestame lahti hooldustöö ja rekonstrueerimise, et määruse säte oleks üheselt mõistetav. Vastavalt ehitusseadustikule käsitletakse kaitse-eeskirjas olemasoleva ehitise hooldustöödena toiminguid, mille eesmärk on säilitada või taastada seisund, mille korral ehitis säilitab oma toimivuse ja kasutatavuse ning vastab ehitise kavandatud otstarbe täitmiseks esitatud tingimustele. Rekonstrueerimisena käsitletakse kaitse-eeskirjas ehitamist, mille käigus olemasoleva ehitise omadused muutuvad oluliselt.</p> <p>4. Liikumispiiranguga sihtkaitsevööndid on plaanis tähistada siltidega. Tegemist on tavapärase praktikaga, mida viib läbi Riigimetsa Majandamise Keskus.</p> <p>5. Juhime tähelepanu, et tegemist ei ole täiesti uue loodava kaitsealaga, Käntu-Kastja hoiualana on suurem osa alast olnud kaitse all juba alates 2006. aastast. Seletuskirjas on olemas eraldi mõju hindamise peatükk (ptk 5), kus arvestatakse kaitsekorra muutmisega seonduvat mõju finantsmajanduslikult (saamata jäävat maamaksutulu, maaomandamise kulu, saamata jäävat metsatulu, samas ka lisanduvate PLK toetuste ja metsatoetuste osa). Lisaks on plaanis seletuskirja täiendada ja lisada juurde ka Ernst & Young Baltic AS tehtud metsa ja puidusektori sotsiaal-majandusliku mõju analüüsi kohased hinnangud, kus on arvestatud</p>
--	--	--

		<p>metsamajandamisega seoses saamata jäävat otsest ja kaudset maksutulu ning loomata jäävat lisandväärtust ja mõju töökohtadele raietsükli jooksul.</p> <p>6. Käntu-Kastja loodusalale on koostatud kaitsekorralduskava, milles on ära määratud ala, kus on vajalik sookoosluste taastamiseks kraavide osaline või täielik sulgemine. Lisame kirjale selle kaitsekorralduskava, milles on lk 86 joonisel 12 kujutatud veerežiimi taastamise ala.</p>
Eestimaa Looduse Fond	<p>Esimene avalikustamine</p> <p>1. Arvata luhaalad ja jõgi piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse.</p> <p>2. Piiranguvööndis jalgrattaga sõitmist mitte piirata juhul, kui moodustatakse niidualadele sihtkaitsevöönd.</p> <p>3. Reguleerida ujuvvahenditega sõitmist ja kalapüüki viisil, mis välistaks luhas pesitsevate lindude ja vee-elustiku olulise häirimise.</p> <p>4. Mürkkemikaalide ja väetiste kasutamise regulatsioon põhjalikumalt läbi mõelda.</p> <p>5. Lubada lageraiet vaid kitsaste, kuni puistu kõrguse laiuste lankidena vahetult luhaga piirneval alal.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>1. Piiranguvööndi moodustamisega luha- ja jõealadele ei toimu kaitsekorra olulist leevendamist, kuna praegu kehtiva hoiuala kaitsekorra kohaselt ei ole samuti keelatud maaparandussüsteemide hoiutööd ning ei ole reguleeritud otseselt rohumaal üleskündmist. Tulenevalt sellest ja asjaolust, et hoiuala kaitsekord on taganud niidualade ja jõe hea seisundi ning niidualal ei ole olnud probleeme kuivendamisega ega rohumaade üleskündmisega, ei ole põhjendatud arvata poollooduslike koosluste alad koos jõega sihtkaitsevööndisse.</p> <p>2. Kuna jääme seisukohale, et piiranguvöönd tagab poollooduslike koosluste ja jõe ala hea seisundi säilimise, ei ole plaanis muuta jalgrattaga sõitmise sätet, kuna on vajalik piirata jalgrattaga sõitmist luhaaladel. Samas ei keela see säte jalgrattaga sõitmist oma õuemaal.</p> <p>3. Kaitseala jõgedel toimub harrastuslik kalapüük ning veeliiklus põhiliselt väikese mootoriga ujuvvahendite ja mootorita ujuvvahenditega. Jõe elustiku seisukohast reguleerib kalapüügieeskiri harrastuslikku kalapüüki nendel jõgedel piisavalt ning senine ujuvvahenditega liiklemise praktika ei ole põhjustanud jõe ja selle elustiku seisundi halvenemist. Enamik kaitse-eesmärgiks seatud linnuliike pesitsevad peamiselt metsas või</p>

		<p>luhaaladel, vaid jäälind pesitseb jõe kallastel. Siiski pole jäälind häirimise suhtes nii tundlik, talle on olulisem veekogu hea seisund. Luhas pesitsevatele lindudele pakub jõel kalapüügist ja ujuvvahendiga liiklemisest tuleneva häiringu suhtes leevendust jõe kallaste ja luhataimestik, kuna luhta hakatakse niitma alles 10. juulist. Ujuv vahendiga liiklemisel on oluline, et jõele minnakse vaid ettenähtud kohtadest ega sõidetaks luhaaladel.</p> <p>4. Piiranguvööndis on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine õuemaal ning mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamine põllu- ja õuemaal.</p> <p>5. Täiendavalt piiritleti looduskaitseks väärtuslikumad metsad sihtkaitsevööndisse ja seati hall-lepikutes lageraiele lisatingimuseks, et puistus peab hall-lepa osakaal olema vähemalt 70%.</p>
	<p>Teine avalikustamine</p> <p>1. Jõgede ja niidualade arvamine piiranguvööndisse ei taga nende piisavat kaitstust.</p> <p>2. Jalgrattasõit on reguleeritud ebaproportsionaalse karmusega. (Piiranguvööndis jalgrattaga sõitmist mitte piirata juhul, kui moodustatakse niidualadele sihtkaitsevöönd.)</p> <p>3. Veeliikluse regulatsioon ei taga, et kaitstavaid liike oluliselt ei häirita. Kalapüügi pakutav regulatsioon ei taga elupaikade head seisundi kaitset ja võib oluliselt häirida kaitstavaid liike.</p>	<p>Ei arvestatud.</p> <p>1. Alade kaitse planeerimisel peame lisaks sellele, et väärtused oleksid kaitstud, lähtuma ka sellest, et piirangud oleksid proportsionaalsed. Isegi kui väärtused on kaitstud leebema režiimi alusel, ei ole põhjendatud sihtkaitsevööndisse arvamine. Sihtkaitsevööndisse arvatakse üldjuhul sellised kooslused ja liikide elupaigad, mille säilimine on tagatud eelkõige loodusliku protsessi abil. Poollooduslikud kooslused arvatakse sihtkaitsevööndisse juhul, kui sellele lisaks on vaja seada seal elavatest liikidest lähtuvalt liikumispiirangud või on alal probleem olemasolevate kraavide hoolduse tõttu kuivenduse mõju suurenemisega. Tulenevalt eelnevast ja asjaolust, et niidualal ei ole olnud probleeme kuivendamisega ega rohumaade üleskündmisega, ei ole</p>

	<p>4. Metsade majandamise regulatsioon piiranguvööndis võib ohustada ala kaitse-eesmärke.</p>	<p>põhjendatud arvata poollooduslike koosluste alad koos jõega sihtkaitsevööndisse.</p> <p>2. Kuna jääme seisukohale, et piiranguvöönd tagab poollooduslike koosluste ja jõe ala hea seisundi säilimise, ei ole plaanis muuta jalgrattaga sõitmise sätet, kuna on vajalik piirata jalgrattaga sõitmist luhaaladel. Samas ei keela see säte jalgrattaga sõitmist oma õuemaal.</p> <p>3. Kaitseala jõgedel toimub harrastuslik kalapüük ning veeliiklus põhiliselt väikese mootoriga ujuvvahendite ja mootorita ujuvvahenditega. Jõe elustiku seisukohast reguleerib kalapüügieeskiri harrastuslikku kalapüüki nendel jõgedel piisavalt ning senine ujuvvahenditega liiklemise praktika ei ole põhjustanud jõe ja selle elustiku seisundi halvenemist. Enamik linnuliike, kes on kaitse-eesmärgiks seatud, pesitsevad peamiselt metsas või luhaaladel, vaid jäälind pesitseb jõe kallastel. Siiski pole jäälind häirimise suhtes nii tundlik, talle on olulisem veekogu hea seisund.</p> <p>4. Lähtudes vööndite piiritlemise loogikast, oleme võimalikult palju kõrgema väärtusega metsi, sh eelkõige Natura metsaelupaigatüüpe, tsoneerinud sihtkaitsevööndisse. Lisaks on Keskkonnaamet esitanud ettepaneku Natura 2000 võrgustiku loodus- ja linnualadega kattuvate siseriiklike kaitstavate loodusobjektide kaitsekorra muutmiseks ja loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüüpide range kaitse alla võtmiseks. Ettepanekuala hõlmab olemasolevate kaitsealade piiranguvööndite ja olemasolevate hoiualade metsi, mis vastavad loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpidele. See tähendab, et looduskaitseseadusesse lisanduks regulatsioon, mille alusel ei tohi piiranguvööndis leiduvas Natura metsaelupaigatüübis raiuda. Juba praegu on piiranguvööndis asuvad metsaelupaigatüübi alad kantud projekteeritavate alade kaardikihile ning seal raieid ei lubata. Seega on ka piiranguvööndisse jäetavad üksikud metsaelupaikade polügoonid kaitstud. Seega jääb piiranguvööndis võimalus teha</p>
--	---	--

		<p>väiksemahulisi uuendusraieid ainult vähemväärtuslikes metsades. Uuendusraied on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul, seega tekib kaitseala valitsejal kaalutusõigus ja kui väärtustest lähtuvalt on vajalik uuendusraie siiski keelata, siis saab seda kaitse-eeskirja alusel teha.</p>
Eesti Metsa Abiks ja Roheline Läänemaa	<p>Esimene avalikustamine</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Täiendada kaitse-eesmärkide nimekirja. 2. Mitte arvata kaitse alt välja juba kaitse all olevaid alasid. 3. Korrigeerida välispiiri, et kõik väärtused oleks kaitstud (laiendusettepanekud). 4. Arvata luhaalad ja jõgi piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse. 5. Karmistada piiranguvööndi piiranguid (keelata biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise (v.a mahepõllunduses lubatud ainete) kasutamine kaitsealal; püsirohumaadel keelata kündmine, hekseldamine, rohu uuendamine, niitmine enne 10. juulit, biotsiidi ja väetise kasutamine, tasandamine ja väikeste kraavide likvideerimine. 	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaitse-eesmärkide nimekirja täiendati (kaunis kuldking, kärbesõis, kuninga-kuuskjalg, täpiline sõrmkäpp, künnapuu, öösorr, händkakk, rukkirääk ja väike-kirjurähn). 2. Piire muudeti selliselt, et praegu kaitse all olevad alad jäävad suuremas osas endiselt kaitsealale, vaid kaitseväärtusteta alad arvati välja. 3. Laiendusettepanekuid arvestati osaliselt (kaljukotka elupaigas, suur-konnakotka elupaigas ja rabametsade elupaigatüübis). 4. Piiranguvööndi moodustamisega luha ja jõeladele ei toimu kaitsekorra olulist leevendamist, kuna praegu kehtiva hoiuala kaitsekorra kohaselt ei ole samuti keelatud maaparandussüsteemide hoiutööd ega ole reguleeritud otseselt rohumaal üleskülmist. Tulenevalt eelnevast ja asjaolust, et hoiuala kaitsekord on taganud niidualade ja jõe hea seisundi ning niidualal ei ole olnud probleeme kuivendamisega ega rohumaade üleskülmisega, ei ole põhjendatud arvata poollooduslike koosluste alad koos jõega sihtkaitsevööndisse. 5. Piiranguvööndis on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine õuemaal ning mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamine põllu- ja õuemaal. Keelatud on PLK toetuse all olevate rohumaade kündmine, niitmine enne 10. juulit, hekseldamine ja rohu uuendamine. Niitmise algusaega ei ole mõistlik fikseerida kaitse-

		eeskirjaga, sest see sõltub palju ilmastikuoludest ja piirkonnast. Algusaja muutmise eesmärk on alade hoolduse tagamine. Samas on tehtud looduskaitseaduse muutmise ettepanek reguleerida kündmist rohumaadel. Väikeste kraavide likvideerimine ja rajamine on reguleeritud ehitustegevuse kaudu, mis tähendab, et kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud üksikkraavi likvideerimine või rajamine. See on igakordne kaalutlusotsus, mille puhul võetakse arvesse, kas kraavi likvideerimine või rajamine on vajalik kaitstavate koosluste ja liikide seisundi parandamiseks.
	Teine avalikustamine 1. Täiendada kaitse-eesmärkide nimekirja. 2. Korrigeerida Käntu-Kastja LKA välispiiri. 3. Arvata kõik alad (v.a haritav maa, õuema ja teed), mis eelnõus on piiranguvööndis, sihtkaitsevööndisse.	Arvestatud osaliselt. 1. Kuna laanepüü ja teder on oluline toiduobjekt nii suur- kui ka väike-konnakotkale, lisame laanepüü ja tedre kaitse-eesmärkide hulka. 2. Kaitsealaga liideti edelaosas väike-konnakotka elupaik. 3. Alade kaitse planeerimisel peame lisaks sellele, et väärtused oleks kaitstud, lähtuma ka sellest, et piirangud oleks proportsionaalsed. Isegi kui väärtused on kaitstud leebema režiimi alusel, ei ole põhjendatud sihtkaitsevööndisse arvamine. Tulenevalt eelnevast ja asjaolust, et niidualal ei ole olnud probleeme kuivendamisega ega rohumaade üles kündmisega, ei ole põhjendatud arvata poollooduslike koosluste alad koos jõega sihtkaitsevööndisse.
Riigimetsa Majandamise Keskus	Esimene avalikustamine Arvata Läti sihtkaitsevööndist välja Jõe Käntu tee teekraav ja Käntu sihtkaitsevööndist välja Looritsa tee teekraav	Ei arvestatud. Mõlema tee teekraavid on arvatud sihtkaitsevööndisse kaitsealuste linnuliikide ja märgade metsakoosluste kaitse vajadustest lähtuvalt. Lindude pesitsusedukuse tagamiseks kaitsealal on vajalik tagada häirimatus pesitsusperioodil, seetõttu võib osutuda vajalikus seada kraavide hooldustööde tegemisele ajalisi piiranguid. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ja seal tuleb tegevuste

		kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustöödepunktist, mille kohaselt on tegevus lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.
	<p>Teine avalikustamine</p> <p>1. Kaitse-eeskirja seletuskirjas lk 58 on lause „Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 12 803,1 (5305,6) eurot aastas.“. Kui kaitseala eksisteerimisele tähtaega seada plaanis ei ole, siis on saamata jääva tulu arvestusse korrektne kaasata kogu sihtkaitsevööndisse lisanduv riigimetsamaa pindala.</p> <p>2. Kaitse-eeskirja seletuskirjas lk 58 on lause „Lisaks tuleb arvestada sellega, et suur osa kõnealustest küpsetest ja valmivatest metsadest on madala boniteediga ja asub märgalade vahetus läheduses niiske pinnasega aladel, kus puidu väärtus ja seega eeldatav tulu hektari kohta on keskmisest väiksem ning raie teostamine ebasobiva pinnase tõttu raskendatud või ebatulus.“. Raiete vajalikkuse hindamine lähtuvalt nende tulukusest on metsakasvatuslikult väär.</p> <p>3. Kaitse-eeskirja seletuskirjas lk 58 olev lause „Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsetel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne)“ on meie hinnangul konteksti sobimatu ja palume selle seletuskirja tekstist eemaldada.</p>	<p>Ei arvestatud.</p> <p>1. Seletuskirjas antakse hinnang muudatusega kaasnevate mõjude kohta. Ei ole põhjendatud anda hinnangut juba kehtiva kaitsekorra kohta. Prognoos lähtub RMK enda metsamajandamise kavade, kus on antud hinnangud kümne aasta kohta. Seletuskirja punktis 5 on toodud Ernst & Young Baltic AS tehtud metsa ja puidusektori sotsiaal-majandusliku mõju analüüsi kohased hinnangud, kus on arvestatud muudatusega kaasnevat saamata jäävat otsest ja kaudset maksutulu ning loomata jäävat lisandväärtust ja mõju töökohtadele raietsükli jooksul.</p> <p>2. Selgitame, et selle lause mõte oli öelda, et märgades metsades on raiete tegemine raskendatud, sealhulgas ei pruugi ilmastikutingimuste tõttu olla võimalik alale raie tegemiseks ligi pääseda, samuti on sellistel aladel puidust saadav kasu väiksem kui kuivemates ja kõrgema boniteediga metsades, mistõttu on selliste metsade kaitse alla võtmisel ka saamata jääv tulu keskmisest väiksem. Sealhulgas ei ole vaja teha kulutusi metsakasvatuslikul eesmärgil, kuna sihtkaitsevööndis olev mets jääb looduslikule arengule. Kuna eespool arvatud hinnangud on tehtud puhtalt saamata jääva tulu kohta, siis on siin ka välja toodud selgitus ainult tulukuse kohta.</p> <p>3. Väljatoodud lause on lisatud seletuskirja eesmärgiga pöörata tähelepanu sellele, et eespool välja toodud arvilised hinnangud sõltuvad väga mitmest tegurist ning on pigem teoreetilised, kuna osa kavandatud raietest jääb tegemata. Konkreetne hinnang tuleneb Keskkonnaagentuuri uuringust, mis tugineb RMK-le väljastatud metsateatiste ja nende realiseerimise analüüsile.</p>

<p>Päästame Eesti Metsad</p>	<p>Teine avalikustamine</p> <p>1. Teha keskkonnamõju strateegiline hindamine, arvestades KSH direktiivi ja loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 nõudeid.</p> <p>2. Lisada kõik alal asuvad loodusdirektiivis loetletud liigid ja elupaigatüübid ning linnudirektiivis loetletud liigid kaitse-eesmärkide hulka.</p> <p>3. Mitte arvata osa senisest kaitstavast alast kaitse alt välja ja selle asemel liita alaga täiendavaid puhveralasid (loodusobjekti kaitse alla võtmise ettepanek).</p>	<p>Ei arvestatud.</p> <p>1. Kaitse-eeskirja eelnõud või seletuskirja ei vormistata eraldiseisva mõju hindamisena keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 29 tähenduses, sest viidatud artikli 6 lõige 3 kohaldub ainult neile dokumentidele, mis pole seotud ala kaitse korraldusega. Seda seisukohta toetab ka Euroopa kohtu 22. veebruari 2022. a tehtud eelotsus (kohtuasjas C 300/20) 20), kus Euroopa kohus leidis, et määrus, mille eesmärk on loodus- ja maastikukaitse ning mis näeb selleks ette üldised keelukoosseisud ja loakohustused, kuid mis ei kehtesta piisavalt üksikasjalikke eeskirju projektide sisu, väljatöötamise ja rakendamise kohta, ei kuulu direktiivi 2001/42 kohaldamisalasse. Seega ei saa sellest direktiivist tuleneda keskkonnamõju hindamise kohustust.</p> <p>2. Kaitse-eesmärkide seadmisel lähtume LKS-is esitatud kaitsealuste liikide kaitstuse tagamise kriteeriumitest. Kaitsealuste liikide puhul on LKS-st tulenevalt määratud protsentuaalselt, kui suur hulk teadaolevaid leiukohti ja elupaiku on vaja kaitse alla võtta. Kui need kriteeriumid on juba täidetud, siis vaadatakse, kui oluline on ala sellele liigile Eesti kontekstis. Arvesse võetakse liigi üldist arvukust Eestis ning arvukust planeeritaval alal, samuti vaadatakse, kui suur võiks liigi asustustiheduste alusel olla arvukus vastavalt kaitseala kooslustele. Kõik alal leiduvad loodusdirektiivis loetletud elupaigatüübid on seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks.</p> <p>3. Selgitame, et kahjuks olete lähtunud ettepaneku esitamisel vananenud andmetest. Täiendatud kaitse-eeskirja kohaselt on plaanis jätta mitu seni kaitse all olnud ala endiselt kaitse alla ja ka loodus- ja linnuala koosseisu. Välja on plaanis jätta umbes 10,5 ha, mille puhul on tegemist uue põhikaardi ja katastrikaardi järgi piiri korrigeerimise tulemusel välja jäetavate aladega ning õuealade, teede ja kraaviservadega. Samas on plaanis looduskaitseala</p>
------------------------------	---	---

		moodustamisega arvata kaitse alla varem kaitseta ala 331,2 ha ulatuses, mis on kavas lisada ka loodus- ja linnuala koosseisu. Siinjuures lisame, et osaliselt on ka Teie välja toodud ettepanekualad juba planeeritud liita kaitsealaga.
AS Torf	Teine avalikustamine Ettepanek viia planeeritava Käntu-Kastja LKA piirid kooskõlla Laiküla II turbatootmisala teenindusmaa piiridega ja praegu kehtivad piirangud (Üdruma kaljukotka püsielupaik) tühistada, kuna seire andmetel ei ole seal viimase kümnendi jooksul kotkast pesitsemas nähtud ning kaitse all olev pesa ja puu on hävinenud.	Ei arvestatud. Arvestades liigi suurt pesapaigatruudust, tuleb pesakohta kaitse all hoida seni, kuni säilib liigile pesitsemiseks sobilik pesapaik (puistu). Looduslikult võivad kaljukotka pesapuistud hävineda metsatulekahjude, tormide jms tegurite läbi. Pesapaiga hea seisundi all mõeldakse olukorda, kus pesapuistu on alles ja seal toimivad valdavalt looduslikud protsessid. Üdruma kaljukotka püsielupaika ja planeeritavasse Käntu-Kastja looduskaitseala Käntu sihtkaitsevööndisse on arvatud väga heas seisundis siirdesoo koos seda ümbritseva metsaga. Tegemist on ka Natura elupaigatüüpi siirde ja õõtsiksood (7410*) kuuluva Euroopa Liidu tasandil kaitstava olulise elupaigatüübiga. Kuigi kaljukotka pesa ja pesapuu on hävinenud, on kaljukotkale oluline elupaik säilinud väga heas seisundis. Lisaks on ala oluline elupaik ka metsakanalistele (teder, metsis), kes moodustavad väga suure osa kaljukotka toiduobjektidest. Seega on ala kaljukotka toitumisala ja saab eeldada, et häirimise vähenemisel pesitseb kaljukotkas elupaigas suure tõenäosusega uuesti.
Eraisik M. E	Teine avalikustamine Ei nõustu Jüritoa katastriüksuse osa määramisega kavandatava Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisu ega ka jätmisega üksikõik millise teise kaitseala koosseisu. Selgituste küsimine sündmuste senise käigu ja Keskkonnaameti kavatsuste muutmise ja selle põhjenduste kohta.	Ei arvestatud. Teile kuuluv Jüritoa katastriüksus jääb kehtiva kaitsekorra järgi osaliselt Käntu-Kastja hoiualale ning Käntu-Kastja linnu- ja looduslale. Vastavalt Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamise eelnõule oli planeeritud Jüritoa katastriüksus jätta välja moodustatavast Käntu-Kastja looduskaitsealast, millega oleks kaasnenud hiljem ka Jüritoa katastriüksuse välja arvamine Käntu-Kastja linnu- ja looduslale. Need muudatused olid planeeritud tuginedes 2015. aastal koostatud kaitse-eeskirja ekspertiisis öeldule

		<p>ja sel ajal kehtinud Natura alade muudatuste tegemiste põhimõtetele. Tulenevalt jätkuvast Euroopa tasandil ohustatud ja haruldaste loodusväärtuste seisundi halvenemisest muutis Euroopa Komisjon hiljuti reegleid, millistel juhtudel saab loodus- ja linnuala eesmäärke ja piire muuta. Nende muudatuste tõttu tuli kaitse-eeskirja eelnõuga kaasnevate muudatuste põhjendatust uuesti hinnata. Käntu-Kastja loodusala moodustamisel peeti vajalikuks kogu Euroopas ohustatud ja haruldaste loodusväärtuste (jõesid ja ojad, jõesilm, võldas) kaitse tagamisel arvata loodusala koosseisu Kastja ja Teenuse küla piirist ülesvoolu umbes 1,9 km pikkune jõelõik koos puhveraladega, mille sisse jääb ka osa Jüritoa katastriüksusest. Teadaolevalt ei ole kõnealune jõelõik loodusliku arengu tõttu hääbumas ja Natura erandit rakendatud pole. Selles jõelõigis ei ole toimunud sellist looduslikku arengut, mis oleks muutnud jõge või selle elustikku nii, et loodusväärtused on alalt kadunud. Samuti ei ole sellel alal tehtud ühtegi projekti, millele oleks rakendatud Natura erandit, mille tagajärjel oleks elupaigatüüp hävinud. Seega ei ole ühtegi faktilist tõendit, mis kinnitaks, et selle ala Natura alaks arvamine oli teaduslik viga (elupaika 3260 pole alal) või on see väärtus hävinud loodusliku arengu või Natura erandi rakendamise tõttu. Sellisel juhul ei ole Natura ala piiri muutmise õigustatud, mistõttu liitsime Jüritoa katastriüksuse uuesti kaitseala koosseisu.</p>
--	--	--

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusakte:

- 1) nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 160 on Natura 2000 võrgustiku loodusala esitatud Käntu-Kastja loodusala, mis hõlmab Käntu-Kastja looduskaitseala. Seetõttu tuleb Käntu-Kastja looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Käntu-Kastja loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusala nimekirja Euroopa Komisjoni 26. jaanuari 2023. a rakendusotsusega (EL) 2023/245, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kuueteistkümnend uue versioon (teatavaks tehtud numbri C(2023) 610 all, ELT L 39, 07.02.2022, lk 723–981).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Käntu-Kastja looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktiga 21 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Käntu-Kastja linnuala, mis hõlmab Käntu-Kastja looduskaitseala. Seetõttu tuleb Käntu-Kastja looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Käntu-Kastja loodusala eesmärkidesse elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230) ja vanad laialehised metsad (9020*), kuna neid kooslusi leidub mitmel pool üle kaitseala.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Käntu-Kastja loodus- ja linnuala piire, mis viiakse vastavusse Käntu-Kastja looduskaitseala piiridega.

Käntu-Kastja loodus- ja linnualalt jäävad täies ulatuses välja järgmised katastriüksused: Pärni (34201:001:0353), Kruusiaugu-Törje tee (34201:001:0374), Selli (34201:001:0473), Kraavi (34202:002:0053), Karema (34202:002:0252), Kullamaa metskond 351 (34202:002:0285), 16196 Kirbla – Rumba – Vana-Vigala tee (41103:002:0028), 16196 Kirbla - Rumba - Vana-Vigala tee (88401:001:0750), Aru (42703:002:0006), Kose (42703:002:0011), Teenuse-Altküla tee L1 (42703:002:0100), Teenuse-Altküla tee L2 (42703:002:0101), Laari (42703:002:0131), Kuusiku (42703:002:0342), Vana-Sõela (42703:002:0520), Mari (50301:001:0547), Suurekäntu (88401:001:0037), Martna (88401:001:0077), Lätimetsa (88401:001:0092), Rumba (88401:001:0921) ja Rumba (88401:001:0922).

Loodus- ja linnuala osakaal väheneb Üdruma-Laastre tee (34201:001:0365), Aaviku (34201:001:0471), Väike-Aaviku (34201:001:0472), Pörja-Torja (34202:002:0100), Liivaaru (34202:002:0209), Kullamaa metskond 196 (34202:002:0334), Kullamaa metskond 198 (34202:002:0337), Hansu-Kalda (34202:002:0363), Vehi (34202:002:0760), Raiesmiku (41103:002:0065), Tuha (41103:002:0131), Lihula metskond 185 (41103:002:0138), Õilme (41103:002:0139), Lihula metskond 184 (41103:002:0141), Mõisa (41103:002:0208), Kalda-Jaani A (41103:002:0212), Rumba jahimaja (41103:002:0214), Kalda-Jaani B (41103:002:0253), Hiitõnise (41103:002:0371), Suur-Annimõisa (41103:002:0421), Autobaasi (42703:002:0039), Männitaguse (42703:002:0563), Paisuotsa (42703:002:0740), Kalda (43001:001:0642), Vana-Karema (44101:001:0701), Pollimetsa (44101:001:1042), Toonväli (44101:001:1463), Tamme (45203:003:0144), Metskurvitsa (45203:003:0165), Jüritoa (50301:001:0422), Paisumaa (50401:001:1008), Trullingu (88401:001:0093), Jõeääre (88401:001:0229), Märjamaa metskond 149 (88401:001:0282), Märjamaa metskond 265 (88401:001:0515), Jaani-Hansu (88401:004:0074) ja Peetri-Hansu (88401:004:0148) katastriüksusel ning katastriüksusel tunnusega 41103:002:0382.

Loodus- ja linnualaga liidetakse osaliselt Siilu tee (44101:001:0934), Mulgipõllu tee (44101:001:0937), Kitsekivi (45203:003:0052), Tedre (45203:003:0053), Kolmnurga (45203:003:0054), Morna (88401:001:0057), Meeri (88401:001:0059), Uuekäntu mets (88401:001:0075), Uuepäрни (88401:001:0098), Põldotsa (88401:001:0185), Maimu (88401:001:0241) ja Härma (88401:001:0422) katastriüksus ning katastriüksus tunnusega 34202:002:0302.

Loodus- ja linnualaga liidetakse terves ulatuses Siilu (44101:001:0791), Metsise (45203:003:0049) ja Kullamaa metskond 111 (45203:003:0149) katastriüksus ning katastriüksused tunnustega 45203:003:0013 ja 45203:003:0243.

Loodus- ja linnuala osakaal suureneb Kullamaa metskond 338 (34201:001:0339), Kullamaa metskond 254 (34201:001:0387), Kullamaa metskond 252 (34201:001:0424), Kastja-Vehi tee (34201:001:0453), Laiküla turbatootmisala (34202:002:0005), Metsaleisi (34202:002:0019), Tihkani (34202:002:0086), Tooma (34202:002:0114), Kullamaa metskond 4 (34202:002:0130), Kangru (34202:002:0226), Kullamaa metskond 49 (34202:002:0304), Kullamaa metskond 54 (34202:002:0307), Leheserva (34202:002:0314), Jõeääre

(34202:002:0316), Jõeserva (34202:002:0317), Kullamaa metskond 182 (34202:002:0318), Kullamaa metskond 178 (34202:002:0319), Kullamaa metskond 175 (34202:002:0325), Kullamaa metskond 195 (34202:002:0335), Kullamaa metskond 202 (34202:002:0341), Kullamaa metskond 199 (34202:002:0348), Nuudi (34202:002:0450), Annimõisa (41101:001:0421), Rumbamaa (41103:002:0018), Soomemaja (41103:002:0238), Rumba Veski (41103:002:0239), Saueaugu (42703:002:0602), Jõehobu (42703:002:0692), Kaldaraja (43001:001:0274), Vigala jõgi (43001:001:0554), Kasari jõgi (43001:001:0575), Velise jõgi (43001:001:0721), Kaarejõe (44101:001:0022), Kullamaa metskond 378 (44101:001:0381), Kasari jõgi (44101:001:1144), Suitsumetsa (44101:001:1462), Kullamaa metskond 117 (45203:003:0152), Kullamaa metskond 188 (45203:003:0160), Kullamaa metskond 189 (45203:003:0163), Kullamaa metskond 194 (45203:003:0164) ja Märjamaa metskond 61 (88401:001:0810) katastriüksusel ning katastriüksustel tunnustega 34202:002:0018 ja 34202:002:0583.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2030 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (COM(2020)380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Käntu-Kastja looduskaitseala territoorium on valdavalt juba kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine kehtestatud planeeringuid. Kaitseala planeerimisel on arvestatud ka Lääne-Nigula valla üldplaneeringut. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. LKS § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ning § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi ja 5. peatükis sätestatud hoiualade maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Seega hoiualalt piiranguvööndisse arvatavate maade puhul maksutulu ei muutu. Kaitseala ümbertsoneerimisega ja laienemisega arvatakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt 245 ha ja

piiranguvööndisse 109,7 ha kaitseta ala. Varem hoiualale kuulunud alast arvatakse sihtkaitsevööndisse 2031,4 ha ja piiranguvööndisse 900,5 ha ning kaitse alt välja 10,4 ha. Lisaks arvatakse kaitse alt välja 0,4 ha varem Üdruma suur-konnakotka ja 0,7 ha varem Üdruma kaljukotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse kuulunud ala. Piiranguvööndisse arvatakse 0,99 ha Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse kuulunud ala. Seega laekub maamaksu Lääne-Nigula vallale vähem ligikaudu 6467 eurot aastas, Lääneranna vallale vähem ligikaudu 2067 eurot aastas ja Märjamaa vallale vähem ligikaudu 2384 eurot aastas. Alates 2025. aastast kompenseeritakse kõikidele omavalitsustele riiklike looduskaitsete piirangute tõttu saamata jääv maamaksutulu. Kompenseerimine toimub eelneva aasta andmete alusel ehk 2025. aastal makstakse kompensatsiooni 2024. aastal saamata jääva maamaksu eest. Seega suureneb maamaksu kompenseerimisega riigile kulu kokku 10 918 eurot aastas.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisaja väärtusele vastava tasu eest, lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” esitatud tingimustest. Arvestades asjaolu, et ala on juba valdavalt kaitse all hoiualana, Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga ja Üdruma kaljukotka ja Keskküla väike-konnakotka püsielupaiga sihtkaitsevööndina, on eramaade riigile omandamise kohustus juba suures ulatuses olemas. Eramaa riigile omandamise kohustused suurenevad kokku 26 ha seni kaitseta eramaa sihtkaitsevööndisse arvamisel. Piiranguvöödi metsaelupaigatüübi aladega maa omandamise mõistes ei arvestata, kuna seal pole maa sihtotstarbeline kasutamine määruse mõistes oluliselt piiratud. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Lääne-Nigula vallas 2024. aastal 1759 ha maatulundusmaaga 219 tehingut kogusummas 10 273 716 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 5840 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 25,3 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 147 752 eurot. Lääneranna vallas toimus 2024. aastal 2060 ha maatulundusmaaga 184 tehingut kogusummas 14 942 448 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 7253 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 0,3 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 2175 eurot. Märjamaa vallas toimus 2024. aastal 2192 ha maatulundusmaaga 276 tehingut kogusummas 13 322 373 eurot, seega on ühe hektari hind keskmiselt 6077 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 0,4 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind 2430 eurot. Seega oleks täiendava omandamiskohustusega eramaade omandamisega kaasnev kulu riigile kokku umbes 152 357 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika põhjal ei ole suurem osa maaomanikke maa riigile võõrandamisest huvitatud.

Poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks kaitsealal makstakse toetusi. Taastamistöode (puurinde liituvuse vähendamist, võsalõikust, mätaste hekseldamist, karjaaedade rajamist) toetusi reguleerib keskkonnaministri 1. juuni 2004. a määrus nr 62 „Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksmise kord, nõuded toetuse maksmiseks, toetuse määrad ning toetuse tagasinõudmise kord” ning hooldamistoetusi (niitmist ja karjatamist) maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrus nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus”. Toetuse määr muu poolloodusliku koosluse ühe hektari niitmise korral on 85 eurot aastas ja karjatamise korral 150 eurot aastas. EELIS-e kohaselt lisandub kaitseala loomisega hooldust vajavate koosluste hulka 17,3 ha liigirikkaid madalsoid ja 2,4 ha lamminiite ja 0,8 ha niiskuslambeseid kõrgrohtuid. Nende koosluste hooldamise toetus jääb hinnanguliselt vahemikku 1742–3075 eurot aastas.

Riigimetsa läheb hoiualalt sihtkaitsevööndisse 585,7 ha ja piiranguvööndisse kokku 14,7 ha (selles osas jääb metsade majandamise piirang samaks). Kuna alates 2018. aastast ei tee RMK uuendusraieid metsaelupaigatüübis, mis asub kaitseala ja püsielupaiga piiranguvööndis või hoiualal¹⁴², ei kaasne 470 ha ulatuses käesoleva määruse kehtestamisega mõju, sest alal oli juba varasemalt metsamajandamine piiratud. Kokku läheb hoiualalt sihtkaitsevööndisse küpset ja valmivat metsa 41 ha. Kaitse all mitteolevast metsast läheb range kaitse alla 46,7 ha. Kuna alates 2023. aastast ei tee RMK omaniku ootuse järgi¹⁴³ uuendusraieid ka metsaelupaigatüübis, mis asub väljaspool kaitstavat ala, ei kaasne 10 ha ulatuses käesoleva määruse kehtestamisega mõju, kuna alal oli juba varasemalt metsamajandamine piiratud. Kokku läheb kaitseta küpset ja valmivat metsa range kaitse alla 10,8 ha. Hoiualalt arvatakse välja 1,9 ha riigimetsa (sellest valmiv mets 0,03 ha ja küps mets 0,3 ha). Püsielupaikade sihtkaitsevööndist arvatakse kaitse alt välja 0,3 ha küpset riigimetsa.

Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse (kaitseta ala sihtkaitsevööndisse minemisel) puidukasutuse tulu keskmiselt 232 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb 10,8 ha küpse ja valmiva metsa sihtkaitsevööndisse arvamisel tulu 2505 euro võrra aastas. Kaitseta ala piiranguvööndisse arvamisel on metsade majandamine piiratud, raiemaht väheneb 9/10 majandusmetsa lankide keskmisest, mis tähendab, et puidukasutuse tulu väheneb 208,8 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb 0,2 ha kaitseta küpse ja valmiva metsa piiranguvööndisse arvamisel puidukasutuse tulu 41 eurot hektari kohta aastas. Hoiuala metsade majandamine oli varem kitsendatud, majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht oli ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Seega väheneb puidukasutuse tulu 23,2 eurot hektari kohta aastas. Hoiualalt 41 ha küpse ja valmiva metsa sihtkaitsevööndisse arvamisel väheneb tulu 951 eurot aastas. Kaitse alt (hoiualast) välja arvamisel suureneb tulu 9/10 majandusmetsa lankide keskmisest, 208,8 eurot hektarilt aastas, seega 0,3 ha küpse ja valmiva metsa kaitse alt välja arvamisel suureneb tulu 62 eurot aastas. Püsielupaiga sihtkaitsevööndist välja arvamisel suureneb tulu majandusmetsa lankide keskmise võrra, 232 eurot hektari kohta aastas, seega 0,3 ha küpse ja valmiva metsa sihtkaitsevööndist välja arvamisel suureneb tulu 69 eurot aastas.

Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 3630 eurot aastas. Lisaks tuleb arvestada sellega, et suur osa kõnealustest küpsetest ja valmivatest metsadest on madala boniteediga ja asub märgalade vahetus läheduses niiske pinnasega aladel, kus puidu väärtus ja seega eeldatav tulu hektari kohta on keskmisest väiksem ning raie tegemine ebasobiva pinnase tõttu raskendatud või ei ole tulus. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metssaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa hoiualalt sihtkaitsevööndisse 22,8 ha (need alad, kus varem ei kehtinud raiepiiranguid) ning seni kaitseta metsa piiranguvööndisse 0,7 ha ja sihtkaitsevööndisse 21 ha. Hoiualalt arvatakse välja 1,8 ha erametsa, PEP-i sihtkaitsevööndist

¹⁴² Alates 2018. aastast (https://rmk.ee/wp-content/uploads/2024/10/RMK_arengukava_2024-2028.pdf)

¹⁴³ Alates 2023. aastast (kiri reg. nr 1-14/23/3763 <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=c92430cb-0525-4a13-96e6-1547f3c3e1df>)

välja 0,3 ha ja piiranguvööndisse 0,2 ha erametsa. seega on lisanduv saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal 4095 eurot aastas.

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust, mida makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse eesmärk on kompenseerida metsaomanikele osaliselt looduse kaitsmise tõttu metsast saamata jäävat tulu. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 23. detsembri 2022. a määrusega nr 78 „Perioodi 2023–2027 Natura 2000 erametsades elurikkuse soodustamise toetus”, mille kohaselt on toetuse määr piiranguvööndis, hoiualal ja piiranguvööndiks või hoiualaks projekteeritaval alal asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas. Toetusmäär sihtkaitsevööndis, piiranguvööndis asuvas või hoiualal asuvas nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) lisas 1 nimetatud metsaelupaigas ja sihtkaitsevööndiks projekteeritaval alal asuva metsaala ühe hektari kohta on 160 eurot aastas. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamisega tsoneeritakse erametsa hoiualalt sihtkaitsevööndisse 22,8 ha (need alad, kus varem ei kehtinud raiepiiranguid) ning seni kaitseta metsa piiranguvööndisse 0,7 ha ja sihtkaitsevööndisse 21 ha. Hoiualalt arvatakse välja 1,8 ha erametsa, PEP-i sihtkaitsevööndist välja 0,3 ha ja piiranguvööndisse 0,2 ha erametsa. Kuna toetuse määr on piiranguvööndis ja hoiualal sama, on need siinse hinnangu andmisel võrdustatud, seega pole siin arvestatud hoiualalt piiranguvööndisse minevat erametsa. Kaitseala moodustamisega suureneb erametsa toetuse hinnanguline kulu riigile 5506 euro võrra aastas.

Keskkonnaagentuuri SMI 2023 aruande¹⁴⁴ järgi on Eesti keskmine metsa tagavara 194 tm /ha. Statistikaameti andmete¹⁴⁵ alusel (EM001) on metsamajandamise ja puidutööstuse loodav agregeeritud lisandväärtus 110 €/tm (2022. aasta seis, kus metsamajandamise haru puhul on arvestatud Eesti raiutud puidu hulka ja puidutööstuse puhul Eesti puidu ja imporditud puidu hulka). Eeltoodud hinnangu järgi jääks käesoleva määruse jõustumise järgselt 33 ha metsamaa kaitse alla võtmisel ja 64 ha tsoneeringu muutmise tõttu metsamajanduse ja puidutööstuse poolt loomata kokku ligikaudu 926 369 eurot lisandväärtust. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal umbes 30 %, riigimaal RMK hinnangul umbes 10 %. Samuti on arvesse võetud seda, et piiranguvööndis ja hoiualal on metsaelupaikades majandamine välistatud või oluliselt piiratud. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et praegu kaitse all mitteolev ressurss võetaks kohe kasutusse, mis saaks piirangute tõttu praktikas realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Ökosüsteemide hüvedest on Käntu-Kastja LKA väga oluline kliimaregulatsiooni seisukohalt ehk mullasüsinikuvaru ja maapealsesse biomassi seotud süsiniku varu osas. ELME projekti¹⁴⁶ käigus koostatud süsinikuvaru kaardikihtide alusel on ala erinevate koosluste hinnanguline summaarne süsinikuvaru 4 050 808 t ja soomuldades 4 047 457 t. Looduse hüvede väärtuse hinnastamisel laialdaselt kasutatava süsinikukaubanduse süsteemi (ETS – Emissions Trading System) hetkehinda (17.06.2025 seisuga 75 eurot/t) arvestades oleks see rahalises vääringus ligi 304 miljonit eurot. Käntu-Kastja LKA on seejuures süsiniku siduja pikaajaliselt: hinnanguliselt seotakse ainuüksi turbasse tuhandeteks aastateks 0,2–0,3 t süsinikku hektari

¹⁴⁴ [SMI 2023. a aruanne](#)

¹⁴⁵ <https://andmed.stat.ee/et/stat>

¹⁴⁶ Helm, A., Kull, A., Veromann, E., Remm, L., Villoslada, M., Kikas, T., Aosaar, J., Tullus, T., Prangel, E., Linder, M., Otsus, M., Külm, S., Sepp, K., 2020 (täiend 2021). Metsa-, soo-, niidu- ja põllumajanduslike ökosüsteemide seisundi ning ökosüsteemiteenuste baasasemete üleriigilise hindamise ja kaardistamise lõpparuanne. ELME projekt. Tellija: Keskkonnaagentuur (riigihange nr 198846).

kohta aastas. Käntu-Kastja LKA soomuldade pindala (sihtkaitsevööndis 2476 ha) arvestades seotakse süsinikku vähemalt 495–742 t/a, kuid seda eeldusel, et ala säilib sihtkaitsevööndi režiimi abil looduslikuna ja kuivendamata. Seega on ala looduslikus seisundis märgalana ehk olulise süsiniku sidujana säilitamine väga oluline olukorras, kus riigil on kohustus kasvuhoonegaaside emissioone oluliselt vähendada ja süsiniku sidumist suurendama hakata. Seejuures on oluline rõhutada looduslike tingimuste säilitamise ja parandamise olulisust, mille tagab ainult sihtkaitsevööndi režiim. Potentsiaalne maakasutuse muutus (nt metsanduslik kuivendus) tooks kaasa lühiajalise süsinikusidumise kasvu puidus, aga summaarse süsinikuarvu kahanemise turba/mulla arvelt 1–3 t/ha aastas ja veel intensiivsema kuivenduse/turbavälja korral 4–6 t C ha/a kadu.

Seega on kokkuvõttes otsene majanduslik mõju väheoluline, kuna on oluliselt väiksem kui ökosüsteemide teenustest loodav väärtus kokku.

Alal on suur panus ka aineringete ja veevoogude regulatsiooni/puhverdajana, mis on samuti olulised reguleerivad ja säilitavad looduse baashüved ning mida saab säilitada, hoides ja parandades ala looduslikkust sihtkaitsevööndi režiimina, vältides eelkõige kuivendamist. Igasugune (edasine) kuivendus halvendaks vee kvaliteeti lahustunud orgaanilise süsiniku (DOC) ning lämmastiku ja fosfori ärakande kaudu. Väheneks loodusliku veeringe ja veepuhastamisteenus ning põhjaveearvu täienemine kvaliteetse puhta veega.

Käntu-Kastja looduskaitsealale jääb Käntu turbamaardla, mis kuulus ka Käntu-Kastja hoiuala koosseisu ning kus oli maavarade kasutamine keelatud. Lisaks ei ole Käntu maardla arvatud kaevandamiseks sobivate alade nimekirja, seega ei arvestata selle maardla kasutamata jätmisel saamata jäävat tulu. Käntu-Kastja LKA moodustamisega arvatakse kaitsealale uut ala, kuhu jääb osaliselt Laiküla turbamaardla, mis on kantud ka kaevandamiseks sobivate alade nimekirja. Seetõttu jääb maavaradest kasutamata hinnanguliselt 241 128 tonni hästilagunenud turba aktiivset tarbevaru, 37 813 tonni vähelagunenud turba aktiivset tarbevaru, 4714 tonni hästilagunenud turba passiivset tarbevaru ja 4861 tonni vähelagunenud turba passiivset tarbevaru. Käntu-Kastja LKA moodustamise tõttu riigil saamata jäävate tasumäärade arvutamisel on kasutatud Vabariigi Valitsuse 7. juuli 2016. a määruse nr 75 „Riigile kuuluva maavara kaevandamisõiguse tasumäärad” lisas 1 esitatud 2025. aasta tasumäärasid. Riigimaal asuvatel määruse nr 87 lisas 2 olevas kaevandamiseks sobivatel turbaaladel Käntu-Kastja LKA loomisega jääb saamata kaevandamisõiguse tasumäära hinnanguliselt 530 482 eurot hästilagunenud turba aktiivse tarbevaru kaevandamata jätmise eest, 81 297 eurot vähelagunenud turba aktiivse tarbevaru kaevandamata jätmise eest, 10 370 eurot hästilaguneva turba passiivse tarbevaru kaevandamata jätmise eest ja 10 451 eurot vähelaguneva turba passiivse tarbevaru kaevandamata jätmise eest. Kokku jääb riigil saamata 632 601 eurot tasumäärasid.

Erinevate looduskaitseliste toetuste ja maa riigile omandamise kulud ei ole seejuures summeeritavad, vaid välistavad teineteist ehk juhul, kui maa riigile omandatakse, siis kaob ära toetuste maksmise kohustus. Kui makstakse toetusi, ei ole samal ajal selle kinnisasja puhul riigile omandamise kulutusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (KeÜS) kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lõige 2).

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.